ANUL XXX
28
(1 313)
sîmbătă
11 iulie
1987
8 pagini
4 lei

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

SPIRIT CREATOR

tot mai frecvent — și în termeni care explică înseși cerințele și posibilitățile actualului nostru stadiu de dezvoltare — în cuvîntările secretarului general al partidului, în documentele și hotărîrile adoptate în cadrul diverselor forumuri ale democrației socialiste, revoluționare, se vorbește despre eficiența economică, despre creșterea acesteia. Cel de-al doilea an al cincinalului este ilustrativ în acest sens, după cum ilustrativ este însuși modul cum au fost și sînt abordate problemele ce izvorăsc din ampla activitate desfășurată în scopul îndeplinirii întocmai a obiectivelor și programelor stabilite la Congresul al XIII-lea al partidului. Unghiul permanent de referință îl reprezintă, desigur, realitatea, vasta experiență acumulată în perimetrul fiecărui domeniu, al fiecărei profesii, al fiecărei categorii sociale.

Spațiul acestei realități este infinit mai bogat și mai divers astăzi, nuanțat și definit printr-o multitudine de preocupări ce ating cote de vîrf ale specializării ale gîndirii și practicii economice, tehnice și științifice, dar el, acest spațiu, conjugă și calități noi, sporite, în ceea ce privește spiritul de angajare și dăruire, voința ca și capacitatea de a face totul pentru atingerea acelui țel hotărîtor al actualei etape care este înscrierea României pe orbita unei țări socialiste mediu dezvoltate. În această optică, spre împlinirea unui asemenea deziderat, acționează și factori de conștiință politică și socială, cultura și arta care sînt chemate să sprijine, să întregească și să dezvolte în permanență orizontul de cunoaștere, să întrețină mereu vie acea stare de autodepășire, climatul de emulație, efervescența creatoare care a devenit atît de specifică tuturor marilor etape care definesc înaintarea noastră pe calea progresului și civilizației, ascendența noastră în timp, sub titulatura și după amploarea unei întregi epoci. De această nouă calitate a condiției umane este legată cultura iar definirea ei sub semnul permanenței valorilor pe care le mostenim și cărora li se adaugă o zestre nouă, neîncetat reprezintă și cadrul optim, de cea mai largă semnificație și putere de cuprindere în care se manifestă spiritul creator.

Conferința Națională a partidului este evenimentul central al acestui an, către el converg liniile de boltă ale tuturor preocupărilor de muncă și creație ale societății. Momente distincte în această perspectivă sînt Congresul educației politice și culturii socialiste, aniversarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. Ne pregătim, de asemenea, pentru a celebra patruzeci de ani de Republică. Iar zilele acestui miez de vară ne aduc în memorie evenimentul inaugural care a fost Congresul al IX-lea al partidului, început de epocă, început de drum eroic și tumultuos pe care îl privim azi de la înălțimea marilor ctitorii socialiste. Un traiect de nedezmințit al afirmării prin muncă, prin gîndire și creație a libertății și independenței, a forței pe care idealurile socialismului și comunismului o dobîndesc în mintea și inima întregii națiuni atunci cînd la cîrmele destinului nostru a fost investit, printr-un consens revelator, cel a cărui viață și luptă se împleteau atît de strîns cu istoria și o exprimau în datele și înțelesurile ei cele mai vii. Se înnumără anii cu mari înfăptuiri de atunci, în proiecția timpului s-a ridicat și se ridică o țară al cărei centru vital este partidul ei comunist. Unitatea de nezdruncinat între partid, popor și conducător a născut și naște acel sens omniprezent al eficienței, al creșterii spre altitudini și trepte de vîrf în economie, în știință și cultură, în toate domeniile existenței materiale și spirituale.

Temelii noi ale spiritului creator s-au adăugat celor îndelung făurite și moștenite, dintr-o perspectivă de conștiință unică și unificatoare, temelii noi se adaugă astăzi muncii și creației prin care ne adresăm viitorimii ca și propriei noastre condiții, propriului nostru mod de a fi. Dimensiunea eficienței și a creșterii neîntrerupte a acestuia străbate spațiul întreg al epocii inaugurate de Congresul al IX-lea al partidului și ni se relevă în toată substanța sa pe firiera vastelor proiecte ce leagă neîncetat prezentul de viitor. Universul culturii, al creației, este în mod evident mereu mai amplu și mai cuprinzător, prin el, în timpul nostru, trece și făurirea de conștiință, prin el trece acea necontenită ridicare de altitudine care este angajarea patriotică, revoluționară. Chipul faptei, al devotiunii, primește prin cultură și arta lumina permanentei redescoperiri de sine.

Luceafărul

Imagine din timpul recentei vizite prietenești de lucru pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu a efectuat-o în Republica Populară Polonă, la invitația tovarășului Wojciech Jaruzelski. În timpul convorbirilor oficiale au fost abordate probleme vizînd dezvoltarea colaborării dintre cele două țări și partide, aspecte ale situației internaționale.

Analiza cuprinzătoare a tuturor direcțiilor și posibilităților de extindere a cooperării româno-polone, pe plan politic, economic, tehnico-științific, cultural, în alte domenii de activitate, a transformat această întîlnire la nivel înalt într-un moment de referință al cronicii relațiilor tradiționale dintre Republica Socialistă România și Republica Populară Polonă, moment care are un rol determinant în întărirea prieteniei și colaborării multilaterale dintre partidele, țările și popoarele noastre.

Eveniment semnificativ pentru promovarea consecventă a dialogului la nivel înalt ca modalitate esențială de participare activă, constructivă la viața internațională, vizita întreprinsă în Polonia de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, rezultatele acesteia, reconfirmă justețea unei politici prin care România, președintele său și-au cucerit un larg și strălucit prestigiu pe toate meridianele planetei.

Antologia «Luceafărul»

ZAHARIA STANCU

Grîu

Vîntul vine de departe, de foarte departe,
Vine și scutură grîul în palmele mele,
Scutură grîu și scutură stele.

Lumina vine de departe, de foarte departe,
Vine și-n aur mă-mbracă, în straie de aur
Să-i spună ciocîrliei să-mi cînte un cîntec de aur.

Ciocîrlia zboară și cîntă aproape de cer,
Cîntece limpezi s-aud de la zare la zare,
Și aripile nu i se aprind de la soare !

Stau lîngă soare și eu, nu ard, nu m-aprind,
Stau lîngă soare și cînt,
Grîul se scutură greu, pe pămînt,
La anul alt grîu să se legene-n vînt,
Alt grîu, mereu alt grîu să se legene-n vînt.

(Luceafărul, din 17 iulie 1971)

PIATRA FILOSOFALĂ

CONTEMPORANII NOȘTRI

Romanul **Princepele**, capodopera lui Eugen Barbu, începe cu tabloul extraordinar al **ciumei**. Am remarcat aceasta și în **Masca Prințepelui** (1977). Reiau acum chestiunea pentru a arăta că închipuirea scriitorului, zămislind acest simbol tare, a urmat întors drumul **loganalizei** : dacă aceasta (termenul e inventat de M. Serres) ivește scheme inteligibile dintr-o mitologie, rigoarea structurală dintr-o împachetare a spiritului și a culturii, calea inversă vizează șocul pe care-l dă simbolul, această împachetare pînă la ceva aproape punctual — cum e mitul, care e o limită, ceva supraîncărcat, suprasaturat : putem să-i spunem chiar arhetip. Un șoc pe care, probabil, numai literatura și-l asumă, cel puțin așa vedem de regulă că se întîmplă.

Paginile admirabile ale romanului : o năvală de fluturi în infinită pululație întunecă luna : sosea, ca taina, anunțul. Fusese atunci o seară cotropitoare, grea. Ce cuvinte puține care spun un lucru amenințător, un secret de nestrăbătut : însă prezența lui, spaima. Și, iată, teroarea nedeslușitului. În acel stricat amurg coborîse o noapte în care (scrie Eugen Barbu) furnicile lucrează mai mult și în mările adînci crește de la fund sarea. Eminentul prozator ghicește cuvintele care numai o dată se potrivesc. Se ivira atunci și vîrcolacii, ca în arătările, cu atîta vreme ostenită în ele, ale folclorului, ei termină de mîncat luna, acum cerul se vedea ca scînteierea unui fund de lac. Se vădesc într-o bătaie egală de aripi lepidopterele : „nor încet, sticlos, ca o lină, acum albă, nu murdară". Sînt de multe feluri și autorul se întrece în a-i descrie, o face cu voluptate : unii cu aripi ca pucioasa, fluturi-amiral, fluturi-lămîiță, albilețele, fluturii cerului și fluturi de sidef, fluturi de zi, unii au aripe așa de străvezii că „ai fi putut vedea înțepătura albastră a stelelor prin ele, dar în această frumusețe totul se duce, la fel de încet, cu aceeași tainică mișcare, cum ai muta vag lumina". O sistematică așadar pe care n-o vom găsi în zoologie. Cu acești fluturi „buha ciumei dăduse semn fără milă orașului". Ce face omul ? „Din cloaca de la Curtea Arsă se auzi strigătul lui Malamos Bozagiul : — Frații, a sosit !" Glasul parcă se aude din Biblie : desfrînatul și nebunul Malamos a înțeles sensul misterului, cunoștea vestirea, parcă el vede îngerul. Pagina scriitorului cuprinde acum o viziune glorioasă de apocalipsă, e aci și o revelație : „— A sosit ciuma, fraților, mai spuse Malamos și se arătă deasupra fostelor grajduri ale seimenilor. Ne-i-a trimis Sfinții Părinți, Tănase și Haralambie".

Despre ciumă citeva foarte instructive pagini au scris J. Ruffié și J. C. Sournia (în **Les epidémiers dans l'histoire de l'homme**, 1981). Vechiul Testament conține numeroase trimiteri la flagel : în timpul lui Moise ori al lui Ashdod — ciuma acestuia a inspirat celebrul tablou al lui Poussin. Pornirea năpastei e motivată acum de atotputernicia divină pedepsitoare de pecabilitatea oamenilor. O descriere amănunțită a temutei calamități va da Thucydide care, ca istoric, precizează spațio-temporal : Athena la anul 439 î.e.n. Această ciumă, cu urmări grozave, a omorît pe Pericle. Deși Thucydide oferă descripții amănunțite, lipsesc de la el, totuși, simptomele limpezi de diagnostic ale **Yersiniei pestis**. Nu se poate ști, de aceea, dacă molima evocată a fost cu adevărat ciuma : **laimos** în greacă, dar și **pestis**, în latinește, nu vorbesc dealtfel decît de „flagel", „urgie" în general : chiar în franceză **pestis** indică doar grupa bolilor contagioase. Ciuma de la Atena putea fi foarte bine numai tifosul sau o boală necunoscută, azi dizolvată.

În Evul Mediu, pe la 541, o molimă pornind din Etiopia prinde iute delta egipteană a Nilului, orașul Alexandria, se lățește peste Siria, Antiohia, e, un an mai tîrziu, la Constantinopol ; se va numi de aceea și „ciuma justiniană". Durează cu anii, invadează ținuturi late, în 557 e pe la Istria, Liguria, Ravenna, în 570 la Ostia și trece pe valea Rhonului. E una în secolul 8, reapare în secolul 14. Ravagiile ei sînt, în termenii de azi, aidoma celor ale bombei atomice.

Ciuma de la Florența e pretextul primului mare roman erotic al literaturii moderne, scris de Boccacio la 37 de ani, **Decameronul**. Intuiția aci a autorului e fără rest : Eros și Thanatos se îmbină, fac casă bună. În București din **Princepele** e, iată, la fel. Fluturii stau pe cer neclintiți, „torceau parcă aerul cu aripile lor lenești", oprindu-se undeva artezienele „fu și mai tăcere, ca la începutul lumii". Călugărul nebun Malamos, cu ai săi, pindește orașul zugrumat, în toți se umflă umoarea și instinctele, mai marele bozagiilor și șandaliii sunt acum ocupați cu trebi eroticești : „în petrecere cu niște căzături de kiramele adunate de prin șanțuri, bolnave, pe moarte, dar încă bune pentru asemenea ființe ce nu mai cunoscuseră femeia de luni de zile".

Ciuma lasă urme în ordinile socio-economică și socio-culturală. Catastrofa demografică în Europa favorizează, prin concentrarea averilor în mîini mai puține, comerțul, expansiunea schimbului. În China dispare acum puterea mongolă în avantajul dinastiei autohtone Ming (în 1368). Dacă ciuma e expresia puterii divine, a pedepsei de sus, se va proceda în consecință la anularea păcatului. O măsură e și antisemitismul, fenomen marcant al epocii medii, încep atunci marile masacre, expulzările. Însemnați de o boală specifică de ghetou (dispărută cu timpul), boala lui Buerger (o leziune arterială periferică) evreii atrag peste ei minia populară. Acest episod al vieții iudaismului — observă bine autorii citați — nu e doar o anecdotă, e

Aurel Ion Brumaru

Continuare în pag. a 7-a

ÎN ÎNTÎMPINAREA CELUI DE-AL III-LEA CONGRES AL EDUCAȚIEI POLITICE ȘI CULTURII SOCIALISTE

Certificatul de naștere

ARGUMENTELE CĂRȚILOR NOASTRE

Cîndrenii sînt un neam mare de bucovineni, mare în toate felurile și sensurile, de aceea orice lucrare ieșită din mîinile lor sau legată cumva de ei nu poate fi decît mare. Sonoritatea acestei fraze de recomandare ține firesc de aceeași măreție a lor : așa cum umbra calului, de exemplu, prin pădurile Bucovinei, muncite și locuite de acești legendari munteni, nu o poate tîri după dînsul un iepure, tot astfel despre cîndreni nu-i cu putință a spune cuvinte „mici". Există și un sat mare, în miazănoapte, cu numele lor — Dorna Cîndreni (lor), de o frumusete incomparabilă, pe ale cărui uliță drepte, printre casele-nalte, umblă nenumărați oameni drepți și înalți, numindu-se, majoritatea, Cîndrea.

Cînd mi-am ales numele lor, prestigios pe plan local, pentru cronica de familie a cîndrenilor, din care au apărut, pînă acum, vreo patru volume, nici nu-mi treceau prin minte legăturile ce le vor face, de-a lungul timpului, o seamă de cititori, și chiar tovarăși de breaslă, între personajele fictive din cărțile acestea și oamenii reali din vatra lor de acolo. N-am urmărit să nasc nici confuzie, nici să fabric o falsă popularitate cîndrenilor „mei" fictivi, atunci cînd le-am dat drumul în lume personajelor cronicii de familie. Legătura dintre imaginar și concret au făcut-o adevărurile vieții, arătînd clar că, pe temeiul unor fapte adînc întrate în conștiință, orice om real poate deveni personaj în literatură, sau invers — cum unele personaje literare pot fi confundate cu oameni reali. În cazul cronicii de familie a cîndrenilor, ceea ce l-a legat inseparabil pe unii de alții, pe lîngă unitatea de timp și de loc a materiei epice propriu-zise, a fost indiscutabil apartenența lor comunistă, și în viață, și în cărțile tipărite.

În deceniul de vîrstă al fraților Cîndrea, bunăoară, mulți cititori au fost convinși că-l recunosc pe fostul prim-secretar al vechii regiuni de partid din partea aceea a țării, deși personajul meu nu are nimic în comun nici cu biografia, nici cu înfățișarea activistului de partid, pensionar astăzi, la îndemnul (și cu sprijinul) căruia am întemeiat cronica acelei familii de bucovineni. S-a întîmplat nu o dată ca vîrstnicul activist pensionar să fie oprit pe stradă și felicitat pentru că „a apărut" în carte ! („Nu vreau să scrii despre mine", îmi spusese activistul real, la începutul colaborării noastre, „eu n-am nici un merit, dar dacă îți iese o carte din aceste amintiri, aș vrea să se recunoască în ea oamenii ținutului nostru..."). I-am respectat dorința, nu am scris despre el). De unde, atunci, confuzia ?

Alex. Rudeanu

Continuare în pag. a 7-a

Eroii exemplari

Cred că, în acest timp, o literatură lipsită de mîză, artificioasă, tributară unui așa-zis „complex al bibliotecii", „curajoasă" în ceea ce, chipurile, ar sugera — într-un cod accesibil doar unui grup restrîns — în loc să afirme adevărul simplu, direct, rămîne la nivelul exercițiului.

Nu insist asupra acestor aspecte, ele ar necesita o dezbatere mai largă. Îmi pun însă, de aceea, întrebarea : care sînt personajele vieții care ar putea să devină și personaje ale literaturii ?

De multe ori, viața o ia înaintea literaturii ; dacă aș privi lumea cu ochii copilului în vîrstă de paisprezece ani, de pe strada, culmea (!), Gloriei din Brașov, care, meșterind ceva la o antenă, a căzut de pe un bloc cu zece etaje pe o stivă de lăzi din material plastic, suferind apoi mai multe operații succesive, dar rămînînd în viață, s-ar putea spune că literaturizez. Sau despre o femeie care, după ani de suferință, a fost capabilă să pună cuvîntul omenie înaintea cuvîntului dragoste, îngrijind-o, ca pe o soră, pe aceea care, în tinerețe, îi răpise bărbatul, prima și singura ei iubire, pentru ca, în toamna vieții, să o regăsească, singură, lipsită de lumina ochilor, și să-i întindă o mînă generoasă... Sentimentalism ? Gîndul care, fără să vreau, alunecă spre cei pe care îi iubesc și spre cei pe care nu i-am iubit îndeajuns, deși ar fi meritat, iar acum e prea tîrziu...

În romanul **Linia** (Cartea Românească, 1984), directorul Mardare Mateescu avea ca sursă de inspirație un personaj real, unul din acei conducători de întreprinderi care, sub masca principialității, insinuind în conștiința subalternilor o falsă scară a valorilor, profitabilă pentru sine, posedă — probă a unei desăvîrșite versatilități ! — capacitatea de a-și neutraliza adversarii și de a-și atrage laudele pentru munca altora. „Personajul" a dispărut între timp de pe scena vieții publice, fiind demascat, în timp ce adversarul terorizat, prin toate mijloacele, și el avînd un model în acel colectiv, a devenit conducătorul unei mari unități a industriei noastre. Un final de viață care în literatură este taxat ca un „clișeu"... Între eroii exemplari și cei care mimează existența, dispunem de o inepuizabilă sursă de inspirație. Cărțile mele de pînă acum au fost cantonate în zona „actualității", așa mi s-a părut corect, desprinderea de generația „obsedantului deceniu" a devenit necesară, consider că, în această perioadă, scriitorul tînăr are datoria să fie, permanent, „în cetate". De unde ne alegem eroii ? Simplu, din realitatea imediată. Nu pot să ridic din umeri cînd, în 1987, intîlnesc un maistru constructor, Andrei Nicolae, secretarul comitetului de partid al unei antreprize cu șantiere de la Oradea pînă în... Egipt, I.A.C.I.M. Brașov, care sculptează, și nu oricum, ci meditînd asupra existenței, a zborului indoesebi, „Pegasul" său, fiind premiat în cadrul fazei finale a Festivalului național „Cîntarea României". Sau atunci cînd, la sărbătorirea unui „ortac", directorul general al celei mai moderne mine din țară, cea de la Paroșeni, inginerul Ioan Besserman, omul care a făcut case de odihnă pentru mineri pe litoral, primind în loc de o sancțiune, cum sperau detractorii, felicitări, ia microfonul și cîntă, fără să se teamă că prin aceasta și-ar știrbi prestigiul... În schimb, acest director și-a făcut un obicei din a petrece, zilnic, cîteva ore în subteran, alături de „ortacii" din rîndul cărora s-a ridicat, la locurile cele mai grele...

Sînt zeci de fișe de viață din care se nasc personajele literaturii. Din fiecare fișă, ținută într-un sertar anume sau purtată în inimă, se împlinesc, mai mult sau mai puțin fericit, asta doar cititorii, îi includ aici și pe critici (vorba lui Ibrăileanu, „Salvarea criticului stă în țăria

Eduard Huidan

Continuare în pag. a 7-a

O altă Românie pitorească

Emanoil Bucuța (pe numele cel adevărat : Emanoil Popescu) și-a arătat uneori mîhnirea, ba chiar iritarea împotriva autosolicitării publicistului din el, pentru motivul că l-ar distrage de la vocația lui primă, care ar fi fost, după socotința sa, poezia, proza de ficțiune... Critica și istoria literară însă, prin reprezentanții ai lor de intîia mărime, i-au acordat totuși mai mult publicistului, și nu poetului intimist (notabil și el), ori autorului de ficțiuni, romantice și romanțioase mai degrabă, decît proză obiectivă, paginile de această natură obiectivîndu-se tot în observația etnografică picturală, în care excelează literatura călătorului împătimit ce a fost semnatarul „Pietrelor de vad" (patru volume, apărute între 1937 și 1944, însumînd aproape 1 700 pagini).

Dacă la aceste patru volume adăugăm alte scrieri despre locuri și oameni de la noi și de aiurea, precum și susținuta lui activitate de animator al turismului românesc după Marea Unire, drumurile lui lungi prin Europa, ba chiar și în America — în calitate oficială, consemnate însă în pagini „de drumeție", atunci putem spune fără a greși, că fondatorul Asociației turistice „Hanul Drumeților" (1920) a avut chemarea peregrinului făcut să umble, să vadă și, din fericire, să și povestească ce vede, pe întinsurile românești, ca și pe ale altora, de mai aproape, mai departe, neuitîndu-i, între altele, nici pe frații de dincolo de hotarele Țării (în 1924 tipărea o carte închinată „Românilor dintre Vidin și Timoc").

Firul apelor, locurile montane mai cu seamă par a fi elementul de predilecție al neobositului călător. Și întoarcerile în istorie însă, cînd i se oferă prilejul s-o facă, — o cetate, un castel, palat, așezămînt, întîlnite în cale, în preajma

Hristu Cândroveanu

Continuare în pag. a 7-a

■ Fondul principal al culturii române ■ **Mircea Popa : „Un cercetător actual trebuie să fie orientat în mod egal înspre trecut ca și spre actualitate"** (În pagina a 3-a)

CRONICA LITERARĂ

ANGHEL DUMBRĂVEANU: «Iarna imperială»

Mai bine de trei sute de poezii reține din creația sa de pînă acum Anghel Dumbrăveanu, în antologia „Iarna imperială", apărută anul trecut în populara și prestigioasa colecție „Biblioteca pentru toți" a Editurii Minerva. Așadar, o selecție larg reprezentativă, care oferă o imagine concludentă a operei poetului și, totodată, constituie, dat fiind statutul colecției în care a apărut, o recunoaștere a locului distinct ocupat de poezia sa în contextul liricii românești contemporane. Fără a fi severă, selecția păstrează, totuși, doar ceea ce merită să rămînă aici, lăsînd pe dinafară mai cu seamă poezii din volumele de început, al căror retorism nu mai suportă confruntarea cu timpul. Materia poetică este organizată în șase cicluri **(În cruda lor neîmpăcare. Un gînd fără ferestre. Cine nu schimbă nimic. În altă iluzie. Mirarea vorbirii. Inedite)**, primele cinci dintre acestea având în deschidere cîte un poem emblematic cu funcție de „ars poetica" a succesivelor etape de creație parcurse de autor în evoluția sa către esențele lirismului. De altfel, prefața volumului în discuție, aparținînd lui Marcel Pop-Corniș, intitulată „Anghel Dumbrăveanu și virstele liricii contemporane", este construită pe ideea trecerii de la o etapă la alta, a devenirii, în consonanță cu evoluția poeziei românești contemporane, sesizînd, deopotrivă, polemica poetului în efortul său de nuanțare și înnoire, cu propriile modalități lirice și, mai puțin evidentă, dar nu mai puțin existentă, cu acelea ale congenerilor săi. De la un volum la altul, fără a-și părăsi temele și motivele predilecte, poezia lui Anghel Dumbrăveanu devine tot mai mult **poezie**, se liriciză, se desprinde de influențele începutului (simbolism, A. E. Baconski), își „construiește" o rostire proprie, în cuprinsul căreia gravitatea de fond a tonului se disimulează, muzical, în arpegiile bemolate ale melancoliei duioase. Procesul de asumare și interiorizare a temelor, în ideea edificării unui univers poetic personalizat, are ca efect, sau drept cauză (în poezie este greu să, în bună măsură, inutil de distins între ele) renunțarea la patetism și retorism pe de o parte, și, pe de altă parte, la lamentația în ton minor, în favoarea unei atitudini echidistante sentimental, evitînd excesivul și mizînd aproape totul pe sugestiv și muzical. O poezie din cuprinsul „ineditelor" mărturisește elocvent „virsta" de acum a liricii lui Anghel Dumbrăveanu: „După plecarea cavalcadei ușoare a ploii / am rămas singur în eonul unui amurg / Lumina filtrată prin vitraliile norilor / mă privea din propriile-mi gînduri / și-am putut să te chem / fără a rosti vreun cuvînt. Am schimbat virsta și anotimpul / pe-un cal de mătase / i-am împrumutat aripile mele / și-am plutit cu tine într-o beție / de ceruri peste mările lacuri / care-și spuneau : cînd îndrăgostiții zboară / e semn că primăvara se apropie. // Iar noi ne spuneam : cînd lacurile încep să vorbească de zbor / e semn că lumea poate fi salvată din nou // Am auzit mugurii eliberînd florile / din rezervația iernii / semințele sfîșiau mutenia lutului / un nenufar traversa infinita distanță / dintre cei ce nu se vedeau // Întîmplări din irealitatea unui sărut". **(Eonul unui amurg).**

Cum se poate ușor observa, solitudinea (una dintre temele „fixe" ale poeziei lui Anghel Dumbrăveanu) nu provoacă dramatice dezechilibre existențiale, nici jubilația orgolioasă a spiritelor suficiente lor însele. Tot așa, trecerea timpului (altă temă a universului imaginar) nu smulge exclamații virgiliene și nici nu dereglează raporturile cu lumea înconjurătoare. Starea dominantă este aceea a unei blînde așteptări, favorabile percepției poetice a universului. În poezia lui Anghel Dumbrăveanu sentimentele **sînt filtrate de „pudoare"**, sînt învăluite în metafore grațioase, sînt protejate de un spațiu al reveriei calme.

Ambianța specifică reveriei din poezia lui Anghel Dumbrăveanu este aceea marină. Fie că este doar decor în care se consumă o idilă vaporoasă, fie că este **semn**, care declanșează întrebări nelinistitoare (totuși, în registrul melancoliei și nu în acela al dezesperării), fie că devine, în cele mai valoroase poeme, un **alter-ego**, contemplat cu un ochi ingenuu sau confruntat și confundat cu eul liric, marea rămîne o prezență fascinantă, polarizînd temele și motivele poetice. Iată-le **singurătatea, trecerea, erosul compensator, obsesia thanatică, absența reperelor, visul, incertitudinea)** într-un poem mai vechi (1968) semnificativ pentru funcția de **cadru psihologic** pe care Anghel Dumbrăveanu o acordă universului marin : „Acum un delir stăpînește cuvintele mării ; / Vapoarele așteaptă în larg se lovesc / De malul căzut feruginoasele întinderi. / Și vîntul cum modifică golul de arbori / Și vietățile apelor / acele păsări umblînd / Prin propria spaimă și eu cu umbra rămasă / După plecarea unui vis. Cearcănul vînăt / De care nu mă pot feri / Acum, în epava / Unei corăbii, vocea aceea suprareală. / Mirosul acid de flori, cînd scoicile / Subțiorilor ei se deschideau cu implorări de soare. / Și vîntul, cum modifică golul cu arbori / Negri și reci, spațiul concav, reziduul / Albastru al mării. Acum, în epava nopții. / Cu putridele specii de ezitări, cu delirul / Perpetuu al acestor refluxuri. Se lovesc / De malul căzut feruginoasele întinderi. / Livezile de piersici pleacă-n cohorte prin stepă. / Fără să știe ce caută. Și tu în urma lor / Tîrînd în lună o corabie de piatră". **(Cuvintele mării).**

Obsesiei marine i se subsumează și tema erotică, din a cărei „tratare" se nasc cele mai frumoase poezii scrise de Anghel Dumbrăveanu. Femeia (iubită, matrice a lumii, figuratie a trecerii) este, în această poezie, o chemare continuă, o interogație nesfîrșită, o spaimă abia mărturisită, o premisă a cunoașterii și un eșec al acesteia. Senzualitatea poeziei erotice scrise de Anghel Dumbrăveanu este însă mereu cenzurată de „rigorile" unui ceremonial al metaforei diafane, care impune temei un regim pur poetic. Disputa sentimentelor contradictorii generate de eros își atenuează intensitatea prin plasarea tentației într-un spațiu al amintirii, care pierde detaliile dizarmonice, conservînd doar frumusețea irepetabilă a momentului. Ca și cum în memorie ar reveni, obsesiv, un fragment melodic pe care nu poți și, de fapt, nici nu mai vrei să-l identifici, lăsîndu-te doar în posesia magicei lui forțe persuasive : „Ne-apropiem și ne îndepărtăm prin aerul salin. / Prin singurătatea boreală, rătăcitori între timpanele mării. / Genunchiul tău îndoit îmi tulbura buzele / cu răcoarea aceea moale, de brumă. / Părul erbaceu îți curgea aromat peste mine / Și nu mai puteam să plec, dar corabia / Încă făcea semne în larg. E ceva trist / În toate acestea, mi-am spus. În piei de urs / Dormisem — caii își frecau crupele de marginea cerului. / E ceva trist în toate acestea, mai ales sinul / Oval însingurat în plasa răsuflărilor mele. / Puteam să fiu departe acum. Marinarul / Iar și-a-necat o pipă în valuri. Voi duce / Tot întunericul la moara de vint. La fel de ceresc / cresc nuferii-n mil și luceafăru-n mare // Vis-lașul stelelor umblă printre voi. Genunchiul tău / Îndoit spre taine — puritate a ideii de arc. Plăcută / Capoană — femeia. Și gura ei se strivește de umărul meu // Nu se mai aude sirena de ceață, semn că-n curînd / Iese luna din bolgii. Puteam să fiu departe acum. / E ceva trist în limpezimea acestui trup de tînăr delfin / Cald răsucit spre mine în somn. E ceva trist care te-nvinge. / E ceva care-ți iertfește anii, iubirea sau moartea. / Ceva pentru care meriți să pierzi o corabie". **(Ceva pentru care meriți să pierzi o corabie).**

Pentru a contrabalansa, parcă, această înclinație către sentimentalism (din punctul meu de vedere, cea mai productivă în plan valoric) Anghel Dumbrăveanu s-a îndreptat, în volumele mai noi (în special ciclul „Ceremonii interzise" din „Tematica umbrei" și partial, „Iarna imperială", din același volum) către stilul ludic-ironic. **Este posibil** ca poetul să fi premeditat această „schimbare la față" drept argument al sincronizării cu formulele poetice la modă. **Este probabil** că această „înnoire" face parte din strategia polemicii cu sine însuși de care aminteam mai devreme, constituindu-se într-un „movens" interior de autodepășire. Cert este că noul stil a atras atenția criticii, determinînd, cum observă Marcel Pop-Corniș, o reevaluare a întregii creații, reconsiderată acum din perspectiva prezentului. Abordînd poezia lui Anghel Dumbrăveanu din această perspectivă, prefațatorul său descoperă „germenii noului stil poetic în volume care, în momentul apariției lor, păreau să fixeze lirismul poetului într-o altă formulă mai protocolară, în prelungirea fenomenului romantic și simbolist". Observația criticului relevă unitatea stilistică a universului poetic, ceea ce nu este puțin lucru. Cît despre funcția noii etape în ansamblul creației lui Anghel Dumbrăveanu, cred, mai degrabă, că este aceea de a pune în valoare mai energic, prin contrast (nu neg profesionalismul impecabil cu care poetul își apropie noul stil) poezia sentimentală, (în sens schillerian) ceremonioasă și melancolică de dinainte, excelînd în registrul erotic.

Valentin F. Mihăescu

RADU CÂRNECI: «Pasărea de cenușă»

Radu Cârneci este, fără îndoială, un poet de sensibilitate și formulă neoromantică sau, altfel-zis, un romantic trecut prin valurile scolilor și curentelor poeziei moderne și poate, mai discret prin cea modernistă, păstrîndu-și însă intact timbrul personal. Este clar, cred, că aceste considerații, se referă la o tipologie stilistică în limitele căreia autorul își construiește propriul său univers imaginar. Modul în care este gîndit și alcătuit volumul **Pasărea de cenușă**, cuprinzînd două cărți anterioare, **Cintarea cintărilor** și **Sonete**, și un ciclu inedit, intitulat chiar **Pasărea de cenușă** confirmă afirmațiile de mai sus. Temele sale esențiale, cunoscute de altfel — eu nu fac decît să le repet — sînt dragostea, frumosul ca o categorie eternă a spiritului, eul extravertit, avintat, poezia ca stare de grație și vehicol al elanurilor cosmicizante și misterul estetic al existenței. Într-un poem de largă inspirație romantică, orchestrat pe „voci" după modelul expresionist, Poetul și Orbul dialoghează în felul următor : „Poetul (voce frumoasă, ușor exaltată) : «sus, lîngă dumnezeul de tăcere / irisul meu culorilor mă cere : / lumi se desfac topindu-se distanța — / și năzuind în sufletu-mi speranța / de-a mă încinge-n briu-i de putere / sus, lîngă dumnezeul de tăcere. / / ce văi afunde, ce cîmpii întinse / și Marea mare cu vapoare ninse / și riurile-n ritmul lor albastru / și nordul de mister ca un sihastru / în care patimile cad învinse / ce văi afunde, ce cîmpii întinse !... / '/ Azi, sinele-mi e-n deslusire-adîncă : / simt Universul de pe-nalta stîncă / planeți spre mine ochi de pază / și văzul lor de văzu-mi se așează / ne-îndumnezeindu-mă și dacă / azi, sinele-mi e-n deslușire-adîncă...» (Orbul, aceeași voce însă mai interiorizată) : «...în pasul pisc de frumusețe pură / unul mă vrea. / tăria lui mă fură / acelor unduiri în muzici stranii / (sosind cu anii podobindu-mi anii) ce n-au pleire-n veci și nici măsură / în jocul-pisc de frumusețe pură. / / Azi mă descopăr pentru-ntîia oară : înalt de Domn de tot ce mă-nconjoară, / văzduhul, simt, cum îmi pătrunde porii ; / descopăr pentru-ntîia oară. // Oh, mi-am dorit atît această clipă / în îndelunga timpului risipă, / de-atîtea ori suind în mine drumul / dar iar și iar topindu-se ca fumul, / ci răminînd în sufletu-mi aripă / ah, mi-am dorit atît această clipă...»"

Este vizibilă concepția de sorginte romantică, acordînd poetului un rol privilegiat într-o ierarhie ideală a existenței, așa cum Platon acorda filozofului intîietate în cetatea sa. Și totuși aceeași ilustră și rodnică tradiție, poetul descifrează sensuri sau numai se apropie jubilant de mistere, în consacrate simboluri cosmice, cum ar fi oul. Este însă o lectie exotericâ, filtrată prin experiența poeziei pure și prin confruntarea cu ea. **Oului dogmatic** barbian, Radu Cârneci îi dă replica, deci nu o simplă parafrază, cu un text purtînd semnificativ titlul de **Oul etern** : „...ochi al tăriei fără de ființă / materiei rodind în prisosință / sublim în vis esențelor primare / răspuns cerind o singură întrebare. / Punct hlalin întemeind credință : / ochi al tăriei fără de ființă... / / (...) Matrice-n care se încheagă sporul / a tot ce-a risipit Risipitorul / adînc de chip și ascunzînd adîncul / în care se-ntrupează tainic pruncul. / Edenic semn : femeie, tu ești dorul / matrice-n care se-ncheagă sporul (...) / / ...Nimic fără de tine și nici unde : / tu îl pătrunzi pe cel ce te pătrunde / dai gînd în grai, auzului privire, / cu gustul pipăi spre nemărginire / și-l mirosind, neantul se ascunde : / nimic fără de tine și nici unde...".

Un ghem de antiteze romantice este și poezia **Pasărea de cenușă** ca de altfel tot ciclul de sub această emblemă numai că sentimentele și trăirile impetuoase sînt însoțite de conștiința unui previzibil deși îndepărtat declin ; o nostalgie pură, ușoară ca dîra argintie a unui melc pe o dală de marmură : „...Mă doare un os, mă bucură un altul, / mă vor la fel zenitul și bazaltul : / doresc lumina spre a-i da lumină / împrospătîndu-i palida grădină / cînd sîngele-mi încearcă iarăși saltul / mă doare un os, mă bucură un altul... / / Pasăre ieși din vraja de cenușă /.../... pe gînd îmi crește-o iarbă argintie / din tot ce-a fost, din tot ce n-o să fie / spre-a fi mereu mai pur ca inorogul / ci doar chemarea ta fiindu-mi drogul / de a-mi re-ivi un sens în veșnicie / pe gînd îmi crește-o iarbă argintie...". Poetul conduce un sistem de opoziții **imaterial-material, aerian-greu, cer-granit, flacără-cenușă** spre a-l subsuma unei antiteze subtextuale, existență-inexistență, moarte-renaștere, întruchipate de pasărea Phoenix, o alegorie în fapt a poeziei, ce singură cuprinde și împacă în ea sentimente, stări și elemente altminteri ireconciliabile. Într-un foarte frumos text, **Nuferii cosmici**, se simte mai apăsat, cu toate că imaginile au o frăgezime și o tremurare impresionistă, sentimentul timpului ireversibil fără a fi însă terifiant : „... plutim, plutim pe apele adînce / spre zarea de culoare-n care plînge / un gînd, subțire așteptîndu-și rîndul / pe cei ascuns vederii căutîndu-i / ne-ascultînd chemările de sînge / plutim plutind pe apele adînce... / / (...) tărm adorat cu nuferii în sine, / lumina izvorîndu-se-n lumine. / albe-aurii în iris de răcoare / și patima topindu-se-n candoare / chip înfiorînd în adevăr și bine : / tărm adorat cu nuferii în sine...) / / grăbim, grăbind spre zarea ce alină : / acolo Styxul a-mbrăcat grădină / cu toate adunîndu-se în una / mireasă pregătindu-ne cununa / neștiutoare de dureri lumină / grăbim grăbind spre zarea ce alină...". Ultimul vers sugerează o cale mioritică spre moarte, o transfigurare eufemistică a ei. Poetul se sustrage însă și acestei atracții alinătoare a neantului prin celebrarea dragostei ca sentiment suveran și trăire extatică. **Cîntarea cîntărilor** este cartea chemării misterioase și a împlinirii erotice, avînd sursa originară în cartea analogă din **Biblie**, dar și distanțîndu-se de ea prin limbaj, sensibilitate și viziune. Și această încercare de a interpreta, într-o formă personală, una din faimoasele pagini de poezie ale lumii nu dezamăgește. De altfel, întregul volum **Pasărea de cenușă** oferă cititorului de poezie destule momente de inspirație și har liric autentic.

Paul Dugneanu

ITINERAR EROIC

În zilele de 30 iunie, 1 și 2 iulie a.c., Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România și Consiliul Politic Superior al Armatei au organizat o vizită de documentare în zona Mărăști, Mărășești și Oituz, în scopul cunoașterii unor momente semnificative din luptele ostașilor noștri purtate în urmă cu 70 de ani, fapte eroice, întrate în nemurire care au consfințit împlinirea idealurilor supreme ale poporului de unitate națională.

Itinerariul a fost marcat de așezări cuprinse odinioară în triunghiul de foc al acelei zone cu rezonanțe epopeice în inimile și conștiințele tuturor românilor : Mausoleul Mărășești și Monumentul ostașului necunoscut, Mausoleul Mărăști și Monumentele din incintă, punctele fierbinți în fața cărora s-au năruit toate atacurile dușmane, zonele de cîmpie și de deal care au fost folosite drept cetăți inexpugnabile de luptă și apărare. Vizita de documentare a prilejuit, totodată, cresterea unor realizări emblematice ale timpului nostru socialist.

La Comitetul județean de partid Vrancea, în prezența primului secretar Niculina Moraru, a tovarășului secretar Ion Dumitrescu, a tovarășei Georgeta Carcadia, președintele Comitetului județean de cultură și educație socialistă, a avut loc o discuție fructuoasă privind marile transformări petrecute pe aceste meleaguri în EPOCA NICOLAE CEAUȘESCU. Din partea Uniunii Scriitorilor a participat Traian Iancu și a Editurii Militare colonel Constantin Zamfir.

Acțiunea de documentare a inscris în programul ei și numeroase întîlniri și sezători literare la care au participat oameni ai muncii, elevi, militari ai fortelor noastre armate. Cu acest prilej au fost prezentate monografia „România în anii primului război mondial", editată prin grija Comisiei de Istorie Militară, precum și volumul „Pagini de epopee" constituit din cele mai reprezentative creații literare dedicate eroismului ostașilor români de clasici ai literaturii române : Mihail Sadoveanu, Eugen Lovinescu, Ion Agârbiceanu, Octavian Goga și Cornelius Moldovanu.

Scriitorii au citit din creațiile lor, aducînd prinosul de recunoștință eroilor patriei, oamenilor muncii, partidului, vremurilor noi, socialiste ale acestui timp eroic.

Au participat : Ion Aramă, Vasile Băran, Nicolae Boghian, Ionel Botez, col. dr. Nicolae Ciobanu de la Academia Militară, George Chirilă, Traian T. Coșovei, George Cușnarencu, George Genoiu, Ion Horea, Negoiță Irimie, Nicolae Iliescu, Ion Iuga, Ion Mija, Aurel-Dragoș Munteanu, Florin Muscalu, Traian Olteanu, Ion Gh. Pană, Gheorghe Pituț, Nicolae Prelipceanu, Dumitru Pricop, col. Dumitru Rădulescu, Tudor Dumitru Savu, Petre Sălcudeanu, Mircea Scarlat, Constantin Stan, Viorel Știrbu, George Țârnea, Virgil Ulieru, Mihai Ungheanu, Petru Vintilă, Romulus Vulpescu.

VIAȚA CĂRȚILOR

POEZIE

SEMNUL AFECTIVITĂȚII

CORNELIU ȘERBAN

O CARTE

Editura Cartea Românească

La peste două decenii de la debut **(Cuvinte pentru mîine)**, Corneliu Șerban își păstrează o dominantă a atitudinii deschis-juvenile, într-o poezie încărcată mai mult de viață, decît de meditația asupra ei *). Elementul esențial rămîne iubirea, proiectînd lumini și umbre pe frontul larg, dar sinuos, al existenței. Ea însoțește sau chiar formează un drum continuu : „O poveste de dragoste / nu începe / și nu se sfîrșește singură / niciînd. / Înaintea sărutului / luminează un suris imperceptibil. / Înaintea împliniri / e așteptarea. / Înaintea despărțirii / coboară aripa melancoliei. / Peste amintirea iubirii / suie / un nou început de poveste" **(Poem continuu)**. Ori marchează întîmplări fixate definitiv în fluxul derulării existenței umane, marcînd un fel de „început" și „sfîrșit", al ființei : „Doar cînd eu însumi mă voi părăsi, / vei pleca abia... / Singele meu își păstrează / într-un necontenit tumult / neuitarea, prezența. / Și îți repetă numele / din creștet pînă-n tălpi, / ca odinioară, în contopirea / de taină / a clipelor în care nici nu întrebam / dacă am fost / dacă sîntem / dacă vom fi... / De nicăieri nu te chem / căci niciodată / nu m-am înstrăinat / de începutul / și sfîrșitul meu" (Dragoste).

„Cîte un semn, din cînd în cînd, / că mai iubesc. Spirit sociabil, poetul cere **semnul** afectivității și apropierii, sub protecția gestului umanitar : că mai respir / ozonul unui tandru gînd, / zenit cătindu-se-n nadir... // Cîte un semn să dau, să dați, / în lumea asta de uitări, / necunoscuți apropiați / sub steaua tainicei chemări... // Cîte un semn e necesar, / ființei noastre adăpost / și pașaport și sanctuar / pentru sîntem pentru am fost". **(Semn)**. Dintr-un asemenea sentiment al solidarității, rezultă necesitatea protejării gesturilor simple, dar încărcate de sensibilitate, uman și puritate : „În mondiala criză / a sentimentelor pure, / să nu uităm / recuperarea unor / materii prime // secundare : / zîmbetul copiilor, / mireasma unei flori, / tandrețea fără cuvinte / și simplul bună ziua / spus firesc, / la intersecția / dintre mileniul doi și trei" **(La intersecție)**. Poemul ar putea să fie expresia lirică a ființei, animizat, deci, de permanenta legătură cu viața. Aminat, în scris, poemul trăiește particularizat în „ființe", filtru prin care poate să fie citit și înțeles.

Poezia surprinde euforia clipei petrecute plăcut, starea de beatitudine : „Astă seară beau lucid, / zvirl trecutul îndărăt. / Poate-un dor, un vis ucid / cînd paharul mi-l îmbăt. // Mîine poate nu vom fi. / Astăzi sîntem. Deci, să bem. / Poate-i cea din urmă zi / Poate ultimul poem." **(Poate)**. Reflexul nu este al unui integru optimist, deoarece suflul glacial al sfîrșitului se simte. Poemele din **O carte** se constituie într-un fel de ciclu al ființei, văzută prin inelele trecerii, cu existența dominată, totuși, de forța iubirii. Se imaginează o ientă topire, prin alunecarea în umbră : „Ființa mea înaintează / spre-mpărăția de amiază. // Zarea, aceeași se ridică. / Umbra-mi, o simt mereu mai mică / de ne-împliniri și doruri grele — / sînt numai umbra umbrei mele". Iar „întomnarea" reprezintă tot o etapă generatoare de întrebări : „Și cum va fi atunci, / cînd, într-o zi, / unul din noi, ei da, / nu va mai fi ? // Mă-ntrebi ce-am spus ? / Nimic. Ți s-a părut. / Nu vrei să crezi ? / Dar ce-i de necrezut ? // Din noi crescu / această noapte oare ? / Fir-ar să fie, / s-a făcut tîrziu ! / Hai, stringe-ți șalul, / tare e răcoare — / De ce-ntomnăm ? De unde vrei să știu ?" **(Întrebări de seară)**.

Corneliu Șerban are un exercițiu poetic îndelungat, de unde caligrafia atentă a poemelor, chiar dacă, nu întotdeauna, profunde ca sens. În general, **O carte** cuprinde poezii multe în tentă descriptivă, dar scrise cu maximă acuratețe.

Alexandru Ruja

*) **Corneliu Șerban : „O carte", Editura „Cartea Românească", 1987).**

NOTE ● ATITUDINI ● NOTE ● ATITUDINI

Mitul construcției

■ Cercetările de etnologie românească au pus în evidență un ansamblu de „rituri de construcție", care corespund și se integrează în tendințele generale ale creativității populare.

Noțiunea de „rit de construcție" (vezi Mircea Eliade, **„De la Zalmoxis la Genghis-han") — Meșterul Manole** este, în cultura populară românească, exemplul cel mai bine realizat și cel mai profund, care, alături de **Miorița**, reprezintă cele mai semnificative expresii ale geniului poetic popular la români — nu se limitează la aspecte propriu-zis materiale, ci are o semnificație mai largă căci ea subsumează și miturile privind fondarea (considerată tot o „construcție") unei comunități umane, cu teritoriul corespunzător, de la dimensiunea unui **sat**, la aceea a unei **țări**.

Unul din sensurile vînătoarei lui Dragoș, încheiată cu sacrificarea Zimbrului, este fondarea Țării Moldovei, al cărei teritoriu Dragoș îl descoperă și-l delimitează cu această ocazie.

Deci nu numai **fondare**, ci și **determinare teritorială**.

O „istorie" a întemeierii satului **Oșani** (locuit de **meglenoromâni**, vorbitori ai unuia din cele 3 dialecte românești sud-dunărene), înregistrată recent de la Stefan Stupca și Stama Papu, originari din localitatea menționată, arată noi valențe ale „riturilor de construcție" la români.

După o perioadă de părăsire a satului, din cauza tendințelor de deznationalizare cărora meglenoromânii le erau supuși (încercîndu-se trecerea lor la islamism) cînd acest pericol a trecut, locuitorii din Oșani s-au reintors la vechea lor așezare și „au întemeiat din nou case cu jurămînt că nu le vor mai părăsi niciodată."

Pentru a întări acest jurămînt, au pus un **fecior** să tragă **brazdă**, cu **doi boi tineri**, de jur-împrejurul **vetrei satului**. Acolo unde s-a închis brazda înconjurătoare, au săpat o groapă mare **în care au îngropat de vii pe feciorul-plugar și pe cei doi boi tineri.** Locul se numește și astăzi **Ropa-nțăpată** (căci au înfipt în acel loc, spre amintire, o **ropă** „piatră, stîncă").

„Ritul fondării" unui sat, menționat mai sus, se constituie ca martor al atitor sate românești, părăsite în anumite epoci, din cauza opresiunilor (sociale, etnice, religioase etc.), a năvălirilor unor popoare migratoare etc., dar, aproape fără excepție, locuitorii au revenit la vechea vatră a satului, pe care o întăreau cu noi jurăminte, sacrificii și „monumente" **(Ropa-nțăpată)**, ca mărturie a hotăririi lor nestrămutate de a nu pleca, **niciodată**, aiurea, departe de acel **răspuns unic** pe care românii l-au dat în fața vicisitudinilor ISTORIEI, **satul.**

Brazda trasă de tînăr, cu cei doi boi (tineri), se constituie, totodată, în probă a **evoluției semantice** a lat. fossatum „șanț", la rom. **sat**, dar și ca dovadă a **importanței agriculturii** în viața economică a așezărilor românești.

Gestul „oșanilor" ne amintește, evident, de simbolismul fondării Romei (asupra acestuia, vezi Mircea Eliade, **op. cit.**, p. 178).

Să remarcăm, în fine, că în toate variantele mitului construcției, sacrificiul ritual — **Zimbrul**, în legenda întemeierii Țării Moldovei, **Ana cu copilul ei**, în legenda construirii Mănăstirii Curtea de Argeș, **tînărul cu cei doi boi (tineri)**, în „istoria" (re)întemeierii satului Oșani — fertilizează MOARTEA, iscindu-se, astfel, printr-o adevărată și profundă transfigurare, marile creații ale etniei românești.

Nu este vorba de o „ruptură de nivel" (Mircea Eliade, **op. cit.**, p. 160 : transferul de la **viață** la **moarte**, de la **profan** la **sacru** etc.), ci de o **continuitate exemplară**, care surmontează chiar și „marea trecere" !

Și, pentru a face mai verosimilă fertilizarea MORȚII, pentru a sublinia valoarea supremă a sacrificiului (uman), sînt implicați în „riturile construcției", la care ne-am referit, **tineri și copii**, semnificînd, prin jocul generațiilor, DEVENIREA, VIITORUL.

Am zăbovit, o clipă, pe această pagină de comportament comunitar, dintr-un posibil **Tratat de etică populară românească**, care relevă, cu asupră de măsură, **coeziunea spirituală a românilor intru creație materială și spirituală**, în respectul celorlalte culturi și civilizații.

Valeriu Rusu

„Zahei orbul" (1986)

— PRECIZĂRI —

■ În scopul prelucrării corecte a mostenirii culturale a marilor scriitori, cît și pentru o mai dreaptă cinstire a acestora, considerăm strict necesare următoarele precizări bibliografice :

În „Tabel cronologic" la romanul „Zahei orbul" de V. Voiculescu, apărut în Editura „Dacia" (1986) în îngrijirea lui V. Fanache, citim la p. 7 : **1946—1963** (V. Voiculescu) **publică versuri și povestiri inedite în revistele „Steaua", „Gazeta literară", „Viața românească", „Scrisul bănățean", „Cronica", „Glasul patriei"** (s.n.).

Excluzînd din discuție „Cronica", revistă care datează abia din 1966, celelalte cinci reviste enumerate apar, într-adevăr, între anii 1946—1963, dar ele, în afară de „Glasul patriei", nu publică în acești ani nimic din opera lui Voiculescu. În intervalul sus-numit, „Glasul patriei" publică trei poezii : „Versuri pe un vas de Argeș" (an. 7, nr. 29, 10 oct. 1962, p. 1), „Dimineață dunăreană" (an. 7, nr. 33, 20 nov. 1962, p. 1) și „Mărturisire" (an. 8, nr. 12, 20 apr. 1963, p. 1), care este, de fapt, Sonetul CLV (1) / Nu-mi cerceta obîrșia, ci tine-n seamă soiul /. Din aceste trei poezii, două sînt re-publicări : „Dimineață dunăreană" și „Versuri pe un vas de Argeș".

Pentru perioada mai sus menționată, deosebit de rodnică în creația literară a scriitorului, trebuie citate alte reviste la care V. Voiculescu a publicat inedite, dar numai pînă în 1948, an după care semnătura sa nu va mai apărea pe nici un fel de publicație din țară pînă în 1964, cînd incepe publicarea postumelor. Aceste reviste sînt : „Provincia" (T. Severin), „Ramuri" (Craiova) și „Revista vinătorilor" (București). În „Provincia" îi apare proza „Capul de zimbru" (an. 4, nr. 45, mai 1947, p. 16—21) ; în „Ramuri" (ultimul an din seria veche) îi apar două poezii : „Versuri pe un vas de Argeș" (an. 42, nr. 1, ian. 1947, p. 3), re-publicată de „Glasul patriei", și „Nocturnă veche" (an. 42, nr. 5, mai 1947, p. 401—402) ; „Revista vinătorilor" îi publică trei proze: „În miilocul lupilor", (an. 28, nr. 8—9, aug.—sep. 1947, p. 77—81), „Căprioara din vis" (an. 28, nr. 10—12, oct.—dec. 1947, p. 102—106) și „Amintiri despre pescuit" (an. 29, nr. 4, apr. 1948, p. 80—84).

Nu mai este un secret pentru nimeni că în această perioadă scriitorul a fost răstălmăcit și înlăturat din referințele critice obligatorii, cît și din rîndul constantelor valorice naționale.

Sperăm că Biobibliografia V. Voiculescu, în stadiu de finalizare la Biblioteca centrală universitară „M. Eminescu" din Iași, va înlătura mare parte din încă multele necunoscute legate de viața și opera marelui scriitor și medic V. Voiculescu.

Aurora Alucăl

Metodă surrealistă

■ Trecînd, acum vreo doi ani, poate chiar mai mult, pe la o librărie din Birlad — librăria se numea „Alexandru Vlahuță" — am zărit într-un colț de vitrină o carte despre care n-am fi crezut vreodată că poate fi expusă, fără teamă de a fi disputată sau subtilizată pe loc, în vitrina unei librării : „Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent" de G. Călinescu ! Ca să nu se deoache, probabil, cartea era legată pe mijloc cu o fundiță roșie și subțire și, senzație !, stia acolo cuminte-cumintică fără s-o cumpere nimeni ! N-aveam carte, așa că am intrat valvîrtej pe ușă și lipa-lipa, lipa-lipa, ne-am și înființat lîngă casierie cu banii în mînă, răsuflînd cu încîntare : nu ne-o luase nimeni înainte ! Abia ajunși acasă, la casierie, tot farmecul basmului se duce de ripă : „Istoria..." nu putea fi cumpărată decît însoțită (obligatoriu !) de o altă carte care costa și aceea tot atît 250 lei (ambele cărți — 550 lei !).

E inutil să mai povestim cum toate argumentele noastre de a cumpăra numai cartea care ne interesa s-au făcut țăndări în fața teribilelor librărese — vreo șase adunate conci într-un singur minut ! — care clamau continuu, invariabil : Planul, Planul și iar Planul ! Excelent, am zis după un timp, exasperați : pe lîngă „Istorie..." mai cumpărăm de încă 300 lei cărți dar cu condiția să fim lăsați să ni le alegem noi ! Ei, aș, ce vorbești nene, pai Planul, ehe, he, he, he, ce știe cumpărătorul ce-i ăla Plan, au replicat ele imediat, fără milă.

Am cumpărat ambele cărți, trăgînd însă speranța că nu vom mai avea niciodată ocazia să mai încheiem o asemenea „tranzacție" atît de ciudată și anormală. Sîntem însă în 1987 și constatăm cu durere că surrealista metodă de vînzare condiționată a cărților s-a extins în toată țara. Oare de ce ?

Adrian Dafir

CONCURSUL DE DEBUT (POEZIE) EDITURA „FACLA"

Juriul concursului de debut în poezie al Editurii „Facla", alcătuit din : Ion Maria Almăjan — președinte ; Eugen Dorcescu, Ion Anghel, Ion Jurca-Rovina, Marcel Tolcea și Cornel Ungureanu, membri, a hotărît premierea următorilor concurenți : **Ionel Bota** (Oravița — jud. Caraș-Severin), **Valentina Căluser** (Timișoara), **Victoria Milescu** (București), **Ioan Palici** (Gătaia — jud. Timiș), **Gheorghe Pruncuț** (Timișoara), **Emilia Roșculescu** (Reșița), **Marcel Sămînță** (Timișoara), **Constantin Stanca** (Hațeg — jud. Hunedoara). Autorii premiați vor apărea — într-un volum colectiv — în anul 1988.

Textele pentru viitorul concurs de debut în poezie al Editurii „Facla" vor fi trimise, pînă la data de 1 aprilie 1988, pe adresa : 1900 Timișoara, Str. Pestalozzi 14. Manuscrisele vor fi expediate într-un plic închis, purtînd un moto. Același moto va fi reprodus pe un alt plic ce va conține o fișă cu numele, anul nașterii, adresa, locul de muncă ale autorului.

N. R. Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Fondul principal al culturii române

MIRCEA POPA:

„Un cercetător actual trebuie să fie orientat în mod egal înspre trecut, ca şi spre actualitate“

— „Semnalată iniţial de două articole care au făcut destulă senzaţie la vremea aceea, în Steaua, 1976 şi în Luceafărul din 1978, descoperirea volumului Alese fabule, **tipărit în 1784 la Viena, este, sub raportul istoriei literaturii, una din acele contribuţii care impun modificări de optică“. Citez dintr-o cronică a ediţiilor de Mircea Anghelescu la cartea** Alese fabule **de Nicolae Oţălea scoasă de Mircea Popa, care a scris şi cele două articole pomenite. Ce înseamnă volumul** Alese fabule **pentru literatura română ?**

— **Alese fabule** este revanşa tardivă pe care literatura română modernă îşi permite s-o ia asupra începuturilor sale beletristice. Este un punct de răscruce, puţin înţeles încă, un semn de modernizare şi diversificare literară, o primă adiere a unui dezgheţ literar care se produce curînd şi care va afecta toate structurile culturale ale epocii. Retranşată prea de timpuriu în cadrele unui iluminism ideologic, interesată de originile istorice ale limbii şi poporului român, de educaţie, teologie şi morală, de istorie şi filologie în primul rînd, prin intermediul cărora se dădea principala bătălie de afirmare a unei spiritualităţi naţionale de viguroasă tradiţie, această generaţie spirituală trăieşte cu fervoare pulsaţia unei autentice sincronii cu cultura şi literatura occidentală, care se produce acum la mai toate nivelele culturii. Este epoca întemeierii genurilor literaturii noastre naţionale, pe care am încercat s-o surprind şi în cartea mea **Tectonica genurilor literare** din 1980, arătînd cum iau naştere la noi poezia, teatrul, relaţia de călătorie, critica şi istoria literară, romanul, publicistica sau fabula. În acest cadru nou de emulaţie, în care se scrie **A scolasticilor de la Blaj facere** (1760) sau **Occisio** (1780), în care apare o carte de poezii precum **Cintece cimpeneşti cu glasuri româneşti** (1784) şi care probează, desigur, nostalgia cititorului după o aşa-zisă literatură de „desfătare“, rolul volumului în discuţie este evident, marcînd, o dată în plus, efectul acestei presiuni de mentalitate şi gust. În acelaşi timp, descoperirea şi republicarea volumului de fabule din 1784 echivalează cu o adevărată declaraţie de independenţă literară şi cu un magistral act de protocronie : din debitori faţă de fabula sîrbească a lui Dositei Obradovici (prin Ţichindeal), devenim dintr-odată precursori în spaţiul sud-estului european, căci multe dintre ţările acestuia nu descoperiseră încă fabula la acea dată. Oricum, punctul de origine al fabulei româneşti a fost mutat în timp cu 30 de ani, de la 1814 la 1784, gest apreciat la justa valoare de Şerban Cioculescu în cronica sa din **România literară**. E de mirare însă cum un critic şi istoric literar de talia lui Romul Munteanu poate să scrie aceste rînduri în volumul al II-lea al cărţii sale despre clasicism şi baroc : „Georgeta Loghin semnalează o culegere a lui Nicolae Oţălea **Alese fabule** (Beci, 1784) care conţine adaptări făcute după Esop şi Fedru“, cînd cercetătoarea în cauză nu făcuse altceva decît să „semnaleze“ cartea „semnalată“ de mine...

— Descoperirile mai sînt totuşi posibile, ca şi modificările de perspectivă în istoria literaturii române. Cum explici această situaţie ?

— Cîtă vreme există istoria literară, vor exista şi „descoperiri“. Fiecare scriitor, fiecare epocă literară constituie, în felul lor, nişte mici continente, cu cîmpiile, munţii, deşerturile şi pădurile lor virgine şi surprizele întîlnirii cu „noi specii“ sînt oricînd posibile. Nu există încă scriitor român cu bibliografia operei complet încheiată şi nici nu va exista atîta vreme cît ne va lipsi o bună bibliografie analitică a periodicelor româneşti şi cîtă vreme ne vor lipsi cataloagele principalelor arhive şi fonduri documentare din ţară. Paşi modeşti s-au făcut şi în această direcţie (**Catalogul manuscriselor** de la Biblioteca Academiei de G. Strempel, volumul întîi din **Bibliografia analitică a periodicelor româneşti**, de multă vreme abandonată, bibliografia cărţii româneşti moderne sau recentul dicţionar al presei, datorat lui I. Hangiu), dar sîntem încă foarte departe de etapa finală. Trebuie salutată în acest sens şi strădania revistei **Manuscriptum** pentru preocuparea ei statornică de a da la iveală noi manuscrise, corespondenţă sau documente inedite, care întregesc de multe ori în chip semnificativ configuraţia literară a unui scriitor. Istoria literară nu se poate lipsi de arhivistică şi nici de investigaţiile de tip bibliografic, ca etape absolut necesare şi obligatorii ale oricărei construcţii critice sau act editorial. Mai grav e, socot eu, cînd, cu tot efortul depus pentru realizarea unor astfel de lucrări, rezultatele lor sînt ignorate sau bagatelizate. Eu însumi am cunoscut, în scurta mea carieră de istoric literar, ambele faţete ale acestei „desconsiderări“. Cea dintîi a avut loc în cazul ediţiei Şt.O. Iosif de Ion Roman, căruia îi semnalam, la timpul potrivit, o serie de lacune şi omisiuni nejustificate, dar ediţia a continuat ca şi cum critica mea nici nu a fost înregistrată. A doua surpriză am avut-o cu ocazia apariţiei monografiei **Tînărul Rebreanu** de Niculae Gheran, cînd o serie de investigaţii preliminare la biografia lui Rebreanu, realizate de mine sau de mulţi alţii, copios folosite de astădată de autorul monografiei în cauză, au fost tratate cu o condescendenţă exagerată, probabil spre a fi diminuate meritele celor fără de care munca sa nici nu ar fi fost posibilă ! Desigur că pe un drum defrişat sau, aşa-zicînd „asfaltat“, înaintarea se poate face oricît de „voios“ sau de „zgomotos“, cu motoarele ambalate pînă la refuz, dar munca antecesorilor sau a „documentariştilor“ nu trebuie deloc dispreţuită.

O altă constatare, care mă nelinişteşte uneori, e că ne citim prea puţin între noi şi adeseori lucruri care ni se par „descoperiri“ de ultima oră au fost „omologate“ de alţii, şi încă de foarte mult timp, cum nu înţeleg apoi practica de a ignora cuceririle documentare deja realizate. Un exemplu elocvent este chiar sărbătorirea recentă cu totul nejustificată a 150 de ani de la naşterea lui Ion Creangă, cînd acte cu totul autentice au dovedit că s-a născut la 10 iunie 1839 !

— Care este, din perspectiva istoricului literar implicat, poziţia dv. faţă de documentul literar ? Sînteţi orientat mai mult spre trecut sau spre actualitate ? Sau, altfel spus, există principial vorbind o discordie între critica şi istoria literară ?

— Prin forţa împrejurărilor, istoricul literar este orientat mai mult spre trecut, dar spre un trecut al tradiţiei literare care face să se reverbereze în prezent, deşi, în **mod ideal, un cercetător actual trebuie** (sau ar trebui) **să fie orientat în mod egal înspre trecut, ca şi spre actualitate.** În cît mă priveşte, am căutat şi caut să menţin o strînsă legătură cu mişcarea literară a zilei, practicînd curent critica sau publicistica literară pe teme dintre cele mai diverse, într-o serie de reviste şi ziare din ţară, dar mai ales în publicaţiile clujene **Steaua** şi **Tribuna**, de care mă simt mai apropiat sentimental. Scriu şi mă pronunţ în permanenţă despre cărţile de poezie, proză, critică şi istorie literară, ediţii etc., deşi n-aş putea mărturisi că toate sectoarele sau toţi scriitorii contemporani îmi sînt la fel de familiari şi, deci, ezit în continuare să-mi alcătuiesc o carte cu astfel de cronici sau eseuri. N-am reuşit încă să-mi găsesc acele „afinităţi elective“, întotdeauna obligatorii, pentru ultimul val de poezie contemporană şi mai am unele prejudecăţi în privinţa valorii unora dintre scriitorii contemporani. Printr-o lectură atentă încerc încet-încet să-mi elimin spaima de fenomenele noi şi stridente, să mă apropii cu comprehensiune de orice manifestare a spiritului. Structural şi formativ aparţin însă trecutului, faţă de care am un adevărat cult moştenit de la iluştri dascăli întru istorie, ca David Prodan sau C. Daicoviciu sau, întru literatură, de la Iosif Pervain (alături de care m-am format), Ion Vlad şi Mircea Zaciu. În schimb, pentru mine, **documentul este o sursă permanentă de istorie, o instanţă la al cărei recurs trebuie să apelăm necontenit.** Buna lui cunoaştere ne sancţionează sau ne validează ideile şi cunoştinţele dobîndite, le conferă valoarea unei participări nemijlocite la dialogul cu timpul şi cu dialectica tradiţiei. De aceea, mărturisesc că am pentru document (ca şi pentru memorialistică de altfel) o slăbiciune specială, anacronică chiar. Am publicat şi continui să public cu plăcere (uneori cu voluptate chiar) documente literare de tot felul, cu sentimentul nevoii irepresive de fapte literare certe, nu de improvizaţii. Am participat chiar la redactarea unor volume de corespondenţă, precum corpusul de documente G. Barit, căci profesorul meu, I. Pervain, o considera o şcoală obligatorie de formare ştiinţifică, continuînd să public astfel de contribuţii în diverse reviste ale muzeelor (**Crisia, Ziridava, Sargeţia, Prooliissum** etc.) în **Manuscriptum**, sau mai recent, la rubrica de „Patrimoniu documentar“ al revistei **Transilvania.**

— G. Călinescu se plîngea în 1941 că n-a avut la îndemînă nici ediţiile, nici monografiile ajutătoare pentru scrierea istoriei literaturii române. Îndrăzneţul care ar încerca astăzi o întreprindere similară ar fi scutit de dificultăţile lui G. Călinescu ?

— Evident, nu. Între timp bibliografia cu privire la un scriitor a crescut de 10—20 de ori şi cine ar dori să surprindă cît mai exact profilul unui scriitor sau contribuţia sa la viaţa literară a timpului ar trebui să străbată, cu rigoare, destul de multe astfel de texte, ca să nu mai vorbim de lectura integrală a operei însăşi. Dificultăţile, după opinia mea, în loc să scadă au crescut şi acest Călinescu al zilelor noastre, care să nu facă simplă eseistică, ar trebui să fie un istoric literar foarte bine informat, care pe lîngă gustul sintezei să-l aibă şi pe acela al ierarhiilor şi clasificărilor revelatoare. Dacă Călinescu îşi putea permite să expedieze un scriitor contemporan în cîteva rînduri, acest lucru nu mai e posibil astăzi cînd scriitorul dispune de ediţii şi de o operă clasată de timp. Nevoia de diviziune a muncii şi a elaborării unor lucrări parţiale ar trebui să funcţioneze aici cît mai imperios cu putinţă. Îmi exprim astfel regretul că nu a apărut la timp noua ediţie a tratatului academic de istoria literaturii române, încheiat în linii mari (cel puţin pentru primele două volume) încă de acum 10 ani, că n-a apărut noua versiune a istoriei teatrului din România şi alte lucrări pregătitoare de genul acesta, care ar face posibilă apariţia unei istorii literare de autor. Şi, ca să dau un nou exemplu despre necesitatea cunoaşterii integrale a domeniului de lucru în astfel de cazuri, este şi acela oferit de noua perspectivă asupra romanului românesc pe care o va aduce lucrarea noastră amintită mai sus. Pe baza ei se vor putea stabili noi ierarhii şi clasificări, unii scriitori uitaţi îşi măresc valoarea prin contribuţia lor decisivă la consolidarea genului la noi, alţii îşi nuanţează în mod substanţial profilul. Găsesc că ar fi foarte utilă iniţierea unei colecţii speciale, de tipul **Romane de ieri şi de azi** care să recupereze, într-un număr de 5—10 pe an, principalele romane realizate artistic apărute la noi de-a lungul timpului. Pe de altă parte, lucrarea noastră va scoate în evidenţă în chip elocvent că şi în materie de roman avem una dintre cele mai bogate creaţii din sud-estul Europei, cu nimic mai prejos ca a ruşilor, sîrbilor, ungurilor, bulgarilor sau grecilor. Noi atingem prin Cantemir valoarea absolută în romanul umanist al secolului al XVIII-lea, ca apoi prin Kogălniceanu, Ghica, Urechia, Bolintineanu şi alţii să fim sincroni cu tendinţele similare ale popoarelor vecine, iar uneori chiar să le devansăm.

— Există totuşi perioade literare întregi în care cercetarea şi construcţia istoricului literar rămîn debitoare. Scrisul d-tale le-a întîlnit pe amîndouă. Aici mă opresc numai asupra Şcolii latiniste. De ce mai stau încă în manuscris multe din scrierile reprezentanţilor acestei direcţii culturale şi literare ?

— Din pricini multe şi foarte felurite, dintre care cîteva le-aş indica chiar aici, şi anume : lipsa unor cadre specializate în transcrierea şi interpretarea textelor care nu sînt numai în chirilică, ci adeseori şi în latină ; slăbirea interesului pentru astfel de munci, dezinteresul editurilor pentru organizarea şi dirijarea operaţiunilor, etc.

— Avem o antologie a Şcolii Ardelene, o ediţie a Hronicului lui Şincai, o ediţie a Ţiganiadei sub semnătura lui Florea Fugariu, puţin totuşi faţă de ceea ce s-ar cuveni să fie corpusul de opere al Şcolii Ardelene. Cred că nu sînt singurul care am aşteptat o ediţie completă a scrierilor lui Ion Budai Deleanu venită din centrul universitar de prim rang al Transilvaniei. Sînt întemeiate aceste aşteptări ?

— Desigur, şi se pare că semne de îmbunătăţire încep să se arate la orizont. După semnalul de alarmă tras în 1983 de revista Tribuna într-un serial intitulat **Ce facem cu patrimoniul cultural al Şcolii Ardelene ?**, la Cluj s-a trecut practic la alcătuirea unui colectiv de editare a manuscriselor învăţaţilor Şcolii Ardelene, din care fac parte istorici, lingvişti, filosofi, istorici literari etc., colectiv condus de acad. Ştefan Pascu. Seria acestor opere, ce va fi publicată de Editura Academiei, va fi inaugurată de editarea **Florilegiului** lui Inochentie Micu Klein, aflat în Biblioteca Vaticanului, manuscris obţinut în copie şi transcris de către cercetătorii clujeni. Vor urma la rînd alte opere aparţinînd lui Samuil Micu sau Petru Maior, sper. Personal lucrez de mai multă vreme la copierea şi transcrierea operei lui Ioan Barac, pe care aş vrea s-o dau la lumină cît mai curînd.

— Întrebarea este cu atît mai îndreptăţită, cu cît se adresează unui autor de monografii, dintre care unele sînt inspirate de figurile de seamă ale marelui curent regenerator al culturii şi literaturii române provenit din mijlocul pămîntului românesc. Ce te-a determinat pe dumneata să alcătuieşti o monografie despre Ioan Molnar Piuariu ?

— Faptul că reprezintă o cu totul altă faţetă a iluminismului românesc decît învăţaţii ei blăjeni. E componenta activă, dinamică şi practică a acestui curent, spre deosebire de enciclopedismul grav şi savant al celor de la Blaj. Şi el scrie gramatici, alcătuieşte dicţionare, redactează lucrări de istorie, dar înainte de toate el vrea ca aceste idei să ajungă la public, să cuprindă masele. De aceea va încerca, primul dintr-o serie, să editeze gazete şi ziare prin intermediul cărora să facă cultura poporului, să scrie o retorică pentru a-l învăţa să se exprime frumos şi corect, să dea o economie de cimp, o lucrare despre creşterea albinelor, să înfiinţeze o fabrică de postav, pentru a indica drumul spre industrializare, să tipărească cărţi necesare preoţilor şi învăţătorilor în munca lor de luminare a satelor, să încerce obţinerea de drepturi politice prin intermediul faimosului **Supplex.** Molnar Piuariu e o conştiinţă revoltată şi torturată, un iacobin deghizat, anunţînd din multe puncte de vedere epoca emancipării sociale şi naţionale a lui Tudor Vladimirescu.

— Monografia despre Ioan Molnar Piuariu, arată că nu te-a influenţat orientarea altor colegi ai dumitale către teme mai moderne de istorie literară şi nici teoriile privind caducitatea monografiei ca formă de istorie şi critică literară. Dacă te-aş întreba cite figuri literare de primă importanţă îşi aşteaptă monografiile, către ce nume te-ai duce ?

— Trebuie să mărturisesc că monografia este genul meu preferat de istoric şi critic literar şi că figurează între proiectele mele numeroase cărţi cu o astfel de structură. Cît priveşte perioada Scolii Ardelene, am încă pentru ea o mare slăbiciune şi o primă carte pe care vreau s-o închei este dedicată tot acestei mişcări de renaştere ideologică şi culturală, deşi este în ansamblu o culegere de studii. De altfel, am fost acceptat cu o comunicare în programul celui de al VII-lea Congres internaţional asupra epocii luminilor, care va avea loc anul acesta între 26 iulie şi 2 august la Budapesta. Cît priveşte monografiile, îi am în vedere înainte de toate pe Cipariu, Samuil Micu, pe Teodor Corbea şi Nicolae Milescu Spătarul, pe Victor Papilian.

— Despre publicistica neidentificată a lui Ilarie Chendi în presa din Transilvania a vorbit Vasile Netea. Mircea Popa a promis în 1973 o bibliografie completă a gazetăriei lui Ilarie Chendi. Cuprinde bibliografia promisă şi identificările colaborărilor lui Ilarie Chendi în presa de peste Carpaţi ?

— Bineînţeles ! Ea se află şi redactată într-o primă formă, la fel ca bibliografia lui Octavian Goga. Le păstrez mai departe pentru sertar. Poate mai tîrziu va veni şi vremea lor...

— În general care este stadiul cercetării presei culturale şi literare din Transilvania ?

— Nu grozav de bună. După un început promiţător în acest domeniu, cînd au apărut lucrările lui G. Em. Marica consacrate **Foii pentru minte** a lui V. Fanache despre **Gînd românesc**, M. Triteanu despre **Luceafărul**, a Liviei Grămadă despre presa umoristică şi satirică, alte reviste şi ziare îşi aşteaptă încă monograful. Vorbim de **Gazeta Transilvaniei**, de **Telegraful român**, de **Tribuna** de la Arad şi mai ales de întreaga revuistică interbelică, rămasă, cu excepţia **Gîndirii** şi a **Societăţii de mîine**, foarte puţin explorată. Nevoia unei noi **Istorii a** presei **literare** şi a ziaristicii transilvănene se pune din nou destul de acut. Poate că Nae Antonescu, care se preocupă serios de acest subiect publicînd mereu fragmente prin presă, s-o realizeze cît de curînd.

— La ce concluzii te-a dus cronica ediţiilor pe care ai susţinut-o înainte vreme la una din revistele literare ?

— La concluzia că este una dintre cele mai rafinate, mai alese şi mai complete forme de critică actuală. Ea presupune informaţie largă, gust sigur, comprehensiune în judecăţi, iniţiere metodologică şi filologică, o excelentă cunoaştere a scriitorului şi a epocii pe care el o ilustrează. Cum ediţiile au devenit în epoca noastră un fapt de cultură, cu multiple semnificaţii, o judecată a lor din perspectiva actualităţii mi se pare absolut necesară. Am ţinut o astfel de rubrică prin anii '70 la revista **Ateneu** şi multă vreme am regretat că am renunţat la ea, practicînd-o cu intermitenţe şi mai tîrziu, prin diferite reviste. Astăzi admir siguranţa şi promptitudinea rubricilor cu această temă ţinute de Şerban Cioculescu la **România literară** sau de exemplarul istoric literar care este Mircea Anghelescu, la **Transilvania**, recenta lui carte, **Lectura operei**, ce adună o primă parte din cronicile semnate acolo, ni se pare simptomatică pentru calităţile cerute de acest gen de foiletonistică. La fel de profitabile sînt discuţiile pe astfel de teme, iniţiate în revista **Manuscriptum**, de Paul Cornea.

— Se vorbeşte mult despre saloanele sau cenaclurile literare româneşti de la sfîrşitul secolului trecut şi din acest veac. Există o cercetare a fenomenului similar din viaţa culturală şi literară de peste munţi ? Vorbeşte-ne despre un cerc cultural şi literar plin de efecte şi consecinţe din aria literară despre care vorbim.

— Istoria societăţilor şi asociaţiilor culturale şi literare din Transilvania e o frumoasă temă de studiu, care s-ar cere realizată cît de curînd. Începînd cu „Societatea savanţilor“ a lui Ioan Molnar Piuariu şi pînă la „Astra“ transilvăneană, aici au existat şi s-au manifestat de-a lungul vremii numeroase asociaţii şi societăţi de lectură sau cultivare a limbii cu contribuţii remarcabile la progresul literaturii şi culturii naţionale. Un cenaclu de răsunet a fost cel condus la Cluj în perioada interbelică de Victor Papilian, din sinul căruia au făcut parte numeroşi poeţi şi prozatori de frunte ai momentului, participînd la şezători literare, editînd reviste şi cărţi.

— Vorbind în termeni geografici, istoria literară românească ar fi deci comparabilă cu un continent pe a cărui hartă se găsesc „pete albe“, iar unele spaţii sînt fie nedefrişate, fie insuficient cultivate. Corespund formulările gîndurilor d-tale ? Cum vezi această situaţie mai ales din perspectiva d-tale de „cercetător“, informat fiind că de mai multă vreme conduci un astfel de colectiv ?

— Într-adevăr, cam din 1970, de la retragerea profesorului Pervain, am preluat conducerea micului colectiv de istorie literară din Cluj-Napoca, colectiv cu sarcini de „cercetare“ prin excelenţă, fără să ne socotim prin aceasta destinaţi unor ocupaţii eminamente secundare, auxiliare, de manutanţă literară, cum ar vrea unii să ne considere, privind cam de sus această categorie ambiguă, de **cercetător.** Am socotit că e momentul să ne cîntărim posibilităţile în raport cu nevoile de prioritate ale actualităţii literare şi să încercăm să răspundem la ele în chip cît mai decisiv şi pe măsura posibilităţilor de care dispunem, acoperind astfel „petele albe“ care ni se păreau mai vizibile. O primă prioritate, care ni s-a părut atunci esenţială, a fost continuarea cercetării presei literare din Transilvania, domeniu în care străluciţi oameni de cultură, care au făcut parte din acest colectiv, precum D. Popovici, Ion Breazu, Lucian Blaga, Liviu Rusu, Iosif Pervain, D. Ciurezu, G. Em. Marica, Ion Muşlea, se ilustraseră printr-o cercetare metodică, de excerptare a unui bogat material din presa transilvăneană, extras în vederea elaborării unor monografii sau a unor studii de sinteză. Astfel, împreună cu colegul Valentin Taşcu, am redactat o **Istorie a presei literare româneşti din Transilvania pînă la 1918**, apărută în 1980, la Editura Dacia, regretata noastră colegă Elena Stan a abordat cercetarea mişcării literare de la vechea **Tribună**, lucrare apărută ulterior sub titlul **Momentul „Tribunei“ sibiene (1884—1903)**, la Editura Minerva, în 1985, iar Aurel Sasu a continuat munca de editare a celor două volume documentare, intitulate **Românii în periodicele germane din Transilvania.** A doua etapă a fost aceea a orientării muncii colectivului spre un domeniu de actualitate, ce presupunea modernizarea instrumentarului metodologic şi innoirea tehnicii de lucru. Am socotit nimerit să abordăm un domeniu nou şi mai puţin frecventat de critica noastră actuală. şi anume cel al **sociologiei literare**, debutind printr-o lucrare de cercetare asupra romanului românesc, lucrare apărută la editura Minerva sub titlul **De la N. Filimon la G. Călinescu. Studii de sociologie a romanului românesc** (1982), care nu s-a bucurat după părerea noastră de ecoul dorit. În acel moment, trebuie să mărturisim, eram prinşi de noutăţile domeniului şi desele întîlniri avute pe această temă cu prof. Paul Cornea, excelent cunoscător al problemei şi singurul nostru specialist în domeniu, ne-au fost de mare folos. Am organizat chiar un Colocviu naţional de sociologie a literaturii la Cluj în 1979, tradiţie la care am renunţat ulterior datorită faptului că n-am mai socotit-o eficace. Soarta noastră a fost decisă totuşi de această întîlnire benefică cu romanul românesc, preocupare din care a rezultat în chip firesc următoarea temă de cercetare, ampla lucrare lexicografică, **Dicţionarul cronologic al romanului românesc de la origini pînă la 1980.** Acest dicţionar, redactat în numai 5 ani, ne-a solicitat o cantitate de muncă enormă, realizată în mai multe etape : notarea pe fişe a romanelor tipărite la noi între 1844—1980 din fondurile Bibliotecii Academiei şi a Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj-Napoca, extragerea romanelor foileton şi a fragmentelor de roman din periodice, controlarea traducerilor în alte limbi şi a premiilor obţinute, extragerea bibliografiei de referinţă, lectura romanelor şi caracterizarea lor istorico-critică. A rezultat o lucrare impresionantă de cca. 4.000 pagini, în care sînt analizate şi prezentate, în ordine cronologică, aproximativ 4.500—5.000 de romane româneşti, cîte au apărut de la **Istoria ieroglifică** a lui D. Cantemir pînă în 1980. Lucrarea, bazată pe o bibliografie de referinţă adusă la zi, aşteaptă să intre în lucru la Editura Academiei şi sperăm s-o vedem pe piaţă cel tîrziu în anul viitor.

— Ce alte proiecte de acoperire a „petelor albe“ mai poţi aminti ?

— Alături de colegii mei Valentin Taşcu, Aurel Sasu, Mariana Vartic, Doina Modola Prunea şi Ion Istrate, autori ai lucrării de mai sus, ne-am gîndit să încheiem periplul romanesc al literaturii noastre printr-o lucrare complementară, care să aibă în vedere situaţia romanului străin în România. Ca atare, lucrăm din 1984 la elaborarea unui **Dicţionar al romanului străin tradus în România**, ca pandant al investigaţiilor noastre anterioare şi folosind aceeaşi metodologie lexicografică, potrivit căreia înregistrăm toate romanele străine traduse la noi, indiferent că au apărut în volum sau au fost publicate doar în presă, fără să neglijăm recepţia critică de care s-au bucurat. Sperăm să răspundem pe această cale unei sarcini prioritare de literatură comparată, stabilind mai cu precizie coeficientul nostru de originalitate la dezvoltarea şi evoluţia europeană a genului, dar şi ceea ce a însemnat „ferment“ literar străin în apariţia şi consolidarea genului la noi.

— Dragostea pentru document este comună întregii dumitale generaţii ?

— Păcatul e că din ce în ce mai puţini tineri se îndreaptă spre cercetarea sistematică a trecutului nostru cultural, că bibliotecile sînt uneori goale, iar arhivele evitate cu premeditare, că jurnalistica şi critica de întîmpinare absorb încă numeroase forţe bine înzestrate, că anumite foruri chemate a face mai mult în planul moştenirii literare şi a memoriei scriitorilor (există, din păcate, chiar o comisie cu asemenea însărcinări la Uniunea Scriitorilor, total inexistentă şi ineficace) se complac într-o activitate călduţă sau de rutină. Cu cîtiva ani în urmă am ridicat eu însumi problema înfiinţării la Cluj a unei case memoriale Agârbiceanu —Blaga, fără nici un succes însă, după cum nici iniţiativa de a crea, în cadrul fostului Muzeu al Limbii Române (actual Institut de lingvistică şi istorie literară) o arhivă literară, destinată a servi pentru viitor unui posibil **„Muzeu al scrisului şi scriitorilor din Transilvania“**, nu a avut efectul scontat. Am rămas uimit de cît de puţin ecou s-a bucurat această strădanie, de cît de puţin sprijin am primit din partea deţinătorilor de arhive şi documente literare. Este o mare greşeală, după opinia mea, că arhiva unor scriitori sau oameni de cultură importanţi continuă să rămînă pe mîinile nepricepute sau interesate ale unor membri de familie, opaci la răsunetul operei tatălui sau soţului lor în posteritate. Să amintesc că şi la Cluj situaţia este similară, că arhive de mare preţ ca acelea ale lui Ion Muşlea, Liviu Rusu, Valeriu Bologa, Atanasie Popa (valoros colecţionar de literatură veche românească), Octavian Şireagu etc. n-au intrat încă în patrimoniul public. Cînd s-a înfiinţat Institutul său, G. Călinescu avea în vedere şi colecţionarea şi achiziţionarea de material documentar, după cum Muzeul Literaturii ar putea face mai mult în acest sens. N-ar trebui să ne scape din vedere nici alcătuirea unor asociaţii specializate de tipul „Prietenii istoriei literare“, nici organizarea periodică a unor consfătuiri pe teme de moştenire literară, sau chiar instituirea unor premii vizînd cartea de istorie literară, care uneori este neglijată.

— Şi în încheiere în ce constă, după Mircea Popa, prestigiul istoriei literare ?

— În a scrie cărţi care nu se învechesc, precum **Literatura română în epoca Luminilor** a lui D. Popovici, **Viaţa lui Eminescu** şi **Creangă** de G. Călinescu, **Caragiale** al lui Şerban Cioculescu, cărţi în care fascinaţia ideilor să meargă mînă în mînă cu o informaţie riguroasă stăpînită de sus, într-un stil agreabil şi deplin adecvat obiectului. Istoria literară presupune metodă sigură şi precisă, cunoştinţe vaste şi diverse asupra epocii străbătute, capacitate speculativă şi putere constructivă. Istoria literară cere, ca în toate domeniile, ştiinţa de a fi tu însuţi.

M. Ungheanu

Poeme de VIOLETA ZAMFIRESCU

Frageda esenţă

Frunză, ce vară, ce frunză !
Culori se revarsă,
implozie în cer,
o şoaptă,
suspendată,
mă ating de o şoaptă.
Reversul iubirii ?
Încaer,
duh risipit
sau aer
împins să culeagă
faţă nouă din noaptea întreagă,
să deschidă mugurii,
să picure lacrimă
fericind frunzuliţe.
Ce patimă
incuviinţată în univers de ce, de cine ?
Frunziţă jefuită în fugă de ied.
Atîta frunză pleacă, atîta frunză vine
tot sărbătoare e ziua întîia.
Nu mai ştiu ce să cred.

Nu mai ştiu ce să cred

Uneori sînt numai suflet, aer zmintit,
alteori cerul mi-l văd răsfoit
de ironice zimbete,
de irişii ochilor,
în oglinzi temporale
văd obrazul meu,
al altora, văd mîinile tale,
gleznele tale,
în sus în jos e jucat e rotit pururi
un cerc pămîntean,
Ecoul,
farmecă flautul timpului
amestecind vechiul şi noul.

Vechiul şi noul

Fluturi ies din crisalidă,
în candorile de rouă
plouă,
ploaia e acidă,
fulgi de piază rea sau nor
strimb mi-au scuturat în gură
alt văzduh chinuitor.

Desfăşor iar clipa dură,
scutur limpezesc neştirea
de pe trupul meu firav,
poate-i duhul, poate-i ora
nunţii ce a ars Gomora,
poate altcum îşi vrea Firea
cerul din senin bolnav.

Cerul din senin bolnav

Pe trei cai albi cobor tîrziu,
din moarte în moarte alunec,
prind un ram,
viu,
păsările cîntă,
frunza străluceşte,
numai riul pare scris cu peşte
alb rînduri rînduri,
malul cu nemişcaţi porumbei,
din gînduri răsar între ei,
îmi caut făptura vie,
la faţă nimeni nu mă mai ştie,
prea demult am plecat,
lăsînd fotografii copiate electronic,
glasul, surisul iubirii dulce ironic.
Ceasul cronometrează
alt start de plecare,
înghesuiţi într-o barcă
în formă de floare,
zbor pe o rază,
cerul senin.
Eu m-am întors să mai văd înflorind
trandafirl,
în parcuri îndrăgostiţi subţiri
se mingiie electrizaţi de şoapte,
la fel ca ieri.
Ies în cîmpie.
Beţia firii dumnezeiască aceeaşi. Tăceri.
Cerul e plin de stele,
ţîşnet de greieri, în noapte slavă bucurie
ca ieri.
O boare tandră mă scutură de suflet,
sînt leoarcă de rouă de stele de umblet,
miroase a iasomie înfloriă în privighetori,
foi de cer de pămînt de vis,
în zori
explozia luminii,
soarele a deschis
la fel ochii fierbinţi,
să nu-ţi mai treacă prin minte să-l alinţi,
rămîi distrată,
priveşte dincolo de lucruri de sentimente de
gînd,
rămîi absorbită în veşnicia prin care ai trecut,
dusă departe,
amestecată în toate,
nu te bucura, nu te sfii, nu întreba cît rezistă,
ai văzut, totul revine fraged,
dacă şi ei vor purta mîine alt veşmînt,
ai văzut, moarte nu există,
numai puţină trindăvie poate,
şi legenda fericirii
schimbătoare, pămînt
străiucind în goana după dor departe.

După dor departe

Ascult, privesc.
Acelaşi suflet din demult ?
Doi nori tiviţi cu stele departe străiucesc,
să fie aievea oare ?
Faţa închipuirii ţintuită de lasere doare,
sau mai plutesc printre noi
lumi paralele poate,
mai paşnice poate,
aşa se spune, de ce mă tem de ele ?
O, poveştile copilăriei cu strigoi.
Ce nor să-l fi furat pe Ganimede ?
Ce zburător din ce astru trimes
poate fi zborul alb, abia se vede
o clipă uluire,
o luminată ştire,
un obiect neidentificat neînţeles.
Cît adevăr şoptesc minunile din basme ?
Simburi reali au încolţit fantasme,
iscă şi monştri clipele iubirii.
Ce noi substanţe dorm în miezul firii ?

Din ce vint picură boarea latentă
să schimbe spiţele naturii existentă,
sau putregai din alt tărim adus
roade copacii spintecîndu-i pînă sus.

Îngăduiţi-mă, cunosc mult prea puţin,
şi tot la năuceala acestei vieţi mă închin.

cleopatra lorințiu

Scara

la o tapiserie de Șerbana Drăgoescu

primăvara-și desface scările peste lume
și totul e doldora de vint
căci azi sînt cu tine.
pui piciorul pe prima treaptă
și-ncepi să rizi : ce simplu îți pare totul
în grădina melancoliei.
o scară adunasem de fapt în memorie
treaptă cu treaptă, încîlcite trepte de cilți
o scară interioară, pe ea am urcat prima
oară
pe ea veneai zilnic cu degete frăgezite
în ea-ți aruncai insomniile
și părea numai o gamă repetată
la violoncel.
primăvara-ți desface primul nasture
la cămașă
aleargă prin lume hai hui căci azi sînt
cu tine
îmi înfășor clipa în iluzia ei

Așteptînd

visul e mult mai primejdios. lumina zilei
îmi dovedește
că te-am pierdut pentru totdeauna.
visul însă clocește vinovat o speranță
ascunsă și dăunătoare. el
nu se poate resemna.
privirea aleargă
în lungul străzii, visul,
vinovat și primejdios. pornește
ca un autobuz hodorogit cu traseu fix.
într-o amiază geroasă de iarnă,
la fereastră și așteptînd.

nu mai pot suporta loviturile vieții. aceea
care va veni prima, chiar părelnică,
mă va ucide.

* * *

în fața durerii mele
nici măcar nu clipești. ce ciudat
te-am ghicit astă seară
în pisla senzației.

gîndul e-a viperă ageră
pindește
un mic rest de iubire...
nimic nimic
nici viață nici granița morții
nici dantelele doamnei bătrîne
și nici singurătăți măcinate
într-un foișor
răcoros te-ai retras. te păstrezi
îți ajungi vîntul bate
cu ochii închiși.

Colivia

agățată de brațul tău
părea că am rost i calea caldei deșertăciuni
străbătînd-o.
pas cu pas chemai răul din gînd
o tentație invocație în septembrie.
sila fragilă
de viață se cuibărise deja.
„tot se plătește" părea
că spun buzele tale
speriate de bătrînețe. umbra ta
prea devreme-ostenită
se furișase pe zid și totuși

agățată de brațul tău eram numai
o colivie. îmi încercai
vergelele subțiratice, una cîte una
și ele se rupeau lesne lesne

Iulia

Cînd mă gîndesc la ea, așa o văd :
ca pe găinușa de munte de la Anieș.
Se bucurau
c-au adus-o cei doi braconieri

încălziți de vin. li viriseră-n stern
două alice. O furaseră muntelui
îi furaseră muntele și-acum jucau
pătimaș șaizecișișase pe laiță.
Cînd mă gîndesc la ea, așa o văd :
o hăinuță roșcată bucurindu-se, uite,
de viață.
Vocea ei desena de pe-atunci
un drumeag de cenușă. totul era
încă o clipă furată
încă un totem.
trăim un timp ciudat
de ruine și schele
iar eu aș fi-ntins mîinile către ea, spunîndu-i
„uite, ia fiii mei !"

...așa ar fi trebuit să i se spună, atunci. Un gradat trecuse, de dimineață, prin fiecare celulă.

Cheile îi zornăiau. Jucau sub semnul unei false libertăți. În realitate, soldatul le izbea fără grijă de ușile grele din lemn, umflate de prea multă umezeală, devenite, încet, lespezi de piatră.

Au fost scoși din celulă și băgați într-o singură cameră, cimentuită, cu bănci de brad de-a lungul pereților. Greu de imaginat destinația reală a încăperii, mai ales pentru că totul era foarte curat. Cimentul spălat, fără spărturi, băncile drepte, albe, rindeluite de curînd.

Singurul geam al încăperii se afla în partea opusă ușii. Toma Cotea s-a repezit să-l deschidă. Nu era blocat. Dar, la distanță de vreo doi metri — poate și mai puțin ! — închidea locul un zid de cărămidă. Un obstacol amînat. Se învecinau cu spălătorla ; se simțea după mirosul stătut, greu. Efluvii de leșie și săpun prost, soldățesc, pătrunseseră adînc în ziduri, în pămîntul fiecărei celule. Se revărsa peste locuri și oameni cu un fel de trufașă lenevie.

Sergentul Vasile Gălățeanu se îndreptă spre colțul din stînga. Și-a sprijinit spatele de stinghiile băncii. Își lipise palmele una de alta și, încet, le strîngea între genunchi ; carnea începu a se albi, secătuită de sînge. Ceilalți păziră cu mai multă reținere, parcă și-ar fi căutat un loc anume ; priveau și măsurau.

Doar Toma Cotea se tot mișca, furios, ca un cal strunit, mîinindu-și singur neastîmpărul. Se învîrtea ca un minz : mai mult întărîtat decît speriat ; părea gata să alerge, să se avînte, să țîșnească.

După cîteva minute Chilian i se adresă, deși părea că se uită în tavan ca și cum ar fi cerut o tainică încuviințare. Sau, poate că vorbise doar pentru sine... „Mai stai locului... au început să mă doară ochii. Te rotești ca un corb deasupra unui...". Nu-și termină gîndul. Voise să zică stîrv dar, aproape străfulgerat, își dădu seama că, cel mai tîrziu, mîine seară (sigur, cel mai tîrziu, nu exista altă cale, nu mai putea fi vorba de o altă soluție...) nu vor mai fi decît nume, niște cruci sau fotografii, doar amintiri. Reveni. De data asta vorbi și pentru ceilalți, așa cum ar fi mîngîiat un chip aflat la distanță, potrivindu-și cu grijă cel dintîi gest : „Plîmbă-te, mișcă-te... să afli ce înseamnă să așezi stîngul după drept... Din toată Vrancea nu ne-au mai rămas decît zece metri pătrați. Cel puțin acum să-i simțim ai noștri...". Își trecu palma dreaptă peste obraz stăruind o clipă în dreptul bărbii. Crezu într-un gînd rostit pe neașteptate...

Cîteva clipe se lăsă o tăcere grea. Părea că aerul din încăpere se schimbă. Sau, că o întrebare se îndreaptă spre ei și fiecare trebuie să-i ofere neapărat un răspuns, niște vorbe în care să se regăsească cu tot ceea ce reprezentau mai adevărat.

Și, apoi, începură să vină CUVINTELE.

Dintîi, ca un fel de semne ; un zvon poate sau numai niște clipociri, cum sînt bulele de aer ridicate la suprafața unei ape, vești trase dintr-o adîncă... lume... Treptat, cuvintele se făcură ploale ; încet, găsi în ea tot mai multă forță ca să-i acopere și să-i îmbrățișeze.

Tainice și pline de credință începură să vină, CUVINTELE.

„De două zile tot văd ochii președintelui... neamțului ăla ce a citit sentința. Dintîi erau răi, și poruncitori, și mari cît niște ventuze, apoi, cînd au început a se auzi tunurile dinspre Mărășești, simțeam cum neamțul se topește... Trecea prin vorbe și se făcea tot mai mic... de la un cuvînt, la altul. Sunau în el bubuiturile... ochii îi deveniseră cît simburii de cireș...".

„Oare cum o fi arătînd apa Putnei ? E cam răcoare... poate că a plouat la noi, sus. Mă dor oasele... și măduva mă doare. Parcă aș avea cuie înfipte în carne...".

„Pe mine mă înțeapă lumina. Simt că am o aschie în coada ochiului. Și pătrunde, încet, tot mai în adînc. Ai zice că-i vorba de o bucurie dar, pe sub primul rost nu se vădește decît durere. Cumva, s-o fi întors un cuvînt sub streașina înțelegerii...".

„Auziți... (deși era clar pentru toți că vorbele, oricare ar fi fost, se înfigeau ca niște căpușe, căutîndu-și printre gînduri un anume loc ; sau, poate că răvășeau amintirile...) Vreau să spun că EU NU MĂ TEM DE MOARTE. Asta-i adevărul. Într-un anume fel nemții mi-au confirmat credințele... Îmi este teamă pentru copii... sau frică sau amîndouă. Sînt neputincioși. Războiul e mai greu pentru cei care rămîn. Moartea ne duce sub marmură, iar suferința se plimbă slobodă. Le dă tîrcoale ca niște lupi flămînzi : cum s-or descurca ?"

„Nu-ți fă griji. O să-i ajute ȚARA. Doar sîntem EROII ei, nu ?..."

„Patria nu-i același lucru cu mai marii zilei. Un guvern care poruncește să se tragă în țărani și, apoi, cîștigă și o mare victorie militară, devine orgolios... S-ar putea să nu aibă vreme pentru monumente și nici pentru pansarea rănilor. Or să se ajute singuri, or să-i ajute vrîncenii, că noi nu știm a ne da bătuți..."

„Cum s-o fi făcut griul... Iar via, oare cum o fi arătînd via ? Dacă nu plouă, boaba e sărăcă. Se face vin bun, dar puțin... cît pentru împărtășanie...".

„Cînd m-au arestat... (cuvintele se scurg încet, ca o lacrimă plecată să străbată un obraz : temîndu-se, poticnindu-se, pierzîndu-se...) imi era tare frică. Nu vedeam nimic. Și-așa, la mine, totul este ca prin ceață. Parcă aș sta, mereu, după gratii. Auzeam vorbele grele ale nemților și răcnetele lor le auzeam, primeam loviturile care se abăteau asupra capului precum o ploaie dar nu puteam ghici... dincotro. Voiam să zăresc chipul care mă umilea. Eram ca un cîine : legat de lanț, bătut, izbit... un cîine chinuit mai mult de lipsa de libertate decît de suferință... Pînă într-o zi... Cred că era o duminică, fiindcă liniștea se lăsase peste toate ca un giulgiu. Mi-am dat seama că, de fapt, eu sînt cel victorios. Și, am început să stau mai bine pe picioare.

Se topiră CUVINTELE sau poate că își domoliră pentru o clipă zborul.

Ștefanache Secăluș se ridică și bătu cu pumnul în ușă. Loviturile sunară înfundat apropre ca un oftat. Cînd veni paznicul, ceru niște luminări.

— Ja, Ja... luminări, da, știm... luminări.

Tăcură. Așteptau.

Parcă fuseseră opriți într-o gară oarecare. Nu îndrăzneau vreun gest... adulmecau, pîndeau.

Cînd paznicul reveni, întinzînd cu stînga trei luminări galbene, cît un deget de groase, Secăluș îi ceru să le aprindă... „feuer... feuer".

Apoi, călcînd cu atenție, le așeză pe ciment. Căutase un dinte de spărtură.

Luminările luceau. Păreau niște vergi de metal. Cu simburi alb-roșietici în capete semănau cu niște flori ; o lumină filiformă, fragedă, neverosimilă, o lumină fără șansă, doar ca un semn.

Atunci, CUVINTELE se ridicară din nou.

Părea că cineva, din afara încăperii, umblă cu un vătrai prin jar ; trezea gîndurile apropiindu-le tot mai mult de zăgazul mărturisirii. Se revărsau apele timpului oprit în ei.

„Cînd era în celula din față, învățătorul nostru, Macovei, a compus o poezie. Mi-a spus-o mie. Zicea așa : «Ștefanache Secăluș / se roagă celui de Sus / ca să-l scape de urgie / Dar nimic nu vrea să știe... / / Iară Gh. Bești vrea s-o facă pe hazliu Dar, prea i s-a dus suflarea / Nu se-mpacă cu mîncarea / / Toma Tîbrea nu mai poate / Stă și-nghite de o parte / Și-apoi tot mereu se-ntreabă / Unde dai și unde crapă ? / Căci cu nemții nu-i de joacă / Tu primar să furi o vacă ? / / Dumitrache Pantazică / Din sprîncene tot ridică / Pantazică. Pantazică / Nici de moarte nu ți-e frică»... Tot de la el am aflat că primarul Stan Tîbrea tăiase o vacă și-o împărțise la nevoiași, că nu mai era chip... Dar, nemții, care se simțeau și mai «oropsiți», au ținut să-și ceară porția... Sufletе sărmane... Da, că al naibii e Macovei ăsta... cum le încondeiază"...

„Da... însă, El scapă"...

„Și noi"...

„Ție, nu-ți pasă. Nu ai copii. Avere, ce să-ți spun, prea destul. Ar fi trebuit să-ți cauți de treabă. Și-așa nemții nu puteau sta o veșnicie"...

„Cît durează la tine veșnicia ?..."

„Eu știu..."

„V-am întrebat înainte de-a porni la drum și... v-am întrebat tot timpul dacă vreți să mergeți alături de mine. Ați fost de acord. Nu au tremurat ele, nevestele... și o să tremurăm noi? Împreună am făcut ce-a trebuit și nici o clipă nu s-a ridicat vreo umbră de îndoială. Doar neșansa m-a umilit. Nu era loc pentru înfrîngere..."

„Miroase bine a săpun... Cum naiba de trece mirosul prin zid ? Parcă l-ar tăia... l-ar despica sau l-ar împinge în lături. Zău, oare cine este mai puternic : omul sau umbra sa, lucrul sau cuvîntul ce-l exprimă, gloanțele sau zidul de care te sprijini încercînd să te împotrivești...".

„Cînd eram mic, cel mai mult și mai mult îmi plăcea să mă joc cu pușca..."

„Eu îmi doream să dorm printre oi. Aveau o căldură care mă făcea fericit. Plîngeam dacă nu mă lăsau ai mei să plec cu oile. În mormînt o fi tare frig...".

„Îmi plăcea să mă joc cu pușca. Mi se părea că-i un lucru aproape dumnezeiesc... Să ai puterea în mîinile tale..."

„Care putere ? a morții ? E mai mult un blestem...".

„Da. Tare mai voiam să mă joc cu pușca. Nu știam că de glonț voi pieri. Nici măcar moartea nu o putem alege pe lumea asta..."

„Ai fi fost fericit ?"...

„Nu... zic și eu. Vorbesc... atîta tot"...

„Tare aș avea chef să fac o prostie sau ceva care să-i scoată pe nemți din așternut. Dacă nu ar fi vorba de ciment m-aș trudi să dau foc la cocina asta sau aș sugruma feldwebelul care țipă pe culoare. De șase ori m-a trezit porcul naibii. Și... are niște ochi... i-ați văzut ? Parcă sînt niște bile. Îmi adusese tata niște bile de sticlă. Le cumpărase dintr-un tîrg. N-avea bani pentru o pereche de cai și cumpărase bile și alviță. Cînd priveam prin ele nu zăream mare lucru dar, parcă dintr-o dată. TOTUL se îmbrăca în roz. Altă lumină se scurgea peste întinderi. Nu știu ce-am făcut cu ele. Cred că le-am spart. Și, iată că după ani le regăsesc și le sperii. Feldwebel cu bile... nu-i bună chestia ?..."

„Oare ce-o să spună Maiestatea-Sa Regele cînd va auzi de noi ?"

„Îl doare pe rege de noi... Și, nici acolo... (Cu glas schimbat, aproape repezit, comic, declamînd) «Prin grația lui Dumnezeu și voința națiunii (care voință o știm a cui este...) Rege al României, la toți de față și viitori, sa-na-taeee... Cu gînd duios și cu inima plină de dragoste, regele vostru (adică, mai pe șleau, vrea să spună că și al nostru !) își amintește de aceia dintre voi, care dorm înfrățiți în țărînă somnul de eroi. Cu încredere și nădejde privește la ceilalți cari zi și noapte înfruntă primejdia...» și, nu mai știu cum vine mai departe. Și pe mine mă doare în cot de rege. Dacă întorci lucrurile și le așezi în lumină ai să vezi că-i tot un nemțălău ! Eu n-am dormit pentru ȚARĂ și pentru ai mei, pentru cei pieriți cu arma în mînă sau topiți în brazda plugului. Icoanele lor îmi luminează sufletul și mîngîie suferința din mine, despletind-o..."

„Am un băiat... mai năltuț... l-am botezat Radu. Îi place să citească. Ar fi în stare să nu doarmă pentru cetit. Într-o zi a venit de m-a întrebat : «De ce dacii, strămoșii noștri, rideau în fața morții ?» N-am știut ce să-i răspund. L-am trimis la popă. Dar ăla, cu toate că-i omul Domnului, e mai mult curvar decît cunoscător. I-a răspuns în doi peri, sfătuindu-l să-și vadă de ale lui. Dacă aș scăpa, cred că i-aș da un răspuns..."

„Care ? Știi de ce rideau ?..."

„Cred că de bucurie. Să te desparți de viață rizînd înseamnă să fii mai puternic decît Neagra. Nu-i adevărat ? Și-apoi, nu luăm cu noi nici unul din gîndurile care ne macină pe acest pămînt..."

„Am cunoscut două femei care își puseseră «masa și pomul» Pe la începutul unei toamne. Să fi trecut vreo cinci ani de-atunci... Era o toamnă ca o străină. Întorseseră spatele... voiau să spună că renunță la cele lumești. Dar, n-am auzit vreodată pe cineva să mărturisească refuzul de-a gîndi... Deși, sînt și gînduri care nu fac nici cît o ceapă degerată... Mi-am amintit de un ins care nu ar ridica nici un pai pentru Țara lui. Zău... Mai bine că moare odată cu gîndurile lui..."

„Hai să vă zic o cîntare. Simt că tristețea îmi dă tîrcoale și, zău, mi-a venit așa... înțelegeți «Și-am zis verde fir mohor / Plînge-mă maică cu dor / Că și eu ți-am fost fecior : / Ți-am scos boii din obor / Și plugu de sub șopron...»

Acum trebuie să ne imaginăm : vioara sună duios ; pare un copil. S-ar putea să plîngă așa, ca un fir de iarbă sau precum vorba unei iubite... «Și-am tras brăzdița cu dor / Și-ți semănam busuioc / Busuioc cu frunza rară / Să știi maică : is în țară. / De-o crește el drept în sus / Să știi maică, eu m-am dus / De-o crește jos, la pămînt / Să știi maică, am murit...» da, trebuie să știi, maică, de toate cîte s-au petrecut pe lumea asta..."

„Altele mai vesele n-ai... ?"

„Da, ce, eu is negustor : «alege neamule, vesele și colorate... dai un ban pe meritate!» Dacă vreți mai vesele, dau fuga după Mardare., țiganul ăl mai de încredere. Sau dau o fugă după Busuioc. Asta face să rîdă și piatra. Am văzut eu..."

„Mă, du-te naibii cu mîncîunile tale"...

„Să n-am parte de plutonul de execuție dacă mint... L-am văzut la tîrgul din Vidra pe un avocat, Mihai Străjescu sau cam așa ceva, că avea un nume curios... Asta rîdea ca o zi de vară și, altfel, tună și fulgeră... e mai rău ca o piatră..."

„Mă, tu nu vezi nici la trei pași..."

„Da, parcă tu gîndești mai departe de vîrful nasului ?... Și, slavă Domnului, îmi ești prieten vechi..."

„Lua-te-ar naiba, gură spurcată ce ești..."

„Să-ți zic alta mai bună pînă ce te liniștești : «Inelușe bătut argint / Amundoi ne-ara potrivit ! / Inelușe bătut aramă / Amundoi sîntem de-o seamă...»"

„Mai bine ai spune balada lui Corbea..."

„Îi vorba de închisoare și nu mă simt prea bine. Nu voi să-mi chinui gîndurile. Altceva... Un BRIU sau un DE TARE... Măi fraților, ia să pornim noi un joc. Să zicem că sîntem la tîrgul din Vidra... plouă... oamenii s-au ascuns pe sub care și doar o ceată de nebuni nu se lasă speriați... Busuioc e sus, pe un coș cu sită... așa cum îi place lui... Iar vioara saltă ca o pasăre. Haideți, să ne băgăm pasărea în suflet... haideți, sculați mă, că ne intră umezeala în... și vom suferi din greu pe lumea cealaltă. Unde mai pui că pînă mîine schimbă Dumnezeu rînduielile și nici un ofticos nu mai are voie să pătrundă în RAI... Acolo vreți să ne scrie ai noștri... nu ?"

„Scularea... unu, doi... și strigă fiecare ce vrea... Iar pentru nemți, doar blesteme... se primesc și spurcăciuni, că a plecat popa ăla, tinerelu... mîine vine doar să ne mîngîie ochii... scularea... după mine... cu cîntec... înainte, mars..."

„Nu te uita că joc rău / C-așa joacă neamu meu !" (alt glas) „Că dacă-ai juca mai bine / M-ai învăța și pe mine..."

„Zi-i așa... tot așa... bate pasul... dați-i tare... și mai virtos... hai fraților, să ne doară picioarele... să ne doară mîinile... și chipurile să ne doară... să ne doară... hopa, hopa, hopa... nop !"

„Haida, haida, haida... hai... bate pasul, ce mai stai... scoală Gălățene și intră-n joc, că-ți umplu sprinarea de pumni... bate pasul cu folos și aruncă haina jos... am spus-o !"

JUCAU. Tremurau, se zbăteau, semănau cu niște păsări uriașe, strigau, încercau să rîdă (dar poate aveau lacrimi ?) ; făceau ca toți dracii. Izbeau cimentul cu ură, dureros sălta piciorul (dar poate aveau lacrimi ?) ; se loveau între ei, nu băgau seamă, ochii le erau sticloși, aproape că nici nu priveau, se porniseră, jucau în trecut (dar poate aveau lacrimi ?) ; săreau spuneau ce le venea la gură, se sfărîmau, fugeau din cameră și, zburînd, trecînd în aer, continuau să se țină de mînă...

După ce fusese o cumpănă a CUVINTELOR, era o cumpănă a FIRII... Se îndreptau, pe ocolite, spre casele lor...

EPILOG

Publicațiune

„Prin sentința judecătoriei, din cauza spionajului, au fost condamnați la moarte :

Vasile Chilian, proprietar de moară la Tichirișul ;
Sergentul Vasile Gălăteanu, prizonier român din Piatra ;
Dumitru Pantazică, agricultor din Tichirișul ;
Toma Ion Cotea, agricultor din Păulești ;
Ștefanache Secăluș, primar din Păulești.

Sentința a fost executată prin împușcare.

În legătură cu aceste cazuri criminale un număr de persoane au fost condamnate la mari pedepse de închisoare și muncă silnică.

Focșani, 3 septembrie 1917

(SS) Vom Morgen, Comandantul General
(Adnotare) „Executarea s-a făcut în ziua de 17 August 1917 ora 3 a.m. la poligonul de tragere în fața preotului Alexe Vasilescu

(fragment din romanul „Muntele de piatră")

Monumentul de la Tișița închinat eroilor români din primul război mondial

ZIUA DIN URMĂ, FĂRĂ ORE

traian olteanu

teatru

«Regele Lear»

– ACTORII –
Teatrul Național din Timișoara

2. Ca și în **teatrul cruzimii**, ale cărui mijloace le adoptă, Ioan Ieremia se străduiește să aducă actorii la nivelul jocului lucid, controlat. Personajele rămîn în urmă, ca entități imaginare. Ele devin pregnante, complete, vii prin rolurile create de interpreți (ca într-un joc de psiho-dramă, actorul își imaginează poziția și statutul celui pe care îl are partener în realitate).

Personajul regelui Lear este, în sine, un colos care-i tiranizează pe actori, creindu-le complexe. Oprindu-se cu studiul asupra **Regelui Lear**, — ca edificiu sigur — Ieremia încearcă să demitizeze titanismul personajului, nu pentru a-l diminua, ci pentru a-l umaniza (punîndu-l în cumpănă și apropiе la egalitate cu Bufonul).

Prin actorul Vladimir Jurăscu, tiranicul orgoliu, ca și nebunia lui Lear sînt mai puțin tunătoare : supunîndu-se formulei regizorale, Jurăscu nu își joacă nebunia în stare de exaltare, de identificare, ci prin dedublare. Actorul are glasul cultivat, claritate de exprimare în toate registrele, are prezență scenică impunătoare, prestanță și calitatea de a se modela cu usurință. Suferința lui este demnă, reținută, rătăcirea — mai mult o stare de amețeală. Lear-ul lui Jurăscu este tenebros, orgolios, umilit (dar nu îngenuncheat), răzvrătit, dar și împăcat cu sine, în fața morții.

Rolul Bufonului este la fel de dificil ca și acela al Regelui, cu atît mai mult cu cît regia pune accentul pe el, cu atît mai mult cu cît el este purtătorul de cuvînt al autorului, în termenii intelepciunii populare. Daniel Petrescu construiește un rol destul de liniar, din efortul de a face textul inteligibil, din cauza unor deficiențe de dicție. Ironia lui asupra regelui este aspră, nebunia lui ia aspectul umorului amar al omului din popor, cu limba ascuțită. Petrescu abordează masca imobilității și umorul sec de tip Marin Moraru. Trecerile lui prin scenă — dublu și umbră a regelui —, ca și replicile lui, nu sînt cutremurătoare, nu au puterea de a electriza sala. Confruntarea temperamentelor celor trei surori se realizează într-un crescendo de moralitate dinspre Goneril spre Cordelia și de răutate, dinspre Regan spre Goneril. Adela Radin Ianto — Goneril se pierde în prea exageratul patetism de la începutul spectacolului ca și Margareta Avram—Regan. Vrînd să exprime fățărnicia prin teatralizare, o suprapun cu identificarea, dramatizînd excesiv. Pe parcurs, însă, rolul fiecăreia se diferențiază, prima fiind crudă, trufașă, rea pînă la sadism, posesivă. Cea de-a doua strecoară o urmă de tandrețe, de lascivitate, printre manifestările arogantei ei native, dar mieroase. Cordella Alinei Secuianu își comunică, prin tăcerea dîrză sau prin vorba dreaptă, dezacordul față de lingușeala surorilor, precum și hotărîrea mîndră de a nu-și schimba felul de a fi, chiar dacă pierde totul. Opoziția Edmund — Edgar este frumos gîndită regizoral și destul de bine realizată actoriceste. Nebunia mimată a lui Edgar arată, în jocul lui Robert Linz, mai mult a epilepsie (altminteri, contorsionările musculare ale actorului sînt îndelung cercetate, exersate). Frumos realizate plastic : iluzia povirnișului urcat de Edgar și Glocester, cu toată suita sunetelor-plesnituri, ce vor să sugereze înălțimea malului deasupra hăului mării, ca și duelul static, cu cutitele în cruce, al celor doi frați. Cu o mînă întinsă, duhul lui Glocester îl ocrotește pe Edgar, în timp ce Edmund cade, răsucindu-se. Umanismului, generozității lui Edgar (care după Golgota suferinței lui, își poate îmbrățișa fratele ce moare) i se opune diabolismul lui Edmund. Ion Haiduc rostuiește cu meșteșug sensul cuvintelor, făcîndu-și personajul antipatic, veninos, lunecos (din dorința refulării condiției de bastard), perseverent în ipocrizie, învenințindu-le pe cele două surori una împotriva celeilalte, însetat de beția puterii absolute. Kent-ul lui Sandu Simionică are un aer de cumsecădenie și devotiune. Glocester e destul de palid. Oswald, ducele de Cornwall, regele Franței, ducele de Burgundia, ducele de Albany (Mircea Belu), se prezintă în limitele solicitării.

Un spectacol trudit, cu multe contribuții, mai ales în planul gîndirii regizorale, care amplifică aria de interpretare, de lecturare modernă a **Regelui Lear**.

Nicoleta Gherghel

film

O lectură academică

Încet dar sigur, regizorii noștri de film își oferă propria versiune despre opere literare mai noi sau mai vechi. Așa cum o traducere nu este la îndemîna oricui, ecranizarea ar trebui să fie — ne-o spune orice judecată de bun-simț — doar specialitatea cîtorva; și totuși, observăm, aproape că nu există regizor român de film care să nu-și fi încercat puterile cel puțin cu o ecranizare-două; și rezultatele au dovedit-o că a „citi" o operă literară și a o traduce în limbaj cinematografic nu este o treabă la îndemîna oricui; atunci de ce, ne întrebăm, această obstinație în a face ecranizări? Intră în joc, aici, calități de care, altfel, un regizor nu este obligat să dea dovadă. Se cunosc oare atît de puțin pe ei înșiși încît își închipuie că pot să atace fără rezerve orice autor? După cîte se poate observa, problema afinităților spirituale aproape că nu se pune; problema este, pentru mulți regizori, doar aceea de a face film și, în condițiile acestea, a discuta despre afinități, despre vocație, despre fidelitatea față de literatură, este hazardat.

Lectura pe care Mircea Drăgan o face la **Coana Chirița**, piesa lui Alecsandri, este dintre cele mai fidele — ajutat de bunăseamă și de scenariul Dragăi Olteanu-Matei —, deși probabil că nu și-a pus măcar problema afinității cu autorul poet și dramaturg. Termenul care definește cel mai bine filmul lui Mircea Drăgan cred că este acela de „lectură academică" — o încercare de obiectivare și detașare care îl scoate pe regizor din cauză, situîndu-l undeva deasupra evenimentelor. Nici scenariul și nici regia nu caută un Alecsandri cu totul nou, iar reconstituirea epocii și a caracterelor se oprește undeva, la jumătatea drumului, între datele concrete, istorice, psihologice, și transpunerea lor în fapt. Filmul ne aduce aminte de ecranizările care se făceau, la începuturile cinematografiei noastre, după Caragiale — fără multe din stîngăciile tehnice ale acelora. Experiența lui Mircea Drăgan își spune cuvîntul (și nu numai a lui!), din punct de vedere tehnic filmul fiind deasupra oricărei bănuieli. Asociația funcționează datorită tratamentului aplicat piesei lui Alecsandri — lectura academică, neimplicată, pe un ton respectuos-neutru, convențional —, și totodată manierei teatrale în care actorii își joacă rolurile, mai apropiată de scenă decît de film. Pătrundem prea puțin în forul interior al personajelor, motivația faptelor lor nu este mai deloc subliniată cinematografic, aspectele exterioare fiind în schimb copios exploatate; vizualul și auditivul precumpănesc; scopul pentru care a fost scrisă piesa contează mai puțin: realizatorii folosesc prilejul literar cu o usoară nostalgie retro, impregnată de pioșenia pe care actorii o au îndeobște față de marile piese consacrate în repertoriul național. Plăcerea cu care își joacă rolurile este evidentă, ceea ce face ca măcar simpatia spectatorului să fie ca și cîștigată. Față în față cu o lume concretă, reconstituită în datele ei reale, procesul făcut boierimii parvenite ar fi avut cu totul altă greutate: **Cucoana Chirița** nu-și propune asemenea scopuri: filmul e un fruct parfumat, imaginar, cu rotunjimi și proporții ideale — o convenție operetistică zimbitoare; scopul său este zimbetul, tocmai acest zimbet, și nu hohotul de rîs : și dacă pe ici pe colo, Draga Olteanu-Matei ne smulge mai mult decît un zimbet, aceasta se datorește impetuozității cu care, ca o mare actriță ce este, depășește înălțimea medie a talentului. Corectitudinea lecturii, bucuria de a vedea actori de primă mărime desfășurîndu-se fără constrîngerea istoricului, psihologicului și socialului ne fac să așteptăm și seria următoare — **Chiriță în Iași** —, cu aceeași simpatie. O asemenea lectură curată, corectă este oricînd preferabilă ambițiilor fără acoperire care au transformat atîtea opere literare în ruine.

Nicolae Matcescu

violeta cîmpulungeanu

OCHI NELINIȘTIȚI

Pisica moțăie pe pian, printre partituri și resturi de pîine, de pe care a lins cu mare zel orice urmă de unt. Doar o muscă îi deranjează siesta, executînd acrobații pe mustățile ei, fără să țină seama de amenințările lăbuței ce se agită zadarnic prin aer. Nu chiar zadarnic, fiindcă nimerește cu precizie o floare ofilită din vaza de pe pian; aceasta cade cu zgomot pe parchet. Apa vărsată răspîndește un miros dulceag.

Cu cîteva zile în urmă stăpînii au dat o petrecere.

Casa era plină de flori. Dar florile nu țin de foame.

Musafirii i-au aruncat pișcoturi pe care pisica le-a rontăit cu plăcere.

S-a și dansat. Adică toți au dansat, pe rînd, cu stăpîna frumoasă și elegantă. Apoi au rugat-o să cînte la pian. Degetele-i alergau pe clape ca niște fluturi albi ce se fugăresc printre flori.

După ce mai rontăise cîteva pișcoturi muiate în șampanie, pisicii îi venise chef să alerge după fluturii aceia albi. Se furișase spre pian. Picioarele însă n-o mai ascultau, așa că adormise sub un fotoliu, sforăind ușor.

O trezise o durere ascuțită în măruntaie. Cercetase cu luare aminte toate locurile unde s-ar fi putut găsi de mîncare. Dar, în afară de niște cutii goale de conserve și cîteva felii uscate de pîine, nu descoperi nimic interesant. În afară de... Ei, da! În bucătărie, ghemuit pe un taburet, cu capul sprijinit de marginea chiuvetei și brațele atîrnind pe lîngă corp, îl găsise pe stăpîn dormind.

Pisica se uitase la ei, apoi se frecase de pantalonii lui mîngîindu-l cu lăbuțele pînă cînd îl simți că se mișcă prin somn și deschise ochii. Picioarele i se zbăteau parcă rănite de soarele care-i făcea semne prin geam. Sărise de pe scaun împiedicîndu-se de ea. Spunea ceva printre dinți. Poate ceva important, dar pisica nu înțelegerea și începuse să miorlăie nedreptățită.

Intră după el în baie.

Se cocoță pe cadă urmărindu-l cum își atinge doar pomeții obrazului și vîrful nasului cu apă se clătește în gură și scuipă, apoi se uită lung în oglindă și lese.

Pisica îl urmează în sufragerie, unde stăpînul privește lucrurile răspîndite peste tot.

Un halat spumos zace mototolit pe un fotoliu.

Stăpînul se răsucește pe călcîie și intră în dormitor.

Aceeași zăpușeală peste care se suprapune mirosul acela nesuferit de parfum, ce o face pe pisică să pufnească pe nări și să scuipe întărîtată.

Stăpînul nu strănută.

Se trîntește pe pat, cu mîinile sub cap și privirea în tavan.

Pisica se face colac în jurul piciorului unui scaun și-l aruncă din cînd în cînd o căutătură dojenitoare prin crăpăturile înguste ale ochilor.

Stăpînul se plictisește să privească tavanul. Se ridică și pleacă trîntind ușa.

Așa face de trei zile. Vine. Se uită peste tot. Și pleacă.

Începe să se întunece.

Pisica își plimbă acum coada pe pervazul ferestrei trimițînd norișori de praf în obrazul cîte unui trecător, ce-și înalță pentru o clipă privirea spre geamul de după care-l urmăresc doi ochi galbeni și trece mai departe.

Umbrele înserării se așează în straturi peste încăperea pustie.

Auzind zgomot de pași pe scări, pisica sare de pe fereastră pe capacul pianului. Alunecă și fuge speriată pe clape. Se rostogolește pe parchet și se agață cu disperare de ceva subțire care atîrnă de pe fotoliu.

Ușa se deschide cu violență și stăpînul strigă din prag:

— Romelia, te-ai întors? De ce nu aprinzi lumina?

Cuibărită în halatul spumos, pisica nu-l învrednicește cu nici un mieunat.

Pe ea n-o cheamă Romelia.

corneliu zeana

SENIN

Senin de zori

Revarsă zarile culoare!
Piciorul gol, alunecînd prin roua
Prinosului de lacrimi și sudoare –
Un semn că nu-i departe bucuria

Senin de amiază

E grîul dat în pîrg, mireasă blondă
Cu dealuri-sîni și pîntecul cîmpiei
Pe care El își plimbă răsuflarea
Cînd Gea, roditoarea, se destată.

Senin de seară

Cu pas ușor de calci pe pragul serii,
O mînă-ntinzi și-o mînă îți cuprinde,
Stînd față către față.
Iar stelele-i sînt lacrimi reținute
Ce cad din vreme-n vreme.

Amintirea ca echilibru

(STROFE PENTRU CIFRA TREI)

E litera dintîi a amintirii
Un semn de-ntoarcere către-nceputuri,
Cînd duhul tremura în carnea firii
Ca apa care ne-oglindea, în ciuturi.

Perverse-oglinzi măresc sau micșorează,
Mocirla, fața lacului, ne minte.
Cînd vîntul bate, apa deliriază,
Masca de azi nu-i chipul dinainte.

El, chipul cel lăuntric și dîntîi
Pe care des, prea des, îl schingiuești,
Prin cumpănă de ani, la căpătîi,
Sosit-a! Vrea să-ți spună cine ești.

Tîrziu

Risipitu-s-a,
Risipi-tu-s-a,
Ri-si-pi-tu-s-a,
VIAȚA!

De parcă treci prin poarta mînăstirii
C-un prieten de demult și regăsit.

Senin de noapte

Seninu-i fără lună
Cînd ne privim intens
Și regăsiți ne ținem răsuflarea

h. zalis

Pecetluire

Se înalță gîndul
ca un dansator
pe cînd urechea lui
prinde sumedenie
de sunete
unul mai domesticit
altul mai pătimaș
îndepărtate în constelații
zbîrnîie aripi
de sateliți
Se învîrt sub pleoape
de cer plutitoare
jos mai jos
petale roșii
de acoperișurl
se deschid
altor culori
altor sunete
Cel puțin ele
intră în rutina zilei
și se întreabă
dacă le recunoaște
cel cu picioarele pe pămînt
Pe cînd dansatorul
teribil de mîndru
revine
molesit de tango
cum fluturele
adastă
lîngă visata lumină
risipitor
Aceasta e partea lui
de tandrețe
capcana
în care
a venit să locuiască

Lecție

Sînt curat ca o grădină
În călimară cerneala
chiar și ea
tot curată este
Prietenia
cămașa
cana cu apă
se uită
la mine
credincioase
și pure
în scrisori
pe drum
în cîntecul
ce adoarme pruncii
în sărutul tău
curată
este răsplata glasului
rostind febril
mici secrete
învățate demult

Cîntec pentru răsuflarea pămîntului

Cunună de lauri
îți așează pe frunte
mama, fiul, bunica
în semn că tu
nu ai vîrstă
De cînd adierea
florilor de măr
vorbește pentru tine
slavă păcii
mirosmelor tale blînde
îmi zic
nimic nu
are mai mare preț
decît fruntea albastră
a planetei
senină cum e privirea mamei
a fiului, a bunicii
senin le este surîsul
și veghea la fel de trează
De la păsări și fluturi
de la sandale și frunze
trece în noi
în luminișul pădurii
în muguri
și în brațul iubitei
solia ta
fără prihană.

Aproape o elegie

Același vînt poartă
spre mine însumi
ieri blînd potolit
astăzi schimbător
un foșnet de corabie
Ademenește de fiecare dată
în pînzele lui crucificate
fosile de nori
amintiri plutitoare
Ascult cu urechile ciulite
frigul ce vine
sau ploaia
Sau marea turbată
Nu cuțitele vîntului
le simt
ci puținul
înșelat de o lanternă
din întunericul
ce îți scrie numele
vorbești cu mine
ca altădată
Iată sînt eu
și fulgerele
mă închid
în necuprins de ape
Ochiul tău
înflorește în mine
soiridus al fîntînii
legănat de năluci
Umbrele noastre
ies din ceață
cu epistola corăbierului
ascunsă la piept

Identitate

Locuiește în vreme
cum vulturul în lumina zilei
Lămurit dacă vine
în iarba cuvintelor
lepădînd un înțeles
pentru a prăda
multe altele
cu care își întregește
festinul
Așa se întîmplă
numai pentru că
el – vulturul –
rîvnește
să apuce
cu propriul plisc
în ghiarele sale
mai tari decît
o baionetă
tot ce numai
sub tăiș
primește răspuns.

vama somnului tău

din poarta templului
se văd razele pe care
le ridică răsuflarea ta
mă apropii tăcut
cu laptele încălzit
pentru cobra ce te vegheză

te-ntorci în somn
ca un delfin spre lună
și dezvelindu-ți pieptul
se face iar lumină

nu vreau nimic
vreau totul pînă la capăt
să-ți mîngîi sufletul
trecut de vama somnului tău
eu cel visat că te visez
la marginea lumii
mînă în mînă

ramura de măslin

viața pulsează secretă
nașterе ingemănată cu moarte
ecoul stelelor se repetă
și tot ce-a fost există încă
blîndețea mea linge rănile cerculuí
perfectiunea se destramă atît de ușor
prin ochiurile largi din sita memoriei

dar orbul îmi aduce
ramura de măslin
uitată într-o cetate solară
și praful cometelor
îi sclipește pe umeri

cu ramura de măslin în mînă
păsesc pe trepte de nori
spre muzică – apoteoză a genezei –

am venit pentru tine
sînt tînăr
iubește-mă

față în față

frenezia viscolului

și noi, față în față,
ca două piese
ale șahului lumii

față în față
pînă în ultima clipă

dan oprina

contemplînd tăcerea
din aburii ceaiului

iarnă – anotimp al celor
puternici
iarnă – anotimp cînd
triunghiurile mor

un bărbat mai singur decît ninsoarea

ai trecut pe lîngă tăcutele orezării
și turnul șters al fabricii de cretă
ai deschis o ușă descoperind
un bărbat mai singur decît ninsoarea

sub gura vineție a nopții
avea ochii ca mierea și ca frunzișul
îți vorbea încet în timp ce,
cu degete febrile, deschidea
prima mandarină a acelui an,
turnîndu-ți cu gesturi tandre,
pentru a te umple de univers,
ceaiul limpede al tinerei ore.

ningea și ceilalți priveau zăpada
cu ură (o aruncau la marginea orașului
în apa tulbure ca privirea de bivol)

dar cuvintele lui încălzeau aerul
și erați doi bulgări de aur
în atanorul magistrului

incendiu pe mare

să mă pierd în părul tău,
marea să fie pe-aproape,
ce-i frumos poate ucide,
întinde-mi mîna peste ape.
apele să nu le uiți,
dă-le mîngîieri de giezne,
dă-le pești din somnul tău
și cuvintele celeste.
apele să mi te poarte
pînă pe la poarta mea,
să plutim prin cer departe,
dincolo de lumea rea.

dar părul tău arde ușor
totu-i pustiit acum,
aurul a fost prea moale,
nod să faci nu poți din fum.

să mă pierd în părul tău
moartea să fie pe-aproape,
să murim deci împreună
duși de ape mai departe...

* * *

pielița albă a marelui biblion –
membrane peste membrane –
un volum compus din suprafețe infinite,
ars de acizii din privirile lectorului

imi întindeai foile citite, contaminate
cuprinsă de spaimă îmi spuneai:
vibrează, vibrează... citește!
ascultă cu degetele!

muzica explodase
pe paginile mai albe decît dinții tăi
se așternea praful fin, distrugător,
deschizînd mici opercule pentru întuneric

ca și cum ai lovi cu un bicî
de sunete, cu diezul care străpunge
atît de ușor meningele transparente

și apoi somnul – o prăbușire surdă,
animalică – un vis sugrumat
după ce orga și-a epuizat toate registrele
iar cantorul a fost ars
cu ochii scurși – o umoare
silențioasă în care liniștea
urlă –

dar înainte de somn
privește spatele meu:
o partitură de răni

ion chiric

Poezie și rost

I

Valuri de fum ies din fabrici și-nfruntă
oștirile strălucirii, brusc cad în genunchi
minuitorii de oglinzi. Noi, poeții, suridem,
dar lucrurile crunt se-mbolnăvesc de rugină.

Ar trebui să pornim o ploaie de-azur,
fiecare să crească în închipuire făptură de pur,
ar trebui să rostogolim sferele pasiunii
numai în dimineți de iubire
cînd ființa noastră se-ncearcă în alt contur,
ar trebui să ne descîlcim hățișurile conștiinței,
să nu mai fim noi înșine din pur și impur.

Ar trebui să instalăm pe fiecare stradă
uriașe retorte de fiert gînduri,
distilării pentru aluviunile vieții,
site în care să se oprească teama,
spaimele cu ochi sticloși,
filtre – între copaci și case,
albastre filtre de zgomot.

Dar mai ales ar trebui
să înălțăm în zbor peste oraș Poezia,
cu aripile ei pînă-n lună să alunge piclele.

II

Ar trebui să slobozim pe străzile orașului
mari torente de lumină,
să aducem în cargouri
materia primă a florilor.

Ar trebui să nu cunoaștem vina,
în fața noilor născuți să-ngenunchem,
de pe treptele de marmoră ale iubirii
să minuim zi și noapte oglinzile strălucirii.

Dar mai ales ar trebui
să înălțăm în zbor peste oraș Poezia,
cu aripile ei pînă-n lună să alunge piclele.

Stare de cuget

Fiindcă orice îndrăgostit e un om incandescent
lumină de la dragostea lui primeam.
Cu un ceas în urmă el iubea
și-avea cugetul în flăcări, chipul
ca o armură de surîsuri.

Precum duhul adîncului în izvoare
fierbea viața-n el

dar după bucurie a venit durerea
cum după înfiorarea luminii – bezna și trăsnetul,
cum după vînt cade ploaia: țesînd
doar o lumină de succesiune? Nimic
nu e între viață și moarte?

S-ar putea ca lucrurile în lume să nu fie la locul lor
încă de la început, să se fi strecurat o greșeală
prin născocirea timpului, a secundelor, a acestul
devorator cu mii de capete. Între viață și moarte
s-ar putea să fi fost cîndva o stare
de îndelungă mirare, ca între cer și zbor
svîcnetul de aripă, ca ideea de vorbire dintre
forma gurii și forma cea mișcătoare a inimii.

Cineva a furat o lespede – și nu se mai ajunge,
o felie din sferă – și văzduhul se clatină,
o coastă din primul trup – și trăim într-un veșnic dor
și le-a dus în altă lume, în neunde...

Prin deschiderea aceea în rotund se cade,
prin ruptura din întreg intră vînturile abisului,
dar oamenii, în loc să astupe gura prăpastiei,
de mii de ani inventează sentimente
și se leagă cu ele între ei
să nu-i tîrîie vînturile în neant
sau pur și simplu nu vor să știe
de-nvecinarea cea tristă cu veșnicia.

Cei ce primesc lumină de la mine
în prima lor noapte mă vor putea urmări
cum îmi duc sufletul în gura abisului
și-l pun ca lespede, să oprească vînturile.

plastică

Humorul stenic

Galeria Eforie, de pe strada omonimă, nu are, cum se spune, vad. Deși depărtată doar 40—50 metri în zbor de pasăre de fremătătorul bulevard paralel, nu preia prea mult din mișcarea acestuia. Punctele ei mai aglomerate sînt intrările la cinematograful Eforie, la Clinica de stomatologie și la Agenția de voiaj C.F.R. Galeria nu-i îmbie prea mult pe artiștii plastici, deși spațiul interior este destul de generos. Eu însumi trec uneori cu o grabă superficială prin fața ei, deși nu puține din manifestările de aici sînt demne de toată considerația. Tot în grabă am trecut și deunăzi ștergînd cu privirea ferestrele dincolo de care însă, contrar așteptărilor, forfoteau vizitatorii. „Să fi ieșit un lot masiv de pacienți de la policlinică", mi-am zis, văzînd în înghesuiala din interior efectul recomandării, la etajele superioare, a psihoterapiilor artistice. Eroare fundamentală! Era un du-te-vino de public, în general format din tineri, care se amuza în fața caricaturilor lui **Mihai Stănescu**, el însuși un fel de locatar al blocului la parterul căruia se află galeria. Într-un impuls de comunicativitate a coborît 6 etaje, din atelier, cu mapa și rezultatul iată-l: această zînică înghesuială de la parter, aflată în concurență cu cele de la ghișeele C.F.R. și de la casa cinematografului. Coadă, deci, la... Mihai Stănescu.

Lumea are nevoie de humor, vrea să-și descrețească fruntea. Risul face bine tuturor, stimulează funcțiile vitale. Japonezii, care nu excelează prin humor, în noaptea de Anul Nou, se îndeletnicesc cu elaborarea de **fukuwarai**, imaginea unei femei cu nasul cîrn și gușe (**otafuku**). Pe o bucată de hîrtie pe care au desenat în prealabil un profil feminin, pun ulterior, cu ochii închiși, bucăți de hîrtie tăiate diferit în formă de nas, gît, urechi și alese la întîmplare. La urmă deschid ochii și rîd ore în șir în fața chipului grotesc, convinși, scrie Aomi Okave, „că un astfel de joc este mereu distractiv și că rîsul în sine aduce fericire".

Nu aș fi făcut această paranteză dacă una din marile recunoașteri pe plan internațional ale molipsitorului humor al caricaturilor lui Mihai Stănescu nu ar proveni tocmai din Țara Soarelui Răsare. În ce ne privește, noi am avut ocazia s-i prețuim talentul cu alte prilejuri, ultimul consumat tot la galeria Eforie, acum cîțiva ani. Era, și atunci, o înghesuială cruntă...

Succesul lui Mihai Stănescu este unul personal sau este mai mult al genului? Ar trebui să răspundem prin: „...și una și alta". În fond, din atîtea expoziții de caricatură se lese, ca și din cele de pictură, sculptură etc., cu senzația de **deja vu**. Caricatura este un gen foarte dificil: propune o lume la antipodul celei normale, întoarsă pe dos de prostie, inconștiență. În această lume absurdul și comicul de situație sînt valori conținute. Dacă în abordarea artistică prevalează sarcasmul, tonul devine polemic; peste ridicol se toarnă cianură. În istoria graficii noastre a existat o pleiadă de mari caricaturiști care au excelat prin asemenea abordări: B'Arg, Ross, Jiquidi etc.

Mihai Stănescu descinde, chiar fără să vrea, din această stirpe nobilă de artiști; are însă o poziție conceptuală diferită, dat fiind și faptul că sarcasmul lui nu este rezultatul unei poziții de impingere la extrem a trăsăturilor negative ale unei realități contestate astfel chiar ca fenomen, ci doar de relevare a potențialului grotesc al unor fragmente ale ei. Este, în linii și culoare, un autor de minipiese comice. Imaginea la el este, de regulă, secvențială și implică o funcție explicativă abia după lectura integrală. Cînd ai terminat-o, ai dori s-o reiei de la capăt, în ideea că ai mai putea găsi un sens.

Detașat, artistul devine el însuși personajul central al situațiilor ironizate. Zîmbetul este subțire, din colțul buzelor. Nu rareori amar. Alteori acid, străpungător. Mai ales cînd privește către întocmirile lumii cu ochiul omului de bun simț, care știe că humorul este o cale sigură spre dezanchilozarea conștiinței.

Arta lui Mihai Stănescu nu are nevoie de certificate. Ea este stenică și constructivă, batjocoritor voioasă, fără impertinențe dar și fără tabu-uri. Se înscrie în rîndul remarcabilelor reușite ale genului, de la noi și de aiurea.

Grigore Arbore

muzică

Două recitaluri de pian

În cadrul stagiunii Filarmonicii „G. Enescu", manifestările capătă o însemnătate deosebită întrucît faptul de a fi programat aici reprezintă o confirmare valorică indiscutabilă. Deasupra acestui „plafon" însă, se desprind seri de excepție care îndeamnă la reflecție și la discuție asupra trăsăturilor lor, distingînd, în mod deosebit, atributele calității, ale profesionalismului.

Asociem, sub emblema maturității interpretative, două concerte de factură oarecum asemănătoare; dincolo de elementele care le particularizează însă se situează acel dat al maturității instituindu-se în trăsătură a valorii estetice, a consecințelor ideatice care pot fi „deduse" de aici. Recitalul pianistei Ilinca Dumitrescu poate fi așadar cuprins sub semnul maturității interpretative și nu facem referire numai la „armonia" unui program inteligent alcătuit („**Arabesca**" **op. 18** și „**Kreisleriana**" **op. 16** de Schumann, **Sonata KV 545, Variațiuni pe tema menuetului Duport KV 573** de Mozart, „**Fantaisie-Impromptu**" **op. 66** și „**Polonaise-Fantaisie**" **op. 61** de Chopin). Ilinca Dumitrescu este semnatară a unor interpretări în care muzica se desfășoară sub semnul (auto)controlului unui muzician de calitate. Acolo unde alți pianiști se lasă în voia curgerii armoniilor sau cantilenelor, Ilinca Dumitrescu „rezistă", plecînd de la premisa că expresia muzicală nu trebuie sărăcită de ideatica formei, că sensibilitatea accede în transfigurare conceptuală, că etosul fiecărei pagini muzicale se sprijină pe o concepție globală, caracterizînd pe marii maeștri ai condeiului, oferindu-i-se astfel o „rezistență" specifică în fața eroziunii timpului. În Schumann, caracterul cvasi-improvizatoric capătă consistență, melodiile sînt scoase în relief indiferent de registru, corespondențele arhitecturale sînt puse față în față indiferent de voalările la care însuși autorul le supune. Mozart este aici un artist al seninătății, conferindu-i-se însă calități care îl prevestesc, în privința rotunjimii și solidității formei, pe Beethoven. Chopin apare nu numai ca un poet al pianului ci și ca un sui generis filozof al claviaturii, temele principale fiind deci investite cu acea personalitate fără care conflictele, antitezele, evoluția formei nu ar fi posibile. De la acest nivel în sus, vine, de acum, expresia, ea nefiind redusă la simpla evidență a unei sensibilități (care nu se poate să nu transpară din pagina cu portative) ci fiind însuflețită de o întreagă ideatică (de asemenea prezentă în partitură) pe care puțini instrumentiști știu să o scoată la iveală și, ulterior, să o asocieze fertil cu acel specific inefabil al artei sunetelor.

Tot în cadrul stagiunii filarmonicii, în sala de artă medievală a Muzeului de artă al R.S.R., pianista Oana Velcovici a susținut un recital propunînd unui public numeros un program cuprinzînd patru sonate de Scarlatti, două impromptu-uri de Schubert, **Nocturna nr. 3** „**Vis de dragoste**" și „**Mephisto-Walzer**" de Liszt, concertul încheindu-se cu monumentala **Sonată în si minor** de Liszt. Și în acest caz are sens să vorbim de maturitate interpretativă. Oana Velcovici oferindu-ne, poate, cel mai concludent recital al său din ultimii ani, această concludență trebuind înțeleasă în sensul unei depline cunoașteri și înțelegeri a diverselor piese abordate. Nici interpretarea Oanei Velcovici nu se distinge prin spectaculozitate (deși nu sînt reproșuri majore de făcut în privința versiunii atît de dificilelor lucrări lisztiene, din punct de vedere tehnic); cîntul său se sprijină pe o anumită austeritate, pe o anumită „supunere" a propriei personalități în fața regularităților partiturilor, în fața elementelor de sensibilitate, de expresie, de concepție ale marilor compozitori interpretați. Aceasta iese în relief cu atît mai mult cu cît repertoriul romantic a fost predominant în recitalul oferit, el nefiind înțeles în sensul unor exacerbări ale datelor „dulcege" ale unor partituri care se pot preta (din păcate) și la asemenea înțelegeri-redări, ci în sensul sublinierii unor date de construcție, de inspirație și știință componistică, partitura fiind lăsată, ca și în recitalul despre care am scris mai sus, „să vorbească" singură.

Viorel Crețu

REMEMBER

POEŢII, CÎND ERAU TINERI... (XXXIX)

DE LA CORNUS TENER LA ALUMNUS

„Horia Zilieru nu e moldovean. Ca şi G. Topîrceanu, o jumătate de veac în urmă a poposit la Iaşi de prin părţile Muscelului, de unde a adus în ochi şi în suflet ceva din vigoarea şi prospeţimea peisajului valah" (născut în Racoviţa-Argeş, la 25 mai 1933) — astfel îşi începe prefaţa Otilia Cazimir, la „Fiorile cornului tînăr" (1961), cea mai importantă carte a sa de debut pe lîngă destul de impersonala „Fluierul" (1959).

Devenise încă din 1953 „moldovan" titrat şi în orice caz om al cetăţii, din moment ce într-o seară din toamna lui 1956 îmi era cicerone în Dulce tîrgul Iaşilor. Şi cum ziua întreagă nu prididisem să văd tot ce mă interesa, către miez de noapte aproape, am poposit cu Horia Zilieru la cimitirul „Eternitatea", deslusind la lumina chibritelor sau a unor luminări cîteva morminte sfinte, printre care şi pe cel al lui Barbu Delavrancea, împămîntenit aici în timpul primului război mondial, pentru noi de neatîrnare şi întregire a ţării, dar intrat în istoria Moldovei şi prin „Apus de soare", marea dramă, poem, imn închinată eroului care-şi doarme somnul de veci la ctitoria sa, Putna, avînd înscris în mod simbolic pe piatra funerară numai anul naşterii.

Nu m-au surprins deloc cunoştinţele despre Iaşi ale lui Horia Zilieru, apreciate chiar de o adevărată enciclopedie ambulantă a locurilor ca George Lesnea, cărturarul şi omul în stare să-ţi depene istoria unei aşezări pe sute de ani.

Cu toate că nu-i cunoşteam lui Horia Zilieru versurile cu care debutase în 1947, în revista „Albina", îl urmăream mai ales în presa literar-culturală, la „Iaşul nou", unde publica alături de Nicolae Labiş.

„Legătura profundă cu satul şi cu pădurea, cu balada şi cu trecutul — scrie în continuarea prefeţei amintite Otilia Cazimir — răzbate vie în cîntecele sale, înfrăţindu-se simplu cu cele mai îndrăzneţe realizări ale vremurilor noi şi trezind ecouri neaşteptate în sufletul său receptiv, de-a pururi deschis spre adevăr şi lumină.

Ca orice tînăr, Horia Zilieru e îndrăgostit de tinereţe. Ca orice om nou, de tot noul vieţii pe care are bucuria s-o trăiască. Migala grea a muncii scriitoriceşti nu-i îngrădeşte avîntul : corecturile pe care le aplică textului odată tipărit dovedesc un spirit critic ascuţit, o deosebită conştiinciozitate artistică şi o mare dragoste de muncă — calităţi cu care tinereţea nu se prea împacă deobicei, dar care-i stau bine tinereţii (e o practică — reflex pe care un mare şi multilateral scriitor precum Camil Petrescu nu o abandonase nici cînd ajunsese la zenitul operei sale — notăm noi într-o paranteză).

Se dovedeşte tare ca lemnul cornului tînăr cu care îşi asemuieşte, cutezător, destinul".

Surprinzîndu-l un anumit delicat intimism, prefaţatoarea sa nu bănuia că acesta va căpăta proporţii cu timpul.

„De aceea — conchidea Otilia Cazimir — nu mă îndoiesc că florile cornului tînăr au înflorit să dea roadă bogată, nu să se irosească zadarnic".

Tare mi-e teamă acum, citindu-i şi recitindu-i cărţile pînă la cea mai recentă „Doamna mea, Eternitatea" (Junimea, 1987), că multe poeme din cele publicate în cuprinsul lor n-au lăstărit din cornul tînăr plin de seve şi de tărie, ci sînt produsul migalei de alumnus, de discipol al multor poeţi, chiar dacă în cartea prefaţată de Otilia Cazimir se făcea simţită, mai ales, înriurirea lui Arghezi, chiar în poezia cu acest titlu : „E tînăr cavalerul şi lancea lui nu-i ruptă, / în umbra lunei albe nu şovăie în luptă. / Pe scut, în epitafuri, e scris ca la-nceput / iubire, tinereţe, speranţă, falnic scut".

Tot arghezian e şi în „Poemul genelor" sau în „Poemul sprincenelor".

Înriuriri se pot deslusi din Esenin (prin intermediul poeziei lui Victor Tulbure sau direct prin traducerile lui George Lesnea : „Răspuns la o scrisoare", din care citäm strofa : „Greierii din prispa veche, mică / Şi-acordară lăutari-vioara / şi-au văzut în depărtări secara — / un ocean ce-n valuri se ridică". Se învecinează uneori în inflexiuni şi în teme cu poetul „Liliacului timpuriu" (vezi poezia „Liliacul"). Legătura cu satul semnalată de prefaţatoarea sa e atestată de o adevărată invazie de elemente campestre. Mie personal îmi par mai reuşite elementele agreste din cîteva poezii precum „Inscripţie pe vioară" : „Cînd mă ridici închide ochii mari şi-n gînd te încordează, cum as vrea / bătrînii munţi nimbaţi cu pisc de nea / să-i mişti din loc cu umerii tăi tari".

După cum ni se păreau promiţătoare „Baladă munteană" şi „Scrisoare din cîmp". Migala prea multă, apreciată elogios de Otilia Cazimir, a început treptat, treptat să strice versului şi poeziei în ansamblu.

Un comentator, pornind de la „Addenda la un fals tratat de iubire" (Junimea, 1983), adevărată antologie pe această temă, este de părere că Horia Zilieru s-a decis să facă un lucru mai rar întîlnit : să scrie o poezie erotică într-o epocă în care erotismul pare să nu mai intereseze pe vreun poet în mod serios, într-o epocă în care urgenţele vitale ale poeziei sînt cele din lumea politică, tehnică şi extraafectivă. Chiar dacă nu subscriem la o asemenea opinie, implicit la situarea poeziei erotice în regiunile desuetitudinii existenţiale şi literare, faptul că Horia Zilieru scrie asemenea poezie înseamnă că se poate, că nimeni nu-l îngrădeşte, chiar dacă nu mai e un corn aşa de tînăr, ninzai la orice intemperie. Apropierile pe care respectivul comentator le face cu Baudelaire, Leopardi, Michel Tournier sînt mai curînd o risipă livrească, teribilistă, din partea criticului înainte de toate.

Un adevăr se enunţă în orice caz în acest comentariu, acela că reprezentarea insistentă a morţii este frecventă în poezia lui Horia Zilieru încît „Doamna mea, Eternitatea" te trimite mai curînd la paşnicul cimitir din Iaşi, după cum lesne se poate deduce din chiar poema de deschidere („Matca de foc") a acestui volum :

„Poeţii tineri pe cupole de strălegendă pun radare / invers căderea s-o măsoare-n zborul zidarului Manole / Bătrînii — / flacăra — ţăranii — / prin cimitirile lactee / şterg piese rare de muzee auzul cizelează rime / la flama orficelor crime şi văzul din astrale fălii mai rupe file şi fosile : / vechi letopiseţe si palii / Vlăstari / trec în supernove / şi batiscafuri-stradivarii / poeme cuantice şi arii semnalizînd din cînd în cînd / tăieri de miei / e pur si muove".

Auzul cizelează prea mult rime încît comentatorul său avea dreptate cînd spunea că opţiunile prozodice, muzicale primează.

Nu ne surprind deloc definiţiile date artei poetice ca „poesie-alchimie" ca şi conchiderea că „şi barzii tineri fac de gardă / simbolic — arta pentru artă".

Mai curînd am cita cîteva paragrafe din ultima poezie a acestei ultime cărţi — „Dulcissima mater"

„Dulcissima mater — Muntenia / cu florile pastii la denie / (în popor se spune florile pastelui) / te strig / cu buzele arse de frig / te caut / pe-ntunecimi de flaut / şi m-atîrn / de lacrima cît un turn : sînt pe lume mari stelari stele-n cer / pînă ce pier". Poetul nu e ingrat faţă de locul lui adoptiv : „Trec slujind pierduta-mi rădăcină risu' plînsu — şi mă las ca orbul corbul strîns de-o spiţă de lumină lîngă mînăstiri de foc : Moldova. Ea : e turn halucinant — tu scara meteori legînd de git cu slova şi-amîndouă, în vecinătate duble aripi spre eternitate / tragic verb în marmuri de Carrara".

Nu putem să citäm în nici un caz o poezie ca „Dialog la mal".

Preferäm acest „Luceafăr" închinat lui Eminescu :

„Doamne dă cuvînt şi privirea ta / n-o îndepărta de pe-acest pămînt".

Lăsînd jocul în care vrea să ne antreneze poetul, noi vom continua să credem că mirificul corn tînăr încă mai poate da roadă bogată.

Spun aceasta şi eu cum nu-s
Cornus tener, ci alumnus.

Niculae Stoian

CONFABULE

Un ţăran trece strada

Pentru Florin Pucă

El pare să fie umbra unui corb. El nu vine, ci, întinzînd din mîini, se apropie de noi ca o pasăre în permisie. Ori ca un nor, pe cît de întunecat, pe atît de blînd.

Îşi îndepărtează un scaun şi se aşează pe el ca piatra în albia unui riu, la masă.

Oftează şi tace, pentru că lui îi place să privească, iar ce vede, vedem şi noi în desenele lui.

În primul rînd el se vede pe el, nu lipseşte din nici un desen, dacă nu apare tot, măcar o mînă, ori un nas acolo... Iar cînd el nu se vede pe el, o vede pe ea. O ea ca o pajiste.

Dacă nu am şti că a murit, am crede că Rasputin a fugit la Bucureşti ca să se facă artist. Aşa arată el înconjurat de o pădure de animale şi păsări.

Animalele lui sînt toate blînde, dresate, îi calcă în urmă urşi, lupi, tigri şi lei (mai ales lei) ca în urma unui împărat. Deasupra taie hîrtia cîte o pasăre a ladului, iar soarele pare un arici cu tepi de lumină în care îşi încîlceşte barba.

Şi-a agăţat desenele pe pereţii casei şi şi-a chemat prietenii. Cîte desene au fost, atîţia au fost şi prietenii. Cîte vor mai fi, atîţia vor mai fi şi ei.

Iulian Neacşu

O istorie în imagini a literaturii române contemporane

Văzută de Ion Cucu

Constantin Ciopraga, un istoric literar în plină activitate

Olimpian Ungherea, privindu-ne dinspre romanul poliţist

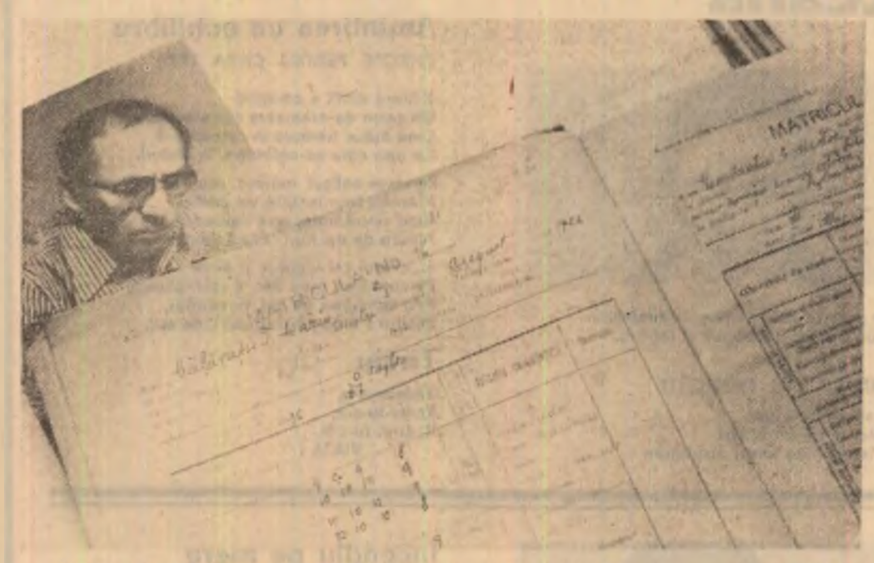

În întîmpinarea unei comemorări Marin Preda : matricola şcolară a prozatorului

NUMELE POETULUI

Florin Oancea

Foarte tînărul Florin Oancea scrie o poezie livrescă, un exerciţiu spiritual plin de fervoare menit să-l familiarizeze cu magiile verbale al expresivităţii şi în acelaşi timp să-l emancipeze de tirania modelului blagian uşor recognoscibil în mai toate poemele sale. Nutrit cu lecturi serioase, problematizînd şi privind cu gravitate spectacolul existenţei, Florin Oancea reuşeşte uneori să se exprime lapidar şi surprinzător de profund : „Inima lui strălucind pe-ntuneric seamănă cu o crimă perfectă" ; „Ce goală şi strălucitoare în gratiile sternului e inima lui !" ; „Ca o pungă plină cu cerneală roşie — inima lui / şi atît de vie încît pare electrocutată" ; „Inima lui — destin de flacără / atîrnată-n afară şi bună de mîngîiat / roşie ca un măr ionatan trist / uitat într-un patul din alt an".

Emisia verbală amplă, coerentă, ambiţionînd să se constituie într-un discurs poetic original, cum şi o anume resacralizare a cuvîntului ne încredinţează că Florin Oancea lucrează de pe acum ca un poet perfect conştient de exigenţele rostirii poetice moderne : „Îngăduie plînsul. / Îngăduie lacrimi — gloanţe de sare în spaţiu ! / Dar ce-i în seara aceasta ? — O pată de lumină lucind pe întuneric / tîpătul mult prea de plumb al amîntirii / şi închipuirea unui ochi de cristal verde ca Semnul venit din alta lume. Dar nimic mai de plîns decît pătrăţelul tău de cer ! — urlam / Dar cine mărşăluieşte-n teritoriul acestei secunde ? / Cine aleargă rugîndu-se ? — şi secunda cade înroşită-n ceasul de nisip. / Minutul explodează-n secunde roşii tăcute şi repezi. / Se mumifică în inima ta secundele uriaşele pline de semne care dispar / iar mîinile tale sînt pline de singe / pieptul tău plin de singe şi gura ta zvîrle curenţi de aer roşii din care se decupează cuvintele rănite şi pline de zgîrieturi. / În noaptea secundei sub gratiile sternului un ghem verde deşiră lumini pulsatorii şi verzi. / Şi timpul ce-ţi mai rămîne de duh ca o mare de stele ! / Bea şi tu din Deşertarea aceasta ! / Învaţă să bei în toate secundele încoronate cu cununa de spini înfloriţi ! / Bea-ţi inima ta ! adevărata ta inimă bea-o cum ai bea vin fiert cu scorţişoară".

Cezar Ivănescu

Epifaniile poeziei

Numai un Poet refulat ar fi putut să lovească atît de înverşunat Poezia, cum a făcut-o Platon şi căutînd s-o piardă ca pe o „umbră a umbrelor", „imitaţie a imitaţiei", o „îndepărtare cu trei grade" de adevăr, vestejind-o şi dînd apă la moară celor mai atrofice sensibilităţi şi tuturor estropiaţilor spiritului, cînd ea este de fapt cunoaştere, purificare şi har. Poezia s-a răzbunat pe neinspiratul care şi-a rupt ditirambii şi tragediile trecînd nezăgăzuită în nemuritoarele-i Dialoguri.

Îl văd pe Platon în Limbul infernului explicîndu-se lui Eschil, lui Pindar, lui Vergiliu şi lui Dante în cele mai pierdute dintre dialogurile sale.

★

Poetul adevărat poate fi recunoscut prin forţa sa irepresibilă (ce se traduce prin sugestie treziloare, seducţie, empatie) de a comunica un adevăr lăuntric vital şi esenţial. Prin aceasta seamănă profetului sau doctrinarului. Numai că el nu vrea să înspăimînte, să avertizeze cumplit, să umilească, nici să facă lumea mai bună sau să o înhame la vreun jug. Dorinţa lui este să spună ceva ce-l tulbură şi aparţine fiinţei sale profunde, şi nu-l mai poate păstra doar pentru sine. Ar putea să strige într-o pădure sau într-un deşert. Dar preferă să scrie nutrind o vagă speranţă... Din respect şi iubire pentru cel ce se va apleca asupra adevărului său (chiar dacă acela este „un cititor fătarnic", dar „semen" şi „frate") vă căuta şi va da o importanţă enormă formei ce şi-a ales, vehicul superb, pentru cel mai frumos dar sau provocare aruncate lumii. Economia extremă a mijloacelor îl vor despărţi şi mai hotărît de maniacul incontinent, de verbiosul năuc şi deşelat, de găunosul „oracular", care o face pe sacerdotul, pe scribul vanitos ce face amor cu muzele altora, sprijiniţi cu toţii de o critică irresponsabilă şi nefastă.

★

Apolinic şi dionisiac, ce splendide şi însorite versante temperamentale, patronate de zeii visului şi-al beţiei, privind în jos cu grandoare glacială la antinomiile consacrate din ofilita grădină a gîndirii estetice ! Clasică şi romantică, naivă şi sentimentală (în dicotomia schilleriană), apoi prin miriadele de stiluri şi curente care au fărîmiţat-o. Poezia a devenit obiect de studiu, pînea istoricilor şi-a criticilor. Frumoasa adormită are oasele înmuiate şi nu mai trezeşte starea fecrică a sufletelor, nu mai este o izbîndă asupra morţii zilnice, o prelungire a vieţii prin contemplare sau extaz.

Poetul timpurilor noi, se ştie, nu mai poate fi pecetluit fără riscul caducităţii sau al arbitrariului. Dar vai, sfîşierea şi singurătatea nu i le tulbură nimeni spre a se hrăni din el ca altă dată din Pindar sau Anacreon.

★

Facultatea Poetului de a privi lucrurile lumii prin ochean, apropiindu-şi-le şi îndepărtîndu-le, pînă devin punctiforme şi neväzute, nu exprimă numai un raport de distanţă faţă de esenţele lor, cît şi o misterioasă dorinţă, un joc sau un viciu estetic, de a le face enorme şi zdrobitoare faţă de firava lui fiinţă sau a le abandona unui deşert, a le arunca pradă neantului.

★

Jocul Poetului este un joc de prinţ. Îl vezi prin codri galopînd zănatic, trecîndu-şi calul prin bulboană, pînă pe malul celălalt, unde îl aşteaptă încleştări şi lupte. E straniu jocul şi plin de pericole. Dar nu moare nimeni.

★

Poezia ca şi vinul de soi îşi amplifică mireasma prin învechire.

★

Singurătatea Poetului este o jertfă şi nu un spleen mandarinal sau mizantropie. Ea îi este necesară în vederea contemplării limpezi a lumii. Este, prin urmare, ofensivă, trezitoare din „somnul raţiunii", o stare de veghe în care pot naşte viziuni. Reveria „hoinarului singuratic" predispune la o cunoaştere **sui generis**. Prin opţiunea ei ar putea fi numită eroică fiindcă, de foarte multe ori, acolo Poetul este un dezesperat, gata să urle în marginea unei negre prăpastii. Unde se reculege şi se adună pentru a-şi studia vidul şi frigul lăuntric, pentru a-şi cerceta tensiunile-i interioare şi pentru a privi adînc adevărata natura a omului. Rămîne singur cu sine ca să poată privi în faţă moartea.

★

Poezia ce răsare şi creşte, cucerind prin naivitatea ei, este profund elaborată, cum sunt florile de către natură. Iar poetul este cu atît mai nativ cu cît zăboveşte fanatic asupra diamantului său rar, polizîndu-l, şlefuindu-l pînă devine piatra scumpă a unui faur, a cărui pecete toată lumea o cunoaşte dar nimeni nu o poate minui. Aşadar cele două zine care veghează nevăzute lîngă masa de brad a poetului trebuie să fie prietene şi să-şi dea mîna.

★

Poetul adevărat se hrăneşte cu piinea şi bea din apa artei sale. El există şi trăieşte nu paralel cu ea, emanînd-o sau edificînd-o, ci numai prin ea, ii este consubstanţială şi mintuitoare. Vasele-i de sînge şi nervii săi o pătrund iar duhul ei îi ţin pe amîndoi în viaţă. Puritatea merindelor este intîia condiţie necesară a supravieţuirii. Impurificarea sau alterarea lor se face cu ştiinţa şi foarte adesea cu învoirea lui. Uită că ţesuturile artei se vor tulbura, ordinea ei internă îşi va pierde structura cea mai intimă, celulele cele mai nobile se vor stinge încet şi sigur, iar el va muri. Va fi cu atît mai jalnic cu cît omul, o epavă, va supravieţui un timp, amîndurora, dar, ca un strigoi.

★

Nu este sigur că marii lirici n-au căutat şi nu şi-au grăbit moartea, în subteranele spiritului, atunci cînd au intuit apropierea osîndei ce i-ar fi mutilat sau i-ar fi travestit în alte făpturi spirituale decît, în cele ce, pînă atunci, fuseseră ursiţi să fie.

★

Poeţii mari stau sub o sabie fatală : nu vor trece în moarte pînă cînd nu-şi vor da măsura, iar moartea, (chemată sau nu), va veni la vreme pentru a curma o urzeală înainte de începutul destrămării ei.

★

Dialog : — Putem oare vorbi cu atîta uşurinţă despre poeţii mari ?

— Sigur, vorbim doar despre nişte titani. Cum am putea să le facem vreun rău cînd abia de le atingem genunchii ?

★

Ieşirea în lumină prin poezie a unei lumi dispărute din memorie, căzute în noapte, neînchipuite, presupuse, renăscute ar trebui să impresioneze profund. Nu e un lucru de toată ziua. Este o lume adamită, goală, un întern cu duhuri constrînse la uitare într-un continent veşted şi părăsit, supus atrofiei şi ruinei. Îi vezi pe toţi deodată că se mişcă, umblă, îşi întind mîinile şi dau să vorbească. Dar umbrele nu spun lucruri mai cumplite decît cei vii. Atît că toţi trăiesc o consternare înfiorată şi-o uimire. Nici aici dar nici acolo ! Să nu uităm că ne-a spus-o, tuturor, Poezia.

★

Poezia un joc secund, mimesis, reflectare, transfigurare, prin urmare un munte, o colină mai joase în vasta panoramă a cunoaşterii... Dar şi omul este de rang secund în Ordinea creaţiunii deşi e prima faptură şi singura conştientă de lumina adevărată. Iar Poezia dacă s-a născut mai tîrziu decît Cuvîntul s-a născut odată cu Omul.

★

Poezia nu este mană cerească şi nici mărunt meşteşug al unui orb fără zare sau ideograma unui delirant. Există o elaborare în inspiraţie şi o inspiraţie în elaborare, adevăr ce spulberă aserţiunea pedestră a celor ce vor să scindeze, arbitrar şi factice, lucrul poetic.

★

Există o conştiinţă poetică la fel cum există una religioasă sau una neclintit-metafizică. Alte apropieri nu ne vom îngădui din teama de a nu călca pe un teren nesigur. Ea se va face simţită într-o zi (adesea foarte tîrziu şi după stingerea poetului) ca orice energie morală ce nu se poate pierde fără urmă, ca o evidenţă a naturii umane.

★

Vom trece cu uşurinţă pe lîngă temeneaua şi moftul estetic ? Zadarnic le vom căuta la marii inspiraţi şi la poeţii adevăraţi. Ele sunt netăgăduit simptome ale bolii poeziei (care nu este deloc sacră dar) de care sufăr atîţia oameni blînzi şi de treabă, atîţia nechemaţi ce cată să uimească pe slabii de înger, dar mai ales acei ofensivi pastişori ce ţin de **servum pecus**, cum i-a însemnat, pentru vecie, Horaţiu.

Pan Izverna

„Atîta uragan în armonie"

Distihul final din poezia **Piatră de hotar**, cu acele interogaţii retorice, rămase fără de răspuns, dar încărcate de nădejdi dramatice, precum o maladie fără leac : „Ţi-e frică ţie ? Ori mi-e frică mie / De-atîta uragan în armonie ?" defineşte cum nu se poate mai bine, plastic şi sugestiv, caracteristicile spaţiale şi temporale pe care se structurează universul liric al volumului de versuri **Oracole** de Ion Brad. Forma de stil „atîta uragan în armonie" sugerează un suflet romantic, främîntat, cea ce ar părea o incompatibilitate în perspectiva esteticii rigide, bîntuit de nobile patimi, şi neliniştit în faţa marii treceri într-un univers clasic ale cărui valori dau sentimentul liniştii, al statorniciei şi al certitudinii, precum în poezia **Auriga** : „Ce cîntece ! ce jocuri / Ce alai ! / Cînd zeii ne puneau la încercare / O tinereţe-n care tu înfloreai / Şi eu mai coboram încă din soare / Toţi tineri-s acum copaci pletoşi / Spre nordul îngheţat chemîndu-şi elfii. / Dar eu înaintez cu ochii scoşi / Precum Auriga în bronzul de la Delfi...".

Comparaţia livrescă cu nemuritorul vizitiu în bronz, de mărime naturală, datînd din secolul al V-lea de dinainte de era noastră, ni se pare din multiple puncte de vedere admirabilă şi revelantă pentru ideea poetică centrală a volumului **Oracole.** Aşadar, într-un spaţiu cultural eminamente clasic, marcat la tot pasul de însemne şi vestigii ale antichităţii greco-romane, de la cadrul geografic în care tronează Olimpul cu zeităţile lui, la măslini, chiparoşi şi frunze de laur, de la personaje simbolice ale literaturii eline, Oedip, Clitemnestra, Ulisse, la lampadofori şi preotese de la oracolul delfic, la sugestive elemente sculpturale şi de arhitectură (marile temple şi teatrul de la Epidaur), în acest spaţiu îmbibat de clasicitate curge un timp romantic, zbuciumat în care se oglindeşte şi se zbuciumă sufletul poetului „rătăcitul în dragoste, nevindecatul, / cel care singerä, cel desfătat în iluzii, / Ca o Fata Morgana a mărilor" **(Mă întorc).** În spaţiul unei armonii înţelepte, clasice, bîntuie uraganul sensibilităţii, „sturm und drang"-ul romantic, cu efecte poetice remarcabile, pe care în lirica românească le mai întîlnim numai la Alexandru Philippide. Ion Brad, poetul clasic de odinioară, se simte azvîrlit de furtuni tragice pe scena marelui teatru al lumii fără ambiţia de „a juca" vreun rol, dar cu resemnarea de a le trăi pe toate. El ştie să-şi asume destinul, conştient şi responsabil, cu o salutară discreţie artistică. Rolurile trăite de poet pe scena marelui teatru al lumii de care pomenea Eminescu în **Glossa** au accente dramatice şi uneori tragice care storc lacrimi durerii : „Iar lacrimile unele mari cît oceanele / Afci nu se văd / Nu se văd nici atunci / Cînd curg hohotind / Din ochii ce singur mi-i scot / Pentru păcate poruncite de zei" **(Teatru).** Pasiunea romantică e cenzurată de raţiunea clasică. La el gestul romantic nu se află în raport antagonic cu cel clasic, ci în unul de complementaritate. Căci, deşi prin toate poeziile din volum răzbate ideea că omul este o fiinţă aruncată în lume, o fiinţă pentru moarte, ca la Heidegger, el nu se complace în stări de spirit nihiliste, ci, dimpotrivă, în ipostaze de luptător, de cuceritor, de creator de valori. Ion Brad pare să confirme aserţiunea în virtutea căreia „romantismul este natură, clasicismul cultură", la el clasicismul este un mod de viaţă, cultură trăită, implicată organic, firesc, în toate articulaţiile biografiei sale spirituale. Lirismul său cu mari arderi romantice creşte din clasice rădăcini de mituri şi legende, din înţelepciuni structurate în axiome (vezi poemele într-un vers şi catrenele din ciclul **Strofe)** care se topesc în forme şi adevăruri noi la temperatura sufletului chinuit de ispite, regrete şi de patimi, în sensul strict etimologic al termenului, de întrebări esenţiale şi presimţiri răscolitoare, de „neliniştea-incendiu ideal". „ochi de fîntînă-n care cade luna Ca o fecioară sfîntă în păcat, / Ca o mireasă pentru totdeauna". Fără să-şi jertfească trăirile autentice unor precepte filozofice reci şi uscate, evitînd retorismul exterior, poetul dialoghează în adîncuri de verb cu sine, despre iubire şi variatele ei ipostaze în scurgerea timpului, despre ,visurile adolescenţei, despre încifratul oracol al destinului, abordînd tema etică a binelui şi a răului, problema veşniciei şi a vremelniciei, confruntîndu-se cu amintirea şi năzuinţa, cu presimţirea senectuţii, cu Poezia ca mod de existenţă şi marile sensuri ale acesteia luîndu-şi permanent tovarăş o nedesluşită fiinţă care întruchipează Erosul dar şi viaţa şi prin care se mărturiseşte dar se şi defineşte în faţa lumii : „Cu tine în braţe o mierlă / Şi-n loc să mă bucur mă tot întreb : / Cît mai căutăm ? Cît mai zburăm ? / Ne lovim de coamele timpului / Ca de-o pădure prea înaltă Aş vrea să ştiu ce-i dincolo De cîntecul nostru, de zborul nostru Numai tu eşti grăbită Să ajungi, nu să întrebi / Iau în braţe o mierlă / Mă scald în cîntece şi-n întrebări" **(Iau în braţe o mierlă).** Trecînd peste gestul îmbrăţişării unei mierle, luîndu-l ca o licenţă poetică, reţinem faptul că poetul reuşeşte să exprime ceea ce a dorit, „zbuciumul sufletului în faţa marilor întrebări" de unde venim, care ne e rostul trecerii prin lume, prin ce rămînem, unde ne ducem definitiv, ce e acolo, ce e iubirea pe care o înţelege ca o suferinţă de cristal : „Întorşi cu feţele spre noi, / Ne întrebăm iubirea ce e ? / Un crîncen, nevăzut război / Melancolii violacee // O suferinţă de cristal / Purificat în sumbre ere. / Şi ghiocelul hibernal / Şi îngerul în decădere" **(O suferinţă de cristal).** Întrebări... întrebări... încărcate de incertitudini, şi de neliniştî, dar şi de ferme certitudini, precum aceea din poezia intitulată **Socratică,** în care îl reîntîlnim pe poetul-cetăţean, de o exemplară consecvenţă : „A fi sau nu, / Din leagăn la mormînt / Ostaşul fără somn, supus cetăţii ? // Întreb necunoscuţii, nu-mi răspund... / Prietenii se uită cu-ndoială // Şi eu o ţin aşa pe drum pieptiş / Lampadofor ciudat în miez de noapte / Bătrînul veghetor peste creneluri În faţa zorilor... ironici". În viziunea poetului cetatea, bazată pe solidaritatea dintre generaţiile succesive, se cere veghează nu numai la graniţele ei fizice, geografice ci şi la cele spirituale, care se conturează în adîncuri de suflet în jurul amintirilor, al strămoşilor şi al valorilor perene româneşti şi omeneşti. „Zile şi nopţi mă zidesc în tăcere... Marea mă strigă, steaua mă cere... / Mă tem să nu se trezcască în mine / Cei răstigniţi pe munţi, pe coline... / Cei care-şi mută dragostea-n noi / Şi singele pot să şi-l ceară-napoi". **(Zile şi Nopţi).** Într-un spaţiu cultural clasic în fluxul unui timp romantic främîntat, poetul ne oferă o viziune autohtonă asupra trecerii omului prin lume, „căci nemilos, Zeus ne trimite / al bătrîneţii blestem". De aici o firească teamă de stingere care solicită activarea conştiinţei reflectante : „Tiranic, încet / Apune soarele-n vine / De stinge nevăzutul război dintre mine şi tine / Zgribuliţi la marginea timpului / Admirăm trupurile tinere / Săgetînd în apele lui / Au fost cîndva ale noastre ? / Ori numai zeii înviaţi din statui / Ne caută încă în undele-albastre ?". **(De senectute).** Trecerea ireversibilă a timpului cu tot cortegiul ei de consecinţe în planul existenţei umane, cu „ceaţa din ochi" şi „focul din oase" în lubiri pierdute-n tinereţea apusă, cu „frägezimile căzute-n moaşte", cu singele ce fuge din noi şi „zboară în păsări", „cu sufletul ca pămîntul de greu" de greul amintirilor, cu liniştea întoarsă-n furtună, cu ..rănile noastre lăuntrice", pe care „nu le putem schimba, ca scoicile în mărgăritare" cu întrebările chinuitoare, cu opusuri inexorabile dar cu bucuria vieţii nealterată, acestea sînt temele preferate ale poetului Ion Brad din noul său volum de versuri intitulat simbolic **Oracole.** „Cutremure" ale conştiinţei omului modern, anxietăţi, căutări ale adevărului, explorări în straturile amintirii, setea de perfecţiune morală, de absolut se adaugă la aceste teme vechi de cînd Poezia, statornice în lirica universală, tratate, însă, inedit, modern şi original de poetul Ion Brad, care ştie să concentreze în două distihuri marea problemă a timpului şi a spaţiului pe ale căror coordonate se zbuciumă şi arde în doruri şi în întrebări fără leac sufletul omului, pe pămînt rătăcitor, precum în poezia **Cursă** : „Îmi trec pe la gene scintei din copite... / Şi timpul mă strigă şi spaţiul mă-nghite... / Alerg după tine-n legende, în mituri... / Mă tem că m-or arde pe rug, după rituri". În general, sensibilitatea romantică, modern sincronizată cu sensibilitatea şi orizontul de gînduri al epocii noastre este exprimată în lirica lui Ion Brad într-o impecabilă prozodie tradiţională, plină de muzicalitate şi de forţă sugestivă, care o apără de orice ameninţare tradiţionalistă şi reuşesc să dea o vigoare nouă şi înnoitoare chiar prozodiei populare celei mai bine consolidate în structuri fixe : „Dinspre tine duce-m-as / Unde nu răsună paşi / Unde florile-s de cuart / Şi bobocii lumii sparti / Unde păsări nu s-aşează-n / Umbra scurta de amiază / Unde sufletul nu ştie / Ce e viu, ce-i veşnicie / Unde dorul nu-nţelege / Ce-i cu drept, ce-i fără lege / Unde dragostea de-ar fi / Stincile ar înflori / Valurile ar lega / Fruntea mea de fruntea ta..." **(Dinspre tine).** Din aceste rădăcini româneşti, pierdute în bogate zăcăminte folclorice, Ion Brad face să crească o poezie specific românească în care pilpîie toată neliniştea şi dorul din doinele noastre, chiar cînd poetul se închipuie un Oedip îndrăgostit : „Mă vezi ? Orbecăiesc precum Oedip / Desfigurat la suflet şi la chip / Pe margini de prăpăstii cînd mă tragi / Miroase noaptea a cîntări şi fragi / Cînd dau să mă izbesc de stînci, te văd / De timpul tînăr smulsă îndărät // De ce-as putea acum să mă mai tem / Cînd singur mi-am ales acest blestem ? / De ce m-am pedepsit să-mi fii stăpînă ? Eu orb bătrin cu umbra mea de mînă..." **(Oedip îndrăgostit).** Zbuciumul lui Oedip e alimentat de trăiri eminesciene şi argheziene şi, din adîncuri stilistice nevăzute, de främîntul din doinele româneşti. Dezvăluindu-şi rădăcinile autohtone, poezia lui Brad nu se izolează nici o clipă şi sub nici o formă de climatul spiritual al lumii moderne, de cuceririle liricii universale. Poezia lui Ion Brad are distincte trăsături naţionale şi universale, afirmîndu-se ca o lirică autentică, modernă în toată puterea cuvîntului, o poezie prin care poetul s-a depăşit pe sine şi o întreagă etapă din evoluţia liricii româneşti contemporane.

Ion Dodu Bălan

CUMPĂNĂ

Drum mergînd

Eu Unul, eu Unicul pe cîmpie
dar dacă nu mai umblă nimeni
drumul cine îl bătătoreşte ?
Şi vrînd să văd m-am prefăcut că adorm
şi mare mirarea mi-a fost
şi mare spaima cînd
am văzut drumul mergînd
el în el însuşi şi am aflat
atunci că nimic nu se mai poate opri,
că întreaga cîmpie curge
spre un asfinţit necunoscut,
acel Unul, Unicul asfinţit.

George Alboiu

JURNAL DE POET

IORGA

Se cade pomenit Nicolae Iorga, precum Eminescu, ori de cite ori calendarul inseamnă ziua nașterii lui ca și a săvîrșirii. In iunie s-a născut iar în acest an, tot în această lună, s-au sărbătorit cincizeci de ani de la întemeierea Institutului de istorie ce-i poartă numele.

O jumătate de veac, aici în clădirea aceasta din apropierea statuii eroilor aerului, istoricii noștri au implinit o lucrare de valoare națională prin mulțimea de cărți proprii de sinteză, apoi seria volumelor de documente publicate, aflate deacum la îndemîna tuturor celor ce se apropie de istoria națională, adică fiecare dintre noi din sfîntă datorie.

Editura Minerva publică într-un volum, îngrijit de Ștefan Lemny și Rodica Rotaru, din conferințele lui Iorga legate de ideea unității românești.

Ele se citesc, aceste cuvîntări, sau mai bine spus se ascultă cu aceeași tulburătoare emoție peste generații și vor rămîne îndreptar de conștiință românească în veacuri. Paginile referitoare la Transilvania, de-o permanentă actualitate, ar trebui să pătrundă în manualele școlare.

Profesorul de istorie universală care a fost Iorga a avut, ca nimeni altul, acea familiaritate cu viața neamurilor mai vechi și mai noi ce i-a îngăduit să privească faptele părinților, cursul devenirii noastre, nepătimaș, cu acea rece obiectivitate cerută de măreția faptelor istorice săvîrșite de-a lungul veacurilor în acest spațiu românesc.

A putut așeza ideea națională, pe care a slujit-o prin opera și jertfa vieții, mai presus de toate ideile și interesele ce l-ar fi putut coplesi ca om și istoric, întrucît i-o cerea acest neam într-un ceas al împlinirilor sale ce trebuia descifrat în adîncurile sale prin cărți și conștiințe plenare cum a fost hărăzit el, Iorga, piatră de hotar în istoriografia românească.

Copiii școlilor, îmbrăcați în straiul scump al strămoșilor, la Vălenii de Munte i-au sărbătorit ziua de naștere iar Institutul de istorie ce-i poartă numele acum la cincizeci de ani de la întemeierea lui, împodobit cu mireasma trandafirilor, și-a rememorat datoria lucrării ce o are de săvîrșit întru formarea conștiinței istorice, a generațiilor viitoare pe urmele ctitorului jertfitor de sine în spiritul Logosului întrupat și în istoria poporului nostru.

Ioan Alexandru

REMEMORĂRI

Fluturi, vulturi și destine

1. Un fluture crepuscular, un **Ochi de păun** cu aripile plușate și tremurătoare mi s-a așezat într-o noapte pe umăr și n-a fost chip să-i mai desprind picioarele subțiri ce se înșurubaseră parcă în țesătura moale a hainei. Era poate obosit sau îmbătat de polen și aripile lui mari vibrau din cînd în cînd sub urechea mea dreaptă cuprinse de un straniu fior. Stăteam pe o terasă, undeva în afara orașului, luna nu răsărise încă și mirosea năpraznic a lămîiță, a busuioc și a mentă sălbatică. Companionii l-au luat drept un semn rău prevestitor (unul dintre ei susținea sus și tare că se numește Fluturele morții) și m-au sfătuit să mă debarasez de el. N-a fost cu putință. L-am adus acasă lipit pe umărul meu, frumos ca o pecete domnească și în tot timpul drumului l-am simțit vibrînd întermitent pradă unei ciudate neliniști. Aș fi vrut să-l las acolo în grădina imensă, nu departe de lacul ce-și vestea răcorile lichide. Dar el se încăpățînase să mă urmeze în marele oraș, cu picioarele subțiri înșurubate parcă în țesătura moale, imposibil de desprins.

Ajuns la domiciliu, mi-am dezbrăcat haina și am așezat-o pe spătarul unui scaun. Am aprins lumina și l-am privit cu atenție. Avea un joc de linii și niște culori dulci și vibra mișcîndu-și aripile presărate cu polen fin.

Am lipsit cîteva clipe, poate un minut, să chem familia, să le arăt neobișnuitul exemplar care se atașase cu atîta disperare de mine.

Cînd m-am reîntors în odaia unde-l lăsasem fixat de haina ce se odihnea pe spătar, am constatat că fluturele dispăruse. Geamurile erau închise.

L-am căutat peste tot, cu răbdare, intrigat de ciudata dispariție. Îl mai caut și acum, uneori, noaptea cînd mi se pare că-l aud vibrînd din nu știu care colț neștiut al sufrageriei. Nu l-am găsit niciodată...

2. Bătrînul mongol în iurta căruia am dormit o noapte, de bună voie și nesilit de nimeni, avea un vultur uriaș, dresat de mic, aparent blînd și inofensiv, care-l apăra de animalele de pradă. În tot timpul după-amiezii a stat nemișcat, clipind rar din ochii rotunzi, alături de stăpîn, urmărindu-i fiecare gest. La început a dat semne de nervozitate, făcînd salturi bruște cu aripile ridicate în direcția micului meu geamantan.

Nu înțelegeam ce anume îl irită. Gazda a zîmbit misterios și mi-a cerut permisiunea să ducem geamantanul la ușă, în afara iurtei. Abia după aceea pasărea s-a potolit. Am întrebat care-i motivul acestui comportament.

Aveți în geamantan parfumuri sau deodorante, nu-i așa ? a întrebat gazda.

Am confirmat. Ei, bine, a continuat, vulturul meu nu suportă decît mirosul de om, de animale și de iarbă... Mă înțelegeți ?

Înainte de-a ne culca, vulturul a ieșit și s-a postat în fața ușii urcat pe o mică ridicătură de bălegar. Acolo a vegheat toată noaptea. Evident că micul meu geamantan a trebuit transbordat în interiorul iurtei.

L-am întrebat pe stăpînul vulturului dacă nu-i e frică să-l lase tot timpul liber. Dacă pleacă și nu se mai întoarce ? Nu, asta niciodată, a răspuns bătrînul liniștit. Pleacă o dată pe an, primăvara. Dispare în munți două săptămîni și probabil, acolo, se împerechează. Apoi revine lîngă iurtă. Eu sînt singur de douăzeci de ani, de cînd mi-a murit soția. Atunci l-am prins de mic și l-am ținut pe lîngă casă. E ca și copilul meu. Și copiii mongolilor nu-și lasă părinții singuri la bătrînețe...

3. I-am povestit lui **Otgonsuren**, poetul mongol care ne-a fost de curînd oaspete, și al cărui nume în traducere înseamnă **ultimul talisman**, scene și crîmpeie din viața Craiului Munților. M-a ascultat cu atenție și, a doua zi, mi-a spus zîmbind : „Știi, m-am gîndit toată noaptea la Avram Iancu și am încercat să-i găsesc un model similar în Mitologia lumii. Am ajuns la concluzia că nu are. A avut un destin și o viață ieșite din comun"...

Mircea Micu

Piatra filosofală

Urmare din pag. 1

semnificativ pentru istoria omului înaintea bolii. Cum boala la proporții colosale e semn punitiv divin (la Aristofan o pictură de ploaie e de-ajuns ca semnul să se arate și o hotărîre judecătorească să se amîne), vinovați sunt întîi străinii (acolo, în **Aharnienii**, niște mercenari traci). Iar românul nostru la sat gîndește la el („Omu strein tot strein rămîne, orice-ar face. Și de se-ntîmplă ceva rău, oamenii cată tot la el : o molimă, o secetă sau mai știu eu ce..."). Prigoana evreilor, ca să revenim, naște mișcarea și cultura hasidică. Exilații din Germania și Franța, ajunși sub protecție regală în Polonia, aduc și constituie pînă la capăt limba idiș. Reînvierea kabalei iudaice antice cu toate primejdiile ei este, la fel, tot rezultatul acestui ev frămîntat de cruciade, ciumă, o aprigă și lungă minie.

Boala, catastrofele sunt așadar traductibile în efort cultural, acum ele se constituie drept cadre ale imaginarului, făgăduiesc motive lucrării spiritului sau o orientează. Numai E.M. Cioran ar schimba, cum a zis cineva, pe o boală o metafizică ? Dar metafizica însăși a preluat totdeauna în jocul ei calamitatea, moartea, dezastrul. Ea tinde a le exorciza, dar nu e mai puțin adevărat că și joacă, acum, cu ele. Cu atît mai mult arta care, probabil, nici nu emite această pretenție ; și le apropriază și trăiește adesea din ele.

Cu același rol e însărcinată în **Principele** alchimia. În cartea din 1977 m-am referit mult la aceasta. Romanul lui Eugen Barbu e un mare roman erotic, asemănător **Decameronului.** Metalurgia, ca ramură alchimică, e, la Yu (inventatorul metalurgiei la chinezi), îmbibată bine de simbolism nupțial. Alchimia însăși e **connubium**, urmărește peste tot în procedările ei împreunări, căsătoria elementelor. (La babilonieni sexualitate au și plantele, metalele și pietrele). Dar alchimia depășește, cu simbolistica ei, tema erotică, ea — a arătat concludent M. Eliade — spune în felul ei despre istorie : își va fi propus să grăbească timpul și să controleze, mai mult, această accelerare. Lumea modernă a moștenit de la alchimie credința în transmutarea naturii, ambiția supunerii timpului. În cazanele miticului rege chinez se săvîrșea, topindu-se fierul, ceva sacru, o căutare, peste accidentul istoric, a nemuririi. Pentru viața și lucrarea spirituale aceste lucruri au însemnat firește foarte mult : „au plămădit mituri care au alimentat apoi veacuri dearîndul folclorul și viața sufletească a poporului chinez". La egipteni fierul are originea cerească, poate pentru că prima bucată cu care s-a lucrat a fi fost de proveniență meteoritică ; însă și cuvintele grecesc și latinesc pentru fier (**sideros** și, respectiv, **sidus, eris**) arată aceeași origine siderală. Această obîrșie îi va conferi inexorabil calități magice : „cei care lucrează cu metalele sunt în atingere cu forțe misterioase și primejdioase". Prin această atingere omul parvine la o mare putere, e omniscient și atotputernic, ritmurile ființei cosmice i se supun. Omului i se conferă acum „o viziune totală a Cosmosului, îngăduindu-i, în același timp, orgolioase încercări de «unificare» a Cosmosului despicat prin creație".

Să fie dar numai ornamente gratuite pentru ațîtarea metafizică a paginii epice multa figurație alchimică din **Principele** ? M. Eliade zice : „Alchimistul, urmărind «desăvîrșirea» metalului, «transformarea» lui în aur, urmărea propria lui desăvîrșire". (Iar un învățat alchimist ca profesorul G. Phaneg de la Școala hermetică din Paris scrie, în cartea sa **Cinquante merveilleux secrets d'alchimie**, 1912, că : „Piatra filosofală perfectă e o pudră roșie care are proprietatea de a transforma orice impuritate a naturii"). Cu experiențele sale în oculte retorte messer Ottaviano încearcă a se desăvîrși pe sine și voiește a-l desăvîrși astfel și pe stăpînul său, Principele : împreună își propuneau a stăpîni, peste timp, sub control magic, țara românească. Istoria le-a răspuns la dorință în felul ei : i-a determinat să cadă sub istorie, trecînd peste ei ca fatalitatea bună a românului (reprezentată magistral în cartea lui Eugen Barbu de personajul Ioan Valahul).

Certificatul de naștere

Urmare din pag. 1

Ca în toată țara, și oamenii acelui meleag au avut neîncetat în față, în viața de toate zilele, faptele pilduitoare ale comuniștilor, ale activiștilor de partid. În munca de zi cu zi, în viața lor personală, în relațiile de familie, în treburile obștești, nu există practic vreo împrejurare în care ei — candrenii, cu sensul substantivului comun colectiv — să nu poarte un dialog permanent și concret cu partidul. Din mici întîmplări, întrevederi, din acțiuni colective sau individuale, în mintea oamenilor s-au alcătuit chipuri arhetipale ale activistului. Un candrean a găsit înțelegerea județenei în aplicarea unei idei, un altul a fost chemat să dea socoteală, altcineva a primit locuință, cineva și-a văzut reabilitat trecutul, altcuiva i s-a făcut dreptate în justiție ș.a.m.d., iar toate aceste expresii de înțelegere, de omenie, de adîncă partinitate se asociază instantaneu în mintea cititorului cu un fapt personal, cu un episod propriu din viață : „Cînd am fost la partid..." sau : „Cînd a venit la noi..." sau : „Cînd i-am scris lui..." Candrenii din cronica „mea" de familie îl cunoșteau, evident, pe fostul prim-secretar, și-atunci cine să fie decanul de vîrstă al fraților Candrea, dacă nu el ?!

De fapt, frații „mei" din această cronică sînt de diferite profesii și acoperă, ca să zic așa, o arie geografică întinsă, pe parcursul cîtorva decenii. Ce au comun, mai presus de legăturile de familie, este apartenența lor comunistă. Familia întreagă oglindește o epocă de prefaceri, fiecare dintre candreni vrînd să fie un centimetru pătrat al acestei oglinzi. Nici un personaj însă nu este desenul după natură al vreunui bucovinean real. Reale sînt numai întîmplările, faptele de viață, schimbările radicale în felul de a fi al oamenilor, înnoirile cu adevărat istorice și cîtîriile care au făcut înfățișarea de astăzi a locurilor. N-am cum să spun totul despre viabilitatea acestor personaje comuniste, fără să trec, o clipă, peste necesara modestie.

Multă vreme n-am reușit să conving un mecanic de locomotivă că acțiunea unui episod din carte n-are nimic cu depoul lui. Faptul l-a intrigat în așa măsură, încît, convins de meritele colegilor lui, s-a apucat să scrie povestiri despre ei și nu s-a lăsat pînă n-a publicat și cartea (Octavian Lazăr, **Expresul din zori**, Editura Junimea, 1984). Un regretat geolog, autor și el de povestiri remarcabile, după ce bătuse în lung și-n lat munții din miazănoapte, îmi mărturisea că fusese coleg (și chiar avusese o idilă !) cu o soră a fraților Candrea din cronica mea, descriindu-mi-o în cele mai mici amănunte și întrebîndu-mă dacă i-am trimis cartea...

Certificatul viabilității (ca să nu zic al „valorii") unor asemenea eroi mi l-a dat un confrate, întrebîndu-mă ca într-o doară : „Ce mai fac ai tăi, mai țin vite ?". L-am privit buimac : „Care ai mei ? Ce vite ? !". Îmi citise ultima carte din șirul celor consacrate candrenilor, care, evident, sînt munteni — și țin vite, ca toți muntenii de-acolo.

O altă Românie pitorească

Urmare din pag. 1

cărora zăbovește apoi cu pasiune, evocînd, reconstituind, imaginînd, imaginînd...

Orice loc de la noi de-acasă, din regiuni românești dinainte de Unire, ca și de după, precum și de oriunde altundeva, este o pată de luminoasă culoare etnografică sui-generis, pe care poetul-prozator o exploatează minuțios, concentric, în colaje succesive, pînă la epuizare, rezultînd, din susținutul efort, întotdeauna, un medalion cromatic mai mult decît edificator etno-social. „Literatura lui Emanoil Bucuța — notează Ov. S. Crohmălniceanu — iese din frecventarea pasionată a unor universuri izbitoare prin particularismul lor etnografic". Chiar în opera sa de ficțiune se întîmplă la fel, de pildă în „Legătura roșie", 1926, „Fuga lui Șefki", 1927, „Maica Domnului de la mare", 1930, în mare măsură romantice, reconstituiri „muzeale" după expresia lui G. Călinescu, de indiscutabil farmec al pitorescului local, deși epicul are de suferit astfel. Cum remarca autorul marii „Istorii a literaturii române", Bucuța aglomerează în pagină detaliul decorativ pînă la a-i da înfățișare de încîntător bazar oriental. Călinescu trimite chiar, spre a defini metoda bogat-descriptivă, culoarea distinctă a scrisului lui Emanoil Bucuța, la povestirile din „O mie și una de nopți", iar Ov. S. Crohmălniceanu invocă, în același scop, splendorile Bagdadului...

Ce sînt „pietrele de vad" ale autorului ? O metaforă, firește, semnificînd frumusețea, desăvîrșirea în timp a elementelor, a lumii românești și de pretutindeni. Colindînd Țara bunăoară, Bucuța se crede dator a scrie el însuși o altă „Cîntarea României" a lui Russo, ori „România pitorească" a lui Vlahuță. În felul său, desigur, proza lui etnografică fiind una intelectualistă, o meditație asupra oamenilor, locurilor, sub incidența timpului rostogolindu-se. Într-o expresie adecvată, chiar dacă nu întotdeauna riguroasă, ca decurgînd din filozofia asupra Istoriei.

Pentru Emanoil Bucuța, Țara de după Marea Unire nu trebuie să însemne numai frumusețile și bogățiile ei naturale, ci și — neapărat — ceea ce l-am adăugat și îi tot adăugăm noi, sporind-o. O viziune modernă, consunînd cu perspectiva noastră, strict contemporană, fiindcă, scrie el : „Țara de astăzi nu mai poate fi despărțită (...) de tot ceea ce omul a pus de la el..." Nu un pămînt și așezări în neclintire prin urmare, ci dinamism constructiv, însemnele noastre — pe măsura pragurilor de istorie la care am ajuns". Omul este dator, așadar, să corecteze „fatalismul geografic" și să dea locurilor imaginea dorită, în prelungirea visurilor sale. Acest **adaos** se chema, încă de pe vremea sa, a autorului, salba de lacuri de pe firul Colentinei, amenajările din Delta Dunării, reînvierea lacurilor limitrofe Mării Negre, magistralele României, toate laolaltă „o lucrare aproape faraonică". Considerente moderne deci, în ce privește relația om-natură, reciproc condiționîndu-se, sub semnul preeminenței omului însă, clăditor perpetuu de repere noi.

Emanoil Bucuța, spuneam, se simte în elementul lui de-a lungul malurilor de ape, în munți... Iată-l pe Valea Dîmboviței, itinerar peisagistic de basm, cosmic înfățișat, anticipînd descripțiile geo-bogziene din „Cartea Oltului". Pagini în care nu e uitată nici o clipă componenta social-etnografică a drumeției, a lumii prin care trece prozatorul : „Nicăieri lumea nu e îmbrăcată în straie mai mîndre și mai luminoase, limba nu e mai curată și mai plină, datinile mai clocotitoare și mai vădite, bărbații mai sprinteni și mai întreprinzători, femeile mai sigure de sine și mai **domnești**" (s.n.) Încît, în imnul înălțat de autor simbiozei om-natură, tot nota umană se detașează mai net, impunîndu-se atenției asemenea unui monument pe soclul său firesc. Îl impresionează și îl incîntă pe Bucuța Munții Făgărașului, unde hălăduie tot printre piscuri de cremene și revărsări de fagi, de brazi și de pini străpungînd amețitor înălțimile. Locuri intens populate de lume, o lume românească — de cînd lumea ! Curgînd, unduind dintr-o parte în cealaltă, potrivit tălăzuirilor vremii : „Pe toate cărările muntelui, din văile de lezere pline de cer și peste curmăturile cu ceață, vor trece pe lîngă noi, nevăzuți, oameni de odinioară, poporul plecat de dincolo, de sub pajurile crăiești și împărătești, ca să se așeze în mijlocul nostru..." Oameni ce „nu numai că păstrează în amintire obîrșia ardelenească, dar o dau la iveală pentru oricine în portul lor, și mai ales al femeilor, care e cu totul întocmai boreselor din Țara Oltului".

În „Valea Oltului", Emanoil Bucuța chiar îl anticipează uluitor pe Geo Bogza, din amintita sa „Cartea Oltului", grandios poem epico-liric, cosmic proiectînd în pagini rîul nostru (interior) de cea mai mare prestanță. Riu ce-a ajuns a numi o Țară fără fruntarii foarte exacte, precum și o vină de oameni întreprinzători, harnici, inteligenți și însurecți de-a lungul istoriei noastre mult zbuciumate. Text în care Bucuța se dovedește, ca și Geo Bogza, cu precădere poet.

Și alte nenumărate „cele mai frumoase drumuri din țară" bate prozatorul-poet, în susul și în josul Văii Prahovei, ca și pe altă minunată vale, a Bistriței pluțașilor, faimoși de-acum și departe, în țări străine. Apoi drumurile Dunării și ale Mării, pînă la silueta albastră a Balcicului în sud, iar către nord pînă în obcinele tot albastre, ale Bucovinei. La mînăstirile de aici, ca și în alte locuri, de peste munți, transilvane și bănățene, popasuri în Oltenia... Pagini de nouă „**Românie** pitorească" și de nouă „Cîntarea **României**" întregîte între hotarele firești.

Emanoil Bucuța are și dexteritatea portretizării rapide și esențiale, elocvente, în aceleași „Pietre de vad" ale sale, asupra cărora am zăbovit. Îl zugrăvește astfel pe Nicolae Iorga, parcă muindu-și penița în călimara de unde au răsărit „Oameni care au fost", marele cărturar fiindu-i dealtminteri un model desăvîrșit duiosului poet intimist. Sau, ni-l înfățișează pe Caragiale, un Caragiale mai puțin cunoscut, pe îndepărtate meleaguri germane, în tovărășia lui Pericle Papahagi, aflat acolo la studii, aromînul culegător de basme dialectale sud-dunărene, desprinse parcă din fascinantul univers al Șeherezadei. Povestește Bucuța : „Era la Lipsca prin 1908 și doi-trei ani după aceea. Caragiale venea regulat în marele târg al cărții, adus de concertele săptămînale de la Gewandhaus, de la care n-ar fi lipsit orice s-ar fi întîmplat. Atunci se întîlnea cu Zarifopol. Atunci făcea cerc, firește, mai mult căutat decît căutînd, cu studenții români de acolo și îndosebi cu cei de la Weigand. Românul meu macedonean îi era drag mai mult decît altul pentru marea lui știință de întîmplări și de anecdote, unele foarte pipărate, răsăritene. Izvorul era nesecat, precum nesecată era pofta de ascultare. Unele nuvele și schițe din opera definitivă a lui Caragiale sînt prelucrări ale celor auzite atunci și de la acel student în filologie. Așa este, între altele, **Pastrama trufandă** a lui Iusuf. Cînd i-am spus despre ediția completă a operei lui Caragiale, cu lucrările minore, alături de cele clasice, tovarășul meu știa să mă întrebe de tot felul de compoziții, al căror temei erau tot acele seri de la Lipsca, la o halbă de bere și în fum de tutun..."

Peregrinul României Unite deplînge împrejurarea că mai vîrstnicii noștri cărturari, adevărați martori și depozitari ai atîtor informații de istorie cultural-literară, n-au fost puși să-și așternă pe hîrtie prețioasele lor amintiri. Sau, că n-au fost stimulați s-o facă în mai mare măsură... Ar fi sporit, astfel, enorm, avuția memoriei noastre esențiale, vizînd spiritualitatea națională.

Eroii exemplari

Urmare din pag. 1

lui de a deveni cetitor"), sînt în măsură să decidă.

Simt tentația să mă aplec și asupra existențelor comune, aparent banale, să le aduc în situații menite să le tulbure liniștea neproblematică. Ironia, mergînd pînă la caricaturizare — nu cred că trebuie să ne jenăm de șarjă —, satirizarea condusă pînă la sarcasm, fac parte din „arsenalul" folosit în cazul imposturii, lașității, minciunii, corupției... Un scriitor trebuie să fie o conștiință care veghează, integrată epocii în care trăiește. A privi totul cu distanțare, cu un aer de superioritate disprețuitoare, amestecînd și mestecînd cuvinte, descoperind ceea ce a fost descoperit și uzat de alții, cu mult timp în urmă, respingînd zgomotos orice altă cale, uitînd că adevăr, libertate, dreptate, iubire, ură, putere, sacrificiu, viață, moarte sînt noțiuni în legătură cu care, în fața celui care cumpără cartea, nu pentru a se „regăsi", ci pentru a căuta o lume nouă, trebuie să te pronunți simplu și sincer, înseamnă mai mult decît o banală diversiune, este o abatere de la etica scrisului.

Construindu-mi personajele literare nu pot să fac abstracție de „personalitățile" vieții, de truditorii, de cele mai multe ori anonimi, de toți cei care întind, cu speranță, mîna spre o carte.

La un cenaclu poți să tirăști după tine cîțiva „colegi de generație" gata să strige că tu ești cel mai mare. Și cu cîțiva critici se poate rezolva... În fața colii albe însă, scriitorul rămîne, străin și singur, pentru a crea o lume nouă, fascinantă, atunci cînd miracolul creației se împlinește într-o operă viguroasă, o operă care se pronunță deschis, curajos, și fadă, morbidă chiar, atunci cînd, mimînd existența, mimează de fapt și literatura.

POEȚI ȘI CENACLURI

george trestianu

Cîntecul Dunării

Dunărea doare
De oasele străbunilor
Prefăcute în fluiere,
De atîta curgere.
Doare Dunărea
De umbrele podului lui Apolodor,
De poftele lui Baiazid,
Doare Dunărea mare
De atîta dor din bătrîni
Ce curge în negura Mării.
Doare Dunărea-Veche
La locul numit Piatra Fetii
Dunărea doare
De atîtea nedei blestemate
Cîte au impurpurat-o prin veac.
Doare și dac-o atingi c-un toiag
Moștenit de la dalbii de daci.
Doare Dunărea, doare
De atîta curgere tulbure
Prin veac tulburat.

Crepuscul

În mine se stinge lumina
Răsfrîntă din ochii tăi,
Invadați de ultare.

Ca într-un port singuratic,
În care ajunge tîrziu,
Izbit fără istov de valuri,
Un copac smuls de furtună.

Zbor

Dus pe gînduri
Sub clopotul Lunii
Călcam pe umbra mea
Lungită pe seismica iarbă
Și mă înfioram de tristețea adierii
Știrnită de aripi fără număr
Spre cer
Cînd lăstunii au pornit în zadar
Să-ți caute urma

---

petre david

Cîntec

Fiicel mele

Fata mea, cu genele de vată
Și cu ochii — boabe de cafea,
Sună-ți părul — pulbere de stea,
Ca să simt cum clinchetu-i mă-mbată.

Fata mea, cu buze de lumină,
Cu obrazul aromind a spic,
Țese-mi peste pleoape berangic,
Ca să mă purific de vreo vină.

Fata mea, un golf fără furtună,
Liniște albastră de liman,
Pune-mi flori din risu-ți diafan,
Ca s-aud cum picură cu lună.

Mioritică

Pe fluier de fag se tînguie vîntul,
Timpul se scurge în ploaie de dor,
Plînge-o măicuță și-nglnă cuvîntul —
Rană crescută pe glas de ciopor.

Doar la răscruce de gînd și zăpadă
Îi mai resfiră inelele-n păr,
Stelele-s lacrimi curgînd din broboadă
Și ea tot mai crede în neadevăr.

Ochii-făclii ard limpezi în seară
Și peste moarte mai pîlpîie-n zări ;
Trece-o maimuță, cum trece o țară
Peste durere și peste-mpilări.

Icoane

Bătrînii mei privindu-se-n icoane,
Ca-ntr-o oglindă veche ce nu minte,
Adună-n aer zvonuri de coloane
Și doare-adînc tăcerea din cuvinte.

Tot mai răsună cîntece prin pori,
Cînd sîngele răzbate-n clorofilă
Și bat mătănii pe retină nori,
Alunecînd în curgere debilă.

Bătrînii mei mai pîlpîie sub cer,
Precum o candelă în prag de seară,
Împrăștiind lumina lor de ger
Pe-același drum de stele, ce coboară.

Cîntec pentru liniștea planetei

Taci și ascultă, au venit hăitașii,
Auzi cum arde frunza de salcîm
Și patima cum cotropește pașii,
Ducîndu-ne pe celălalt tărîm...

Taci și ascultă clipele complice,
Auzi cum plînge pasărea în ou,
Cînd aripa se-mbracă în alice
Și dragostea apune în ecou...

Taci și ascultă, a murit o ciută,
Auzi cum trece lacrima în stea,
Iar liniștea e-o curgere durută
Ca însăși viața lumii și a mea...

Taci și ascultă rănile pădurii,
Auzi cum bate sîngele în lut
Și strigătul oprit pe pragul gurii
Mai înainte de-a se fi născut...

Vino cu mine, să gonim hăitașii
Din spuza unui vis de tot subțire,
Cînd primăvara și-a trimis arcașii
Pe-un cîmp de vijelie în neștire.

SHOGUN

Urmare din pag. a 8-a

rile. În castelul meu din Mishima, imediat și în mare taină. Ești direct răspunzător.

— Da, stăpîne.

Fuseseră în sala principală a navei și toți îl priviseră cu gurile căscate ! Igurashi, un bărbat înalt, suplu, cu un singur ochi, șeful suitei lui ; Zukimoto, administratorul său, împreună cu zece săteni, lac de sudoare, care desculaseră lăzile sub supravegherea lui Mura și a gărzii lui personale de patru samurai. El știa că ei nu-i înțelegeau bucuria, nici nevoia ca totul să fie făcut în mare taină. Pînă aici e bine, gîndi.

Cînd portughezii descoperiseră pentru prima oară Japonia, în 1542, introduseseră muschetele și praful de pușcă. Peste optsprezece luni le făceau și japonezii. Calitatea nu era chiar la fel cu a echivalentelor lor europene, dar asta nu conta, pentru că armele erau socotite, nici mai mult nici mai puțin, decît o noutate și, pentru multă vreme, fuseseră folosite doar la vînătoare — și, chiar pentru asta, arcurile erau pe departe mult mai precise. În plus și mai important — războiul la japonezi era aproape un ritual ; se lupta corp la corp, sabia fiind cea mai onorabilă armă. Folosirea armelor de foc era considerată o lașitate și dezonoare, total împotriva codului samurailor **bushido**, Calea Războinicului, care-l obliga pe samurai să lupte cu cinste, să trăiască în cinste și să moară cu demnitate ; să fie de-a pururi credincios și supus seniorului său feudal ; să nu se teamă de moarte — chiar s-o caute cînd își îndeplinește îndatoririle ; să fie mîndru de propriu-i nume și să-l păstreze nepătat.

De ani Yabu avea o teorie ținută în mare taină. În sfîrșit, gîndi el plin de bucurie, poți s-o dezvolți și s-o pui în aplicare : cinci sute de samurai aleși pe sprînceană, înarmați cu muschete, **dar pregătiți ca o unitate de sine stătătoare**, în avangarda celor douăsprezece mii din trupele tale obișnuite, sprijiniți de cele douăzeci de tunuri, folosite într-un mod anume, de oameni anume pregătiți, de asemeni instruiți și ei tot **ca o unitate.** O strategie nouă pentru o eră nouă ! În războiul care vine, armele de foc ar putea fi hotărîtoare !

Cum rămîne cu **bushido** ? îl întrebaseră întotdeauna umbrele strămoșilor lui.

Cum rămîne cu **bushido** ? le întorsese și el întotdeauna întrebarea.

Dar nu-i răspunseseră niciodată.

Niciînd, nici în cele mai sălbatice vise, nu se gîndise c-ar putea vreodată să aibă cinci sute de pușți. Dar acum le avea pe degeaba și era singurul care știa cum să le mînuiască. Dar de partea cui să le folosească ? De partea lui Toranaga sau a lui Ishido ? Sau să aștepte — și poate, în cele din urmă, să fie el învingătorul ?

— Igurashi-san, vei călători noaptea și vei asigura o pază desăvîrșită.

— Da, stăpîne.

— Mura, asta trebuie să rămînă o taină, altfel satul va fi șters de pe fața pămîntului.

— N-o să răsufle o vorbă, stăpîne. Pot să garantez pentru satul meu. Dar nu pot garanta pentru tot drumul sau pentru celelalte sate. Cine știe unde sînt iscoade ? Dar de la noi n-o să răsufle nimic.

Apoi Yabu se dusese în camera ferecată. Aici se aflau ceea ce el presupunea a fi prada piraterească : talere de aur și argint, potire, candelabre, podoabe și cîteva picturi religioase în rame frumos lucrate. Un cufăr era plin cu haine femeiești brodate cu migală, în fir de aur și pietre colorate.

— Aurul și argintul o să fie topite și preschimbate în lingouri pentru vistierie, spusese Zukimoto. Era un bărbat ordonat, pedant, trecut de patruzeci de ani și nu era samurai. Cu ani în urmă fusese preot-războinic budist, dar **taiko**, lordul protector, îi distrusese mînăstirea într-o campanie de curățire a țării de anumite mînăstiri și secte războinice budiste, care nu voiau să-i recunoască suzeranitatea absolută. Zukimoto, prin mită, reușise să scape de la o moarte timpurie și se făcuse negustor ambulant și, în cele din urmă, negustor mărunt de orez. În urmă cu zece ani se alăturase administrației lui Yabu și acum ajunsese de neînlocuit.

— Cît privește hainele, s-ar putea ca firul de aur și pietrele prețioase să fie valoroase. Cu permisiunea voastră, voi pune să fie împachetate și trimise la Nagasaki împreună cu tot ce se poate salva.

Portul Nagasaki, din extremitatea sudică a insulei Kyushu, era antrepozitul și piața de comerț legală a portughezilor.

— S-ar putea ca barbarii să plătească bine pentru aceste obiecte rărețe.

— Bun. Ce-i cu baloturile din cealaltă cală ?

— Toate sînt cu țesături groase. Complet nefolositoare pentru noi. Altele, fără absolut nici o valoare pe piață. Dar asta trebuie să vă placă.

Zukimoto deschisese casa de bani. În ea se găseau douăzeci de mii de monezi de argint, Dublonți spanioli. De cea mai bună calitate.

Yabu se mișcă în baie. Își șterse transpirația de pe față și gît cu un prosop mic, alb și se cufundă mai adînc în apa fierbinte și parfumată. Dacă acum trei zile, își spuse, ți-ar fi prezis un ghicitor c-au să ți se-ntîmple toate astea, l-ai fi pus să-și înghită limba pentru minciuni sfruntate.

Acum trei zile el se afla la Yedo, capitala lui Toranaga. Mesajul lui Omi sosise în amurg. Categoric nava trebuia cercetată imediat, dar Toranaga se găsea încă la Osaka pentru confruntarea finală cu seniorul și generalul Ishido și, pe timpul absenței lui, îi invitase pe Yabu și pe toți **daimyo**-ii prieteni din vecinătate să-l aștepte la reședința sa pînă se întoarce. O asemenea invitație nu putea fi refuzată fără consecințe nefaste. Yabu știa că el și ceilalți **daimyoi** independenți, precum și familiile lor, erau pur și simplu un plus de protecție pentru Toranaga și că, deși, bineînțeles, cuvîntul nu s-ar folosi niciodată, ei erau ostatici pentru siguranța întoarcerii lui Toranaga din Osaka, fortăreața de nepătruns a dușmanului, unde se ținea întrunirea. Toranaga era președintele Consiliului Regenților pe care **taiko** îl desemnase pe patul de moarte ca să conducă împărăția pe timpul cît era minor fiul său, Yaemon, care acum avea șapte ani. Erau cinci regenți, toți **daimyoi** de vază, dar numai Toranaga și Ishido aveau putere reală.

---

[1]) **Ce s-a întîmplat ? (jap.)**
[2]) **Plecați ! (jap.)**
[3]) **În numele Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh. (lat.)**
[4]) **Opreste-te ! (jap.)**
[5]) **Ce se întîmplă ? (jap.)**
[6]) **Nu înțeleg. (jap.)**
[7]) **Da, așa e ! Interzis. (jap.)**

JAMES CLAVELL
SHOGUN

Autorul romanului Shogun, James Clavell, ofiter al artileriei regale engleze în ultimul război mondial, a fost luat prizonier de japonezi și dus la Changi, faimos lagăr de prizonieri al Extremului Orient. Fără această experiență, este sigur că seria de romane King Rat, Tai-Pan, Noble House, Shogun, tipărite de James Clavell după eliberare n-ar fi apărut niciodată. Toate sînt inspirate din viața societății est-asiatice, dovedind o mare familiarizare cu aspectele ei intime. James Clavell este și un cunoscut scenarist, regizor și producător de filme, numele lui însoțind filme ca The Great Escape **sau** The Last Walley. **Shogun este un roman despre Japonia secolului XVII, dominată de o societate războinică supraetajată și implacabilă, suportînd totodată șocul primelor contacte cu europenii. Primii veniți din sud sînt portughezii, corăbieri, negustori și călugări. Ei își găsesc rostul de intermediari în comerțul chino-japonez, dar cursa călătoriilor în jurul lumii continuă. Dinspre răsărit poposesc în Japonia și olandezii pe Erasmus, pilotat de englezul Blackthorne. Dar Japonia este o țară închisă care-i dispretuiește pe barbari, iar viața unui om, cu atît mai mult a unui venetic, nu are nici un preț în ochii samurailor. Blackthorne va începe o disperată cursă pentru supraviețuire, cu atît mai grea cu cît se află într-o lume necunoscută, ostilă, ale cărei reguli și a cărei limbă nu le cunoaște. Marele interes al romanului Shogun vine din descoperirea treptată, dramatică, a societății japoneze de la 1600, dezvăluire în care autorul încearcă să renunțe la vechea aroganță europeană tipică tuturor scriitlor în care albii descoperă teritorii noi. Societatea japoneză și japonezii, la toate nivelele vieții lor sociale și individuale, nu mai sînt văzute ca o curiozitate ci ca o structură adînc alcătuită cu funcțiuni și semnificații proprii dintre cele mai reprezentative pentru umanitate. Japonia samurailor este o lume severă, austeră, necruțătoare, crudă, o țară parazitînd o altă mai simplă, cea a țăranilor. Shogun e interesant prin descifrarea raporturilor sociale și politice din insulele japoneze, prin descifrarea psihologiilor și prin caracterul său antropologic. Pasiunile sînt aici modelate și canalizate de reguli stricte, epica la rîndu-i fiind rezultatul unei consecuții strînse a faptelor determinate de normă. Scris cu inteligență și fluiditate, Shogun este o carte deschizătoare de orizont. Cînd a apărut Shogun, Time scria : „SHOGUN însemnează pentru Japonia ceea ce a însemnat PE ARIPILE VINTULUI pentru Sudul Americii". Vom reproduce în revistă mai multe fragmente semnificative din instructivul roman al lui James Clavell, în curs de apariție la Editura „Univers".**

— **Nanigoto da ?**[1])

Brusc încăierarea încetă. Tînărul stătea la zece pași de ei. Purta pantaloni bufanți ce se strîngeau la genunchi, saboți, un chimonou ușor și două săbii în teacă, prinse la cingătoare. Una semăna cu un pumnal. Cealaltă, o sabie pentru ucidere, ce putea fi mînuită cu ambele mîini, era lungă și ușor curbată. Mîna dreaptă o ținea degajat pe mîner.

— **Nanigoto da ?** întrebă el tăios și, cînd nu i se răspunse pe loc, repetă : **NANIGOTO DA ?**

Japonezii căzură în genunchi cu capetele în țărînă. Numai preotul stătea în picioare. Se înclină și începu să explice poticnit, dar omul i-o tăie dispretuitor și arătă spre căpetenie.

— Mura !

Mura, căpetenia satului, își ținea capul plecat adînc și începu să explice rapid. Arătă de mai multe ori spre Blackthorne, o dată spre corabie și de două ori spre preot. Acum nu mai era nici o mișcare pe stradă. Toți cei de față erau în genunchi și cu capetele plecate pînă-n pămînt. Căpetenia termină. Arogant, bărbatul înarmat îi puse cîteva întrebări și el răspunse rapid și respectuos. Apoi soldatul îi spuse ceva căpeteniei și flutură mîna către preot cu un dispret vădit, apoi către Blackthorne și omul cu părul cărunt rezumă în cîteva cuvinte pentru preot, care rosi.

Bărbatul, care era cu un cap mai scund și mult mai tînăr decît Blackthorne, chipeș la față, ușor ciupit de vărsat, se uită lung spre străin.

— **Onushi ittai doko kara kitanoda ? Doko no kuni no monoda ?**

Preotul spuse iritat :

— Kasigi Omi-san zice : „De unde vii și de ce natie ești ?"

— Domnul Omisan e **daimyo ?** întrebă Blackthorne înspăimîntat de săbii, împotriva voinței sale.

— Nu. E samurai, samuraiul care răspunde de sat. Numele lui de familie e Kasigi, Omi e numele mic. Aici numele de familie este pus totdeauna primul. „San" înseamnă „preacinstit" și se adaugă la toate numele mici, ca semn de politete. Ai face bine să înveți să fii politicos și să te porți cît de cît civilizat, dar asta cît mai rapid. Aici lipsa de maniere nu este tolerată. Vocea i se ascuți. Grăbește-te și răspunde !

— Amsterdam. Sînt englez.

Șocul părintelui Sebastio era vădit. El îi spuse samuraiului : „Englez. Anglia." și începu o explicație, dar Omi îl opri iritat și dădu drumul unui torent de cuvinte.

— Omi-san întreabă dacă tu ești conducătorul. Căpetenia satului spune că nu mai sînteți decît cîțiva eretici în viață și că mai toți sînt bolnavi. Există un căpitan general ?

— Eu sînt conducătorul, răspunse Blackthorne, deși adevărul era că acum, fiind pe uscat, căpitanul general era comandantul. Eu sînt la comandă, adăugă, știind că Spillbergen, căpitanul general, nu era în stare să comande nimic, nici pe mare, nici pe uscat, chiar și atunci cînd era zdravăn și teafăr.

Un alt torent de cuvinte din partea Samuraiului.

— Omi-san spune că, dat fiind că tu ești conducătorul, ești liber să te plimbi prin sat, oriunde dorești, pînă vine stăpînul lui. Stăpînul lui, **daimyo**-ul, o să-ți hotărască soarta. Pînă atunci ți se permite să trăiești ca un oaspete în casa căpeteniei, să vii și să pleci cînd vrei. Dar nu trebuie să părăsești satul. Echipajul tău este consemnat în casa ce i s-a dat și nu i se permite s-o părăsească. Înțelegi ?

— Da. Unde-mi este echipajul ?

Părintele Sebastio arătă vag spre o aglomerare de case de lîngă debarcader, evident tulburat de hotărîrea și irascibilitatea lui Omi.

— Acolo ! Bucură-te de libertate, piratule ! Te-au ajuns păcatele...

— **Wakarimasu ka ?** spuse Omi direct către Blackthorne.

— El zice : „Înțelegi ?"

— Cum se spune „da" în japoneză ?

Părintele Sebastio îi spuse samuraiului :

— **Wakarimasu.**

Arogant, Omi le făcu semn cu mîna să plece. Toți se înclinară pînă la pămînt. Cu excepția unui singur bărbat, care se ridică cu ostentație, fără să se plece.

Cu o viteză orbitoare, sabia lungă făcu un arc argintiu șuierînd și capul omului căzu de pe umeri și un torent de sînge împroșcă pămîntul. Trupul se mai zbătu de cîteva ori și rămase nemișcat. Involuntar, preotul se trase înapoi un pas. Nimeni de pe stradă nu-și mișcase un singur mușchi. Capetele lor rămaseră aplecate pînă-n pămînt și nemișcate. Blackthorne înțepeni, năuc de-a binelea.

Omi își puse nepăsător piciorul pe cadavru.

— **IKINASAI !**[2]) spuse făcîndu-le semn să plece.

Oamenii din fața lui mai făcură o plecăciune pînă-n pămînt. Apoi se ridicară și se îndepărtară impasibili. Strada începu să se golească. La fel și prăvăliile.

Părintele Sebastio privi în jos spre cadavru. Grav, făcu semnul crucii deasupra lui și spuse : **„In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti"**[3]). Privi înapoi țintă la samurai, fără să se mai teamă acum.

— **Ikinasai !**

Vîrful sabiei strălucitoare se sprijinea pe cadavru.

După o vreme, preotul se întoarse și plecă. Cu demnitate. Omi îl urmări atent și apoi aruncă o privire spre Blackthorne. Blackthorne porni îndărăt și apoi, cînd fu suficient de departe, dădu iute colțul și dispăru.

Omi începu să rîdă în cascade. Strada era goală acum. Cînd rîsul i se stinse, apucă sabia cu ambele mîini și începu să ciopîrțească cadavrul, metodic, în bucățele.

Blackthorne se afla într-o barcă mică, luntrașul vîslind fericit către **Erasmus.** Nu întîmpinase nici o greutate în obținerea bărcii și acum putea să vadă oamenii de pe puntea principală. Toți erau samurai. Unii aveau platoșe de oțel, dar majoritatea purtau chimonouri simple, cum se chemau hainele lor, și cele două săbii. Toți purtau părul la fel : creștetul capului ras, iar părul de la spate și din părți era strîns într-o coadă dată cu ulei, pliată peste creștet și legată cu grijă. Numai samurailor li se permitea această pieptănătură și pentru ei era obligatorie. Numai samuraii puteau să poarte cele două săbii — totdeauna sabia cea lungă, pentru ucidere, ce putea fi mînuită cu amîndouă mîinile și cea scurtă, ca un pumnal — și pentru ei săbiile erau obligatorii.

Samuraii erau înșirați la parapetul navei și-l urmăreau.

Plin de neliniște urcă schela de bord și veni pe punte. Un samurai îmbrăcat mai îngrijit decît ceilalți se îndreptă spre el și se înclină. Blackthorne se deprinsese deja și se aplecă în egală măsură și toți de pe punte radiară de bucurie. El încă mai simțea groaza decapitării fulgerătoare din stradă și zîmbetele lor nu-i potoliră temerile. Se îndreptă spre scara de tambuchi și se opri brusc. În cadrul ușii fusese lipită o panglică lată, de mătase roșie, și lîngă ea o mică notiță cu o scriere stranie, serpuită. Ezită, verifică cealaltă ușă, dar și aceea era sigilată cu o panglică similară și o notiță identică fusese prinsă în perete.

Întinse mîna ca să scoată panglica.

— **Hotte oke !**[4]) Ca să se facă înțeles destul de clar, samuraiul de pază își clătină capul. Acum nu mai zîmbea.

— Dar asta e corabia mea, vreau... Blackthorne își stăpîni tulburarea, ochii nedezlipindu-i-se de pe săbii. Trebuie să ajung jos, gîndi. Trebuie să-mi iau cărțile de drum, a mea și cea secretă. Doamne, dacă sînt găsite și date preoților sau japonezilor, sîntem terminați. Orice curte din lume — cu excepția Angliei și Olandei — ne-ar condamna ca pirați, avînd o asemenea mărturie. Cartea mea de drum dă date, locuri, cantitatea de pradă luată, numărul de morți în cele trei acostări din Americi și cea din Africa Spaniolă, numărul bisericilor iefuite și cum ardeam orașele și navele. Iar cartea de drum portugheză ? Asta ne aduce condamnarea la moarte, pentru că, bineînțeles, este furată. Mai bine zis, a fost cumpărată de la un trădător portughez și, după legea lor, orice străin prins în posesia unei cărți de drum de-a lor, ca să nu mai vorbim de aceea privind Strîmtoarea Magellan, este condamnat imediat la moarte. Și dacă cartea de drum este găsită la bordul unei corăbii dușmane, urmează să ! se dea foc și toți de pe navă sînt executați fără milă.

— **Nan no yoda ?**[5]) spuse unul din samurai.

— Vorbiți portugheza ? întrebă Blackthorne în această limbă.

Omul ridică din umeri.

— **Wakarimasen.**[6])

Un altul înaintă și i se adresă plin de respect conducătorului care încuviință din cap.

— Portugizu prieten, spuse acest samurai într-o portugheză rostită c-un accent dur. Își desfăcu partea de sus a chimonoului și-i arătă micul crucifix de lemn ce-i atîrna de gît.

— Crest'n ! Arătă spre sine și zîmbi. Crest'n. Apoi arătă spre Blackthorne. Crest'n ?

Blackthorne șovăi și încuviință din cap :

— Crestin.

— Portugizu ?

— Englez.

Bărbatul discută cu conducătorul, amîndoi ridicară din umeri și se uitară din nou spre el.

— Portugizu ?

Blackthorne clătină din cap nevoind să nu-i aprobe :

— Prietenii mei ? Unde sînt ?

Samuraiul arătă spre capătul de răsărit al satului :

— Prieteni.

— Aceasta este corabia mea. Vreau să merg jos, Blackthorne o spuse în diverse moduri și prin semne și ei înțeleseră.

— **Ah, so desu ! Kinjuru**[7]), spuseră ei pe un ton autoritar, arătînd spre notiță și făcură o plecăciune.

Era destul de clar că nu i se permitea să meargă jos. **Kinjuru** trebuie să-nsemne interzis, gîndi Blackthorne iritat. Ei, la dracu cu asta ! Apăsă clanța și crăpă ușa foarte puțin.

— **KINJURU !**

Fu smucit și întors cu fața către samurai. Săbiile erau pe jumătate scoase din teacă. Nemișcați, cei doi bărbați așteptau ca ei să ia o hotărîre. Ceilalți de pe punte priveau nepăsători.

Blackthorne știa că n-avea altceva de făcut decît s-o lase baltă, așa că ridică din umeri și merse mai departe și verifică garlinele și nava cît se putea de bine. Velele zdrențuite erau coborîte și strînse la locul lor. Dar sistemul de amarați era diferit de tot ce văzuse vreodată, așa că presupuse că japonezii asiguraseră nava. Începu să coboare spre schela de bord și se opri. Simți că-l trec sudori reci cînd îi văzu pe toți urmărindu-l cu o căutătură rea și-l străfulgeră gîndul : „Doamne, cum am putut să fiu atît de idiot ?" Se înclină politicos și imediat ostilitatea dispăru și toți se înclinau și zîmbeau din nou. Dar încă mai simțea sudoarea prelingîndu-i-se pe spate și uri tot ce avea legătură cu Japoniile și-și dori să se vadă cu echipajul înapoi la bord, înarmați și în largul mării.

YABU ZĂCEA ÎN BAIA FIERBINTE, MAI MULȚUMIT ȘI MAI SIGUR DE SINE decît fusese vreodată în viața lui. Corabia își dezvăluise bogăția și această bogăție îi dădea o putere ce n-ar fi visat-o nicicînd ca posibilă.

— Vreau ca mîine totul să fie dus la țărm, spusese. Puneți la loc muschetele în lăzile lor. Camuflați totul cu plase sau pînză de sac.

Cinci sute de muschete, gîndi plin de încîntare. Mai mult praf de pușcă și ghiulele decît are Toranaga în toate cele Opt Provincii. Și douăzeci de tunuri, cinci mii de obuze și o grămadă de muniție. Lăzi cu săgeți de foc. Totul de cea mai bună calitate europeană.

— Mura, ai să faci rost de hamali. Igurashi-san, vreau tot acest armament, inclusiv tunu-

Traducere de Doina Cerăceanu

Continuare în pag. a 7-a

POEȚI POLONEZI

TADEUSZ ROZEWICZ

Îndepărtarea poverii

A sosit la voi
și a spus
nu sînteți răspunzători
nici pentru această lume, nici pentru sfîrșitul lumii

v-a luat de pe umeri povara
sînteți precum păsările și copiii

jucați-vă

și se jucau

ei uitau
că poezia contemporană
este lupta pentru o respirație.

Vocea anonimului

Atît de mult m-am modelat
pe mine însumi
după forma și asemănarea
nimănui

mi-am creat o imagine
după forma și asemănarea
tuturor
în sfîrșit trăsăturile s-au șters
și cuvintele mele
nu se mai miră de mine.

JAN BOLESLAW OZOG

Pași

Naivule, nu mai există atîtea stele
care să-ți strălucească în fiecare noapte pe cer
s-au stins cu milioane de ani înainte.

A rămas soarele cu creștetul aprins
și cîteva planete cu denumiri de zei
și însinguratul pămînt.

și pămîntul încă mai dă sînilor lapte.

Cine știe, dacă nu plînge.
Cîndva pădurile verzi au intrat sub munți
și căprioarele s-au răspîndit în lanurile parfumate, prin văi.
Cine știe, dacă nu strigă : Încetați să vă mai nașteți !

Ca riurile să nu sece
și lacurile să nu se reverse
deasupra ultimilor cărăbuși și fluturi portocalii.

Privește, încotro se îndreaptă piciorul tău sting
și încotro se îndreaptă piciorul tău drept ?

TADEUSZ SLIWIAK

Cămașa

lui St. Grochowiak

Nu mă căuta
că nu mă vei găsi
eu nu mai exist
nu mai exist nicăieri
nu am plecat în alt oraș
ca să mă pot întoarce mîine sau
marțea viitoare,
nu plutesc pe nici un riu
nu mă voi rătăci în trenul care
oprește în fiecare stație

nu-mi este frig, nu-mi este foame
m-am îndepărtat atît de mult
încît mai departe nici nu se mai poate.
Apropie-te de dulap
deschide-l
scoate din sertar cămașa mea albastră
călcată
impăturită.
Așează-o pe masă
descheie-i gulerul
apoi al doilea nasture
și al treilea.
Vezi,
ce vei găsi în mijloc
acela sînt chiar eu.

În românește de
Maria Urbanovici

MACIEJ CISLO

Meseria de creator

Ce-i versul ?
Să vorbești în versuri sau poeme să faci
înseamnă frumos să grăiești
mai aparte decît la modul obișnuit
Versul e sărbătoarea vorbirii
Proza ajunge la granița limbii și se întoarce înapoi
Poezia
începe cu încercarea de-a ieși din orice granițe.
Peste fruntariile limbii polone trăiesc multe
limbi străine polonei.

Traducătorul transpune dintr-un grai în altul,
Poetul din negrai în grai.

Lupta

— Luptă-te —
îmi șoptește inima
— ascultă-mă —

— luptă-te cu cel slab e-a cedat,
fii sigur că înfrînt va fi.
Luptă-te cu gîndurile tale : luptă-te.

cu cel orbit
de succes — căci omul se-ascunde de el
la lumina
stelelor —

În lumea lor

Și firul de praf e întreg — nu jumătate.
Bățul are două capete
și sfertul de băț — tot două.

Pasărea împăiată e pasăre,
șarpele împăiat — șarpe.

Idiotul — și Socrate,
Ziua — și noaptea,
moartea și viața : n-au nimic la mijloc
după cum între nimic și nimic
nu-i nici o diferență —
(În lumea lor)

* * *

„Avantajul unuia este în dauna altora"
(Montaigne)
„Îți mulțumesc, doamne, pentru bolnavi și boli"
— se roagă doctorul ;
„pentru atîtea lucruri pierdute" — Biroul obiectelor găsite) ;
„pentru cei fără case" (—constructorii) ;
„și pentru ilegalități" (— judecătorii) :
„pentru lipsa de credință" — (preotul)
„căci dacă al sălășlui în inimile tuturor
ce-aș mai avea eu de făcut" —

„Ce spune acest vers"

nu-i o scrisoare, e o frunză
Nimic nu spune. Respiră.

Nu înșela

— Nu înșela ! —
strigă
pungașul.

— Nu ucide —
spune
cuțitul.

— Nu minți —
roagă
mînciuna.

O, dacă mînciuna ar dezminți —

Frica

Picătura de lumină rece — lacrima
de pe obrazul copilului dimineața
Visăm frica —
care nu-i altceva decît
cea mai curajoasă
metaforă

care ne strămută
în infinit.

În românește de
Nicolae Mareș

REVISTA STRĂINĂ

● **„FĂRĂ ÎNDOIALĂ, ESTE CEA MAI FRUMOASĂ CARTE A SA."** Acestea sînt cuvintele pe care Bertolt Brecht le-a rostit după ce a terminat de citit manuscrisul lucrării „Diavolul în Franța" de Lion Feuchtwanger.

Cum a luat naștere această carte ?

21 mai 1940 a fost ultima zi liberă pe teritoriul francez pentru scriitorul german Lion Feuchtwanger. Acesta venise în Franța, din S.U.A., în 1933, cînd, din cauza fascismului nu s-a mai putut întoarce în patrie. În septembrie 1939, pe baza unei hotărîri a guvernului francez, scriitorul a fost internat în lagărul de la Les Milles, de unde a fost însă eliberat după cîteva zile. Hotărîrea îi privea pe toți cetățenii străini aflați în Franța. La 21 mai 1940 el s-a întors însă în lagăr întrucît Franța se afla în ajunul capitulării. În această situație s-a hotărît ca o parte dintre deținuți să fie transportați în unele colonii franceze din Nordul Africii.

Transportul în care se afla și Feuchtwanger s-a oprit la Nîmes după ce unii dintre ei, între care și scriitorul, reușiseră să evadeze. Cu ajutorul unor prieteni americani, el a reușit să ajungă ilegal în Statele Unite.

Ultimele luni petrecute în Franța, evenimentele din lagăr, iată esența lucrării lui Feuchtwanger. Nu este însă un jurnal de însemnări zilnice trăite de scriitor, ci o imagine a omului în situații limită, cînd frica se poate transforma în lașitate.

● **HOLLYWOOD**-ul a împlinit o sută de ani ! Nu-i așa că vi se părea că el există de cînd lumea ? Iată cîteva date mai importante din istoria acestei „uzine de vise".

În anul 1887, sotii Wilkox cumpără 150 acri de teren pe care-l botează Hollywood ; 1911 — Societatea „Nestor Film" înființează aici primul atelier ; 1915 — Cecil de Mille realizează primul film artistic de lung metraj, „Mireasa indianului", care îi aduce un venit net de 215 000 dolari ; 1915 — D.W. Griffits este primul regizor care primește procente din cîștig ; 1927 — Societatea „Warren Bros" realizează primul film sonor, „Cîntărețul de jazz" ; 1928 — se naște Mickey Mouse al lui Walt Disney ; 1929 — se distribuie primul Premiu Oscar ; 1935 — „Tîrgul deșertăcîunilor" este primul film color din istoria cinematografiei ; 1935 — se realizează primul film de desene animate de lung metraj, „Albă ca zăpada și cei șapte pitici" ; 1943—1945 — din cauza războiului, Oscarul este doar... aurit ; 1964 — Ronald Reagan joacă în ultimul film, intitulat „Ucigașii" ; 1972 — „Nașul", cu Marlon Brando în rolul principal, obține cele mai mari cîștiguri din istoria de pînă atunci a Hollywood-ului ; 1975 — „Maxilarele" este primul film care aduce venituri care depășesc o sută milioane dolari ; 1977 — „Războiul stelelor" depășește cu mult suma atinsă de „Maxilarele" ; 1981 — „Extraterestrul — E.T." filmul lui Steven Spielberg — ca și „Războiul stelelor", de altfel — depășește recordul încasărilor anterioare.

● **ESTE TOT MAI MARE NUMĂRUL MEDICILOR** care intră în rîndurile scriitorilor, ai muzicienilor și artiștilor plastici. Un studiu pe această temă ar pune în evidență concluzii dintre cele mai interesante.

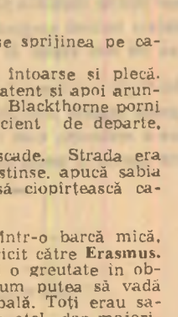

Scriitoarea cehă Valja Styblová este un astfel de exemplu de medic care minuiește cu aceeași măiestrie scalpelul și pana. Începînd cu volumul său de debut, „M-a condamnat noaptea", scris în anul 1948, dar publicat abia în 1957, și pînă la ultima sa apariție editorială, romanul „Neîncredere" (1985), autoarea este preocupată de problemele moral-psihologice ale omului, ale valorilor umane. Morala ei izvorîtă din experiența de-o viață ca medic este : tot ce slujește viața și o îmbogățește este bun, de aceea trebuie să luptăm împotriva a tot ceea ce o deteriorează. Calitățile vieții nu se măsoară la ea prin calitatea bunurilor materiale, ci prin capacitatea omului de a se împlini prin muncă intensă, de a trăi mai mult pentru aproapele său decît pentru sine.

Majoritatea cărților ei de început sînt concepute, de regulă, pe confruntarea a două personaje cu concepții diferite de viață. Așa este cazul volumului „Credința mea cea mare" (1960), „Scrisoare către Clara" (1967), „Urăsc și iubesc" (1969). Ulterior a scris lucrări care pun în lumină personaje — de regulă medici — bogate sufletește și sensibile, pentru care suprema valoare a omului o reprezintă viața. Așa sînt romanele „La capătul aleii" (1978), „Scalpelul, vă rog" (1981). Acest din urmă roman, după care s-a făcut și un interesant film, s-a bucurat de mare succes la public și la critica literară, fiind editat pînă în prezent în trei ediții.

● **REGIZORUL ITALIAN FEDERICO FELLINI** lucrează în prezent în Studiourile Cinecitta filmul „Interviul". Despre noul său film, care poartă doar un titlu de lucru, nu se cunosc prea multe elemente pentru că Fellini — de fiecare dată cînd lucrează la un nou film — se închide în sine și nu trădează nimic despre noua sa creație. Aceasta se datorește și faptului că, în clipa în care începe să lucreze, Fellini încă nu știe precis cum va arăta filmul în final. La început toate sînt „aspirații, schițe de întîmplări, umbre de idei, sentimente cețoase", după cum precizează marele regizor.

Din cele „răsuflate" pînă acum de la „Cinecitta" se apreciază că pregătește un film despre film în film. Scenariul nu are o intrigă principală, acțiunea este un fel de punte de legătură, care-i slujește lui Fellini pentru a povesti despre sinc, despre munca sa la „Cinecitta", să-și expună părerile asupra artei filmului. Totul începe cu venirea la celebrul studiou italian a unei echipe de la televiziunea japoneză pentru a lua un interviu celebrului regizor italian și pentru a surprinde aspecte din munca lui în studiou. Toate acestea îi permit lui Fellini să creeze o imagine multilaterală asupra lumii filmului.

Fellini apare în postura de regizor contemporan care realizează filmul „America" după romanul lui Franz Kafka. În film ne întîlnim cu interpreții eroilor filmelor lui Fellini : Marcello Mastroianni, Anita Ekberg, Nastasia Kinski, cu Fellini în postura regizorului în vîrstă și cu actorul de teatru Sergio Rusbini interpretîndu-l pe Fellini la tinerețe.

„Despre film nu trebuie să se vorbească, spunea Fellini. Ar fi ca și cum ai încerca să povestești o partitură..."

SPORT

Prund de lună plină

Vara, fiind o vară plebeie, proaspătă, rumenă în obraji și cu o lună neobrăzată atîrnînd în cerul adînc, s-a schimbat într-o lampă cu abajur de fluturi sub care o fată, ieșită din Mare, se necăjește să-și scoată un ghimpe din talpă.

Îndrăgostit pînă la nebunie de acest mijloc de iulie (din păcate și mijlocul verii !) sînt ca un plop de seară aflat în impletituri de libelulă. Văd cai de mare rupînd hamuri de stele în bărăganele de sus și nopți clocotind de cîntecul a mii de păsări care n-ar trebui să moară niciodată. Din clipa cînd asfințitu-și sparge lotușii, uimit de aerul care rămîne-n urma fluturilor, scăldat în mustul roșu de la marginea zărilor, sîngele meu se cuprinde de nebunia că totul e splendoare și că n-ar trebui să treacă. Ceasul stingerii aprinde-n fiecare pom copacul cu zodii și seamănă sămînța perversiunii pe ape, fiindcă de pe fund de lacuri, într-o secundă care e moarte și naștere, izvorăsc lebede negre, mănăstiri scufundate, și-ți pătrunde-n suflet riul timpului de demult. Atunci, prispa bunicii, cu vitralii ciugulite de porumbei și cu tufe de mărar, mi se strecoară singură sub tălpi. Pe talgerul lunii din nopțile lui iulie se cîntăresc patimile din mai. Iar suferința gardului de păducel și de floarea soarelui e ca un ris de copil — păsările paradisului tot acolo-și fac cuibul. Dacă n-am fi prea înalți cînd sîntem mari, locul multora dintre noi ar fi-n scobitura fabuloasă lăsată-n zori pe pămînt de copita unui cal — tîrziu, pe la miezul nopții, cînd iarba zimbrului își descîntă cu amintiri din începuturile Moldovei, am adormi bînd aerul verde și dorit al femeilor greșite. În seara de iulie, pasul furat găsește iertarea. Orice altă măreție a lumii, dacă nu aparține verii, își pierde capul, se scufundă-n sălciile de lîngă podul morii.

De o săptămînă (sau de o vecie) m-am împrietenit cu doi mesteceni — ei nu mă trezesc, dimineața, în ceasul cu buze de pepene al răsăritului de soare — îmi trec degetele prin frunzele lor pline de gînduri dinspre Valea Oltului și numărăm împreună cîte mere coapte au scuturat oceanele lumii în peticul de iarbă din grădina fiecărui țăran.

Iulie. Și atîția lotuși suspinînd în amurg după luntrea cu pereții rămași în mireasma desișului. Iulie, înconjurat de candelabrele lunii mai, curge ca o noapte de aprilie și-n sufletul meu e numai mirare și zăpada speranței.

Fănuș Neagu

Luceafărul
Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef :
Nicolae Dan Fruntelată
Mihai Ungheanu (redactor șef adjunct), A.I. Zăinescu
(secretar responsabil de redacție)

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, tel. 17 32 09
ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 115, tel. 50 74 95
Tiparul executat la :
COMBINATUL POLIGRAFIC
CASA SCÎNTEII